

अल्पावधीत लोकप्रिय ठरलेले
ग्रंथप्रसाराला वाहिलेले दर्जेदार मासिक

मेहता मराठी ग्रंथजगत

डिसेंबर २०१० | किंमत १५ रुपये

**जगप्रसिद्ध
व्हा**

जगप्रसिद्ध परासी बहिष्काराची व्यक्तिमत्त्व विक्रमाचा शतशतक मन
डॉ. अरुणा कौलगुड

आजकालीन जगजगत... अज्ञपुराण

अज्ञपुराण
आयुर्वेदिक विज्ञान

डॉ. अरविंद लिमये

समृद्ध आणि समाधानी जीवनासाठी

**चार
जन्मदस्त
फंडे**

संजीव परळीकर

अज्ञपुराण... अज्ञपुराण

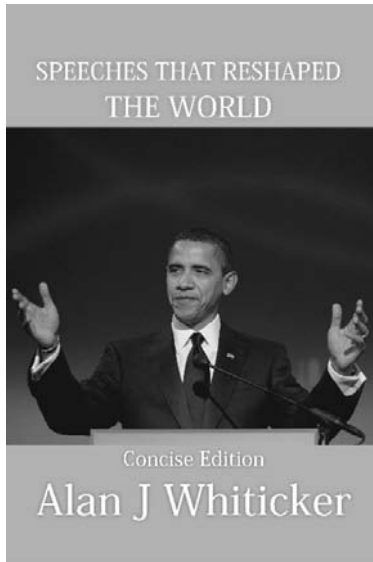
अज्ञपुराण
आयुर्वेदिक विज्ञान

डॉ. अरविंद लिमये

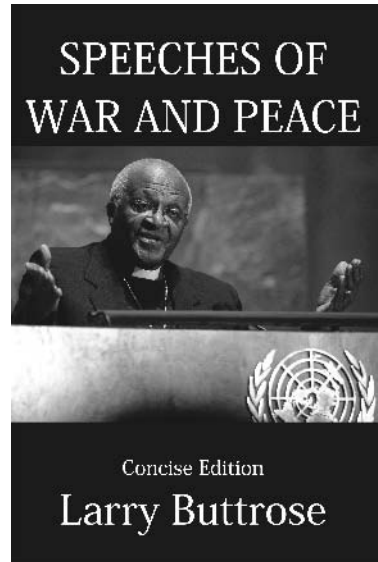

Mehta Publishing House

New English Books

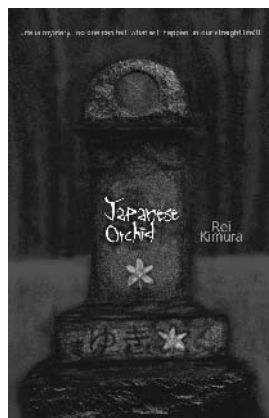
**Speeches That Reshaped
The World**

**Speeches of
War and Peace**

Awa Maru

Japanese Orchid

Japanese Magnolia

◆ डिसेंबर २०१०

◆ वर्ष दहावे

◆ अंक बारावा

मेहता मराठी ग्रंथालयात

— अनुक्रमणिका —

संपादकीय	४	संपादक :	सुनील मेहता
साहित्यवार्ता	१८	कार्यकारी संपादक :	शंकर सारडा
दखल	४८	संपादन साहाय्य :	वंदना घाटगे
पुस्तक परिचय		अंकाची किंमत	१५ रु.
अन्नपुराण : डॉ. अरविंद लिमये	६४	वार्षिक वर्गणी	मनीऑर्डरने पाठवावी.
जगप्रसिद्ध व्हा : डॉ. अरुणा कौलगुड	७२	प्रसिद्धी	दरमहा ११ तारखेस
चार जबरदस्त फंडे : संजीव परळीकर	७८		
शेंबभर पाणी, अनंत आकाश : सुरेखा शहा	८४		
पुरस्कार	९०		
वाचकांचा प्रतिसाद	९८		
श्रद्धांजली	१०३		
बालनगरी	१०५		

मांडणी-अक्षरजुळणी

मेहता
पब्लिशिंग
हाऊस

संपादक-मुद्रक-प्रकाशक : सुनील मेहता,
१९४१ सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी,
बाजीराव रोड, टेलिफोनभवनसमोर, पुणे-४११ ०३०
फोन : ०२०-२४४७६९२४/२४४७५४६२
Email - info@mehtapublishinghouse.com
Website - www.mehtapublishinghouse.com

वार्षिक वर्गणी १५० रु. तीन वर्षांची ३५० रु. पाच वर्षांची
५०० रु. ३ किंवा ५ वर्षांसाठी वर्गणीदार झाल्यास पुस्तक भेट !

या अंकातील लेखांतील मते ही त्या त्या लेखकांची असून त्यांच्याशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही.

स्वागत नव्या मुख्यमंत्र्यांचे

महाराष्ट्र राज्याचे सोळावे मुख्यमंत्री म्हणून पृथ्वीराज चव्हाण यांनी ११ नोव्हेंबर २०१० रोजी सूत्रे हाती घेतली. उत्तम प्रशासक, टक्नोक्रेट, मिस्टर क्लीन म्हणून त्यांची ख्याती आहे. बिल्रा इन्स्टिट्यूट ऑफ टक्नॉलॉजीचे स्नातक, युनिव्हर्सिटी ऑफ कॅलिफोर्नियाचे एम. एस., विमान इन्स्ट्रुमेंटेशन आणि पाणबुडीवरील हल्ल्याची पूर्वसूचना देणारे ऑडिओ-रेकॉर्डर या क्षेत्रात त्यांनी अमेरिकेत संशोधन केलेले आहे. त्यामुळे माहितीतंत्रज्ञान, विज्ञान आणि तंत्रज्ञान या क्षेत्रातील त्यांचे ज्ञान अद्ययावत आहे. गेली वीस वर्षे ते खासदार म्हणून राजधानीत विविध खात्यांच्या सल्लागार समित्यांवर कार्यरत होते आणि मंत्री म्हणून, काँग्रेसचे प्रवक्ते म्हणून प्रशासकीय आणि संघटनात्मक क्षेत्रात वावरत होते. सोनिया गांधी, पंतप्रधान मनमोहन सिंग यांच्या आतल्या वर्तुळात त्यांना सहज प्रवेश व स्थान आहे. त्यामुळे महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री म्हणून त्यांची कारकीर्द महत्त्वपूर्ण आणि प्रगतिशील ठरेल अशी अपेक्षा आहे.

महाराष्ट्रपुढील वीज, पाटबंधारे, पायाभूत उद्योग, पर्यावरण, वाहतूक, औद्योगिक प्रगती, झोपडपट्टी निर्मूलन, शिक्षणसम्राटांची मनमानी, साखर कारखाने, सहकार क्षेत्र, प्रशासन या सर्वच क्षेत्रात आज समस्याच समस्या आहेत. भूखंडाच्या वाटपातील भ्रष्टाचाराने प्रत्येक आमदार-खासदाराला अल्पावधीत अब्जाधीश होण्याची स्वप्ने पडत आहेत. सांस्कृतिक क्षेत्रात अशोक चव्हाण यांनी नवे धोरण स्वीकारण्याची घोषणा केली होती.

पृथ्वीराज चव्हाण यांनी पत्रकार परिषदेत मराठीतच बोलणार, समतोल साधणार, विविध प्रकल्प आणणार आणि मार्गी लावणार असा मनोदय प्रकट केला आहे. प्रशासनाला शिस्त आणण्यासाठीही काही पावले उचलली आहेत.

मराठी भाषा, साहित्य, कला यांची एक अभिमानास्पद परंपरा आहे. ग्रंथालयांद्वारे नवे साहित्य गावोगाव पोचण्याची गरज आहे. ऑपरेशन ब्लॅकबोर्ड, निरंतर शिक्षण योजना, विज्ञान साहित्य योजना वगैरे बाबतीत महाराष्ट्राचे रेकॉर्ड निराशजनक आणि चालढकलीचे आहे. अधिकारीवर्ग या योजनांची अंमलबजावणी करण्याची टाळाटाळ

करतो. ग्रंथालयांची अनुदाने वेळेवर दिली जात नाहीत. नव्या मुख्यमंत्र्यांनी आणि नव्या शिक्षणमंत्र्यांनी या योजना पुन्हा कार्यान्वित कराव्या. निःपक्षपातीपणाने राबवाव्या. सांस्कृतिकदृष्ट्या महाराष्ट्राची समृद्धी जपावी व वाढवावी. राज्य साहित्य संस्कृती मंडळ, राज्य मराठी विकास संस्था यांच्या कारभारात जिवंतपणा आणावा, अशी विनंती करावीशी वाटते. मराठी साहित्य विश्वपातळीवर जाण्यासाठी अनुवाद प्रोत्साहन प्रकल्प राबविण्याची गरज आहे. डिजिटल पुस्तके व ग्रंथालये निर्माण करणेही कालसुसंगत ठरेल. पृथ्वीराज चव्हाणांनी नावाप्रमाणे मराठी भाषा व साहित्य पृथ्वीवर राज्य करील अशी पावले उचलावीत. तशी आकांक्षा प्रकट करावी. यशवंतरावांनी मुख्यमंत्रीपदाच्या काळात मराठीच्या संवर्धनासाठी अनेक उपक्रम सुरू केले. आता एकविसाव्या शतकाला सुसंवादी अशा नव्या योजना आखायला हव्या. जागतिकीकरणाच्या वातावरणात मराठी साहित्याचा, भाषेचा व संस्कृतीचा प्रभाव वाढवण्यासाठी खूप काही करता येईल.

आम्ही नव्या मुख्यमंत्र्यांचे मनःपूर्वक स्वागत करतो.

स्वागत नील्सनचे

मराठीत दरवर्षी किती नवी पुस्तके निघतात, कुठली पुस्तके जास्त खपतात, कुठली पुस्तके अनुवादित होतात, कुठले प्रकाशक वा ग्रंथविक्रेते जास्त उलाढाल करतात, दहा कोटी किंवा जास्त धंदा करणारे प्रकाशक कुठले वगैरे प्रश्न विचारले तर या व्यवसायात दीर्घकाळ असणाऱ्या व्यक्तींनाही आकडेवारी देणे शक्य होत नाही. तशी माहिती एकत्र करणारी एखादी यंत्रणाही आपल्याकडे नाही.

जागतिक ग्रंथव्यवहारात देखील कोणत्या देशात किंवा कोणत्या भाषेत किती नवीन पुस्तके निघतात, कुठली पुस्तके जास्त खपतात, कुठल्या पुस्तकांचे अनुवाद जास्त होतात, कुठल्या प्रकाशकांची पुस्तके जास्त गाजतात वगैरे व्यावसायिक माहिती मिळवण्याची गरज या क्षेत्रातील सर्वांनाच जाणवते, आणि याबद्दलची आकडेवारी गोळा करणाऱ्या काही संस्था वा यंत्रणा कार्यान्वित केल्या गेल्या आहेत. अमेरिकेत आणि युरोपियन देशात, इंग्लिशमध्ये प्रसिद्ध होणाऱ्या पुस्तकांच्या बाबतीत याबद्दलची माहिती नित्यनेमाने संकलित केली जाते आणि प्रसिद्ध केली जाते. उदाहरणार्थ, बार्न्स अँड नोबल या ग्रंथविक्रीक्षेत्रातील संस्थेने आपल्या लहानमोठ्या ७२० शाखांतून २००८ मध्ये ३० कोटी पुस्तके विकली. ३ वर्षापूर्वी १३.५८ कोटी डॉलर्सचा फायदा झाला होता. तो गेल्या वर्षी ७.५९ कोटी डॉलर्स पर्यंत खाली घसरला. इ.स. २००१ मध्ये बार्न्सची एकूण संपत्ती २.२ अब्ज डॉलर्स होती. तिच्या शेअरचा भाव एप्रिल मध्ये १६.२३ डॉलर्सवरून ११.९५ पर्यंत घसरला;

तेव्हा ई-बुक्सच्या क्षेत्रात उतरण्याची घोषणा तिने केली. अॅमेझॉनच्या ई-बुक्स रीडरची - किंडलची वाढती लोकप्रियता पाहून बार्न्सने स्वतःचा ई-रीडर अॅमेझॉनच्या किंडलपेक्षा कमी किमतीत बाजारात आणला. गेली तीस वर्षे अमेरिकेतील ग्रंथविक्रीक्षेत्रातील ही अग्रगण्य कंपनी नफ्याचे प्रमाण घटल्याने विक्रीला काढण्यात येणार आहे अशा बातम्याही जून २०१० मध्ये प्रसिद्ध झाल्या आणि ती कंपनी ताब्यात घेण्यासाठी रोनाल्ड बर्कल सारखे धनिक पुढे सरसावले. त्याच्याकडे या संस्थेचे १९ टक्के शेअर्स आहेत. बार्न्सचा चेअरमन व संस्थापक लिओनार्ड रिगिओ याच्याकडे ३० टक्के शेअर्स आहेत...

अशी एखाद्या संस्थेच्या संदर्भातील अचूक माहिती अमेरिकेत किंवा यूरोपच्या काही देशात सहजपणे उपलब्ध होते. भारतात किंवा महाराष्ट्रात एखादा प्रकाशक वा प्रकाशन संस्था यांच्या संदर्भात अशी माहिती सर्वसामान्य व्यक्तीला सहजपणे मिळत नाही. भारतातील २५ भाषांमध्ये पुस्तके प्रकाशित होतात. १७००० प्रकाशक आहेत आणि दरवर्षी एक लाख नवी पुस्तके प्रकाशित होतात. सन २००८-०९ मध्ये भारताने पुस्तके, मासिके वगैरेची निर्यात ४.६ अब्ज रुपयांची केली अशासारखी ढोबळ आकडेवारी आता देण्यात येते. परंतु तिच्यात नेमकेपणाचा अभाव असतो. मराठीपुरता विचार केला तर मराठीत वर्षाकाठी किती पुस्तके प्रकाशित होतात, कोणती पुस्तके बेस्टसेलर्सच्या पंक्तीत स्थान पटकावतात, कोणत्या पुस्तकाच्या आवृत्त्या वरचेवर निघतात, वार्षिक उलाढालीत कोणत्या प्रकाशनसंस्था अग्रक्रमावर आहेत वगैरे माहिती मिळवणे आजही अशक्यप्राय ठरते. कारण ही माहिती नेमकेपणाने देण्याची कुणाचीही तयारी नसते.

‘ग्रीनलीफ बुक ग्रुप’ या अमेरिकेतील प्रकाशन संस्थेचा जलद गतीने विकास करणाऱ्या पाच हजार कंपन्यांच्या यादीत २९३७ वा नंबर लागला, या सारखी बातमी वाचताना आश्चर्य वाटते; कारण नेमकी आकडेवारी लक्षात घेऊन हे स्थान ठरवले जाते. तसे मराठीत एखाद्या प्रकाशन संस्थेबद्दल काही निश्चित विधान करता येईल का हा प्रश्न आपणच आपल्याला विचारून बघा.

परंतु या दृष्टीने भारतात आता प्रयत्न सुरू होत आहे; सुरुवातीला तो फक्त भारतात प्रसिद्ध होणाऱ्या इंग्लिश भाषेतील पुस्तकांपुरताच मर्यादित असेल; पुढे मागे मराठी, बंगाली, हिंदी, मल्याळी वगैरे प्रादेशिक भाषांतील पुस्तकांचाही त्यात समावेश होईल असे मानायला हरकत नाही.

आंतरराष्ट्रीय पातळीवर कार्यरत असणारी नील्सन बुक ही संस्था आता भारतातही पुस्तकांच्या क्षेत्रात बुक डाटा इन्फर्मेशन सर्व्हिसेस, बुकनेट ट्रॅझॅक्शन सर्व्हिसेस, बुक स्कॅन सेल्स डाटा सर्व्हिसेस या सेवा सुरू करित आहे. दर आठवड्याला ती

भारतातील ५५००० इंग्लिश पुस्तकांच्या खपाची माहिती सध्यातरी सुमारे एक हजार विक्रेत्यांकडून (पुढे यात वाढ होईल) ऑनलाइन मिळवून त्यांची खपानुसार यादी तयार करून ती आपल्या प्रकाशक सदस्यांना पाठवणार आहे आणि वृत्तपत्रांतून प्रसिद्ध करणार आहे. या वर्षातील ३९ व्या आठवड्याची अशी यादी नुकतीच बघायला मिळाली. तिच्यात पहिल्या ३० बेस्टसेलर पुस्तकांची माहिती देण्यात आली आहे. द कोब्रा (फ्रेडरिक फोरसाइथ), टू स्टेटस-द स्टोरी ऑफ मॅरेज (चेतन भगत), डोन्ट लूझ युवर माइंड लूझ युवर वेट (ऋजुता दिवेकर), दि लॉस्ट सिम्बॉल (डॅन ब्राऊन), श्री मिस्टेक्स इन माय लाइफ (चेतन भगत), फाइव्ह पॉइंट समवन (चेतन भगत), स्टे हंग्री स्टे फूलिश (रश्मी बन्सल), वन नाइट अँट द कॉल सेंटर (चेतन भगत), कनेक्ट द डॉट्स् (रश्मी बन्सल), द लीडर हू हॅड नो टायटल (रॉबिन शर्मा), दि पॉवर (न्होंडा बायरन), अँड देअरबाय हॅंग्ज ए टेल (जेफ्री आर्चर), ही पहिल्या बारा पुस्तकांची नावे बघितली तर एकूण जास्त खपणाऱ्या पुस्तकांची कल्पना येऊ शकेल. या यादीत या पुस्तकांचे प्रकाशक, पेपरबॅक की हार्डबॅक, किंमत, प्रसिद्धीची तारीख आणि वाङ्मय प्रकार या बदलही माहिती वाचायला मिळते. अशा बेस्टसेलर याद्यांमुळे ती पुस्तके वाचण्याची इच्छा तीव्रतर होते आणि अधिकाधिक वाचक ग्राहकांना ते पुस्तक वाचलेच पाहिजे, ते न वाचले तर मित्रमंडळीत त्याबद्दल चर्चा होत असताना आपणास सहभागी होता येणार नाही अशी चुटपुट लागून राहते. नवीन चित्रपट, टीव्हीवरची सीरियल, नवी फॅशन याबद्दल जे आकर्षण असते ते पुस्तक, स्मार्ट फोन व इंटरनेटवरील फेसबुक सारखी सोशल नेटवर्किंगची संकेतस्थळे याबद्दलही असते. पुस्तकांच्या वाचनाला माऊथ टू माऊथ पब्लिसिटी फार उपयोगी ठरते. बेस्टसेलर याद्यांमुळे पुस्तकाची निवड करण्याचा एक सुलभ मार्ग गवसतो. त्यामुळे भारतीय वाचकांची 'नील्सन' द्वारे सोय झाली आहे. प्रकाशक विक्रेते यांनाही त्यामुळे बाजाराचा अंदाज येतो. कुणाच्या पुस्तकांना मागणी आहे, तशी पुस्तके काढण्याची आणि ती विक्रीसाठी ठेवण्याची त्यांना प्रेरणा मिळते.

नील्सनची वार्षिक सदस्यत्वाची वर्गणी प्रकाशकांसाठी २०० पौंड वा अधिक असते. क्रॉसवर्ड, डीटी बुक्स, लँडमार्क, ओडिसी, ऑक्सफर्ड, रिलायन्स टाइम आऊट, ग्रँटा बुक्स, ओम बुक्स, सॅकर्स, स्टारमार्क, इंडिया प्लाझा, फुल सर्कल, वगैरे प्रकाशक-विक्रेते सध्या नील्सनच्या सेवेचा लाभ घेतात. प्रत्येक नव्या पुस्तकाच्या संदर्भात किंमत, उपलब्धता, प्रकाशन दिनांक, पुस्तकाचा विषय, पुस्तकाचा आशय त्याचे गुणदोष स्पष्ट करणारे परीक्षण, लेखकाची माहिती, पुस्तकाचे प्रमोशन करण्यासाठी उपयुक्त मुद्दे, त्याचे वितरक, त्याला मिळालेले पुरस्कार यांची नोंद नील्सन प्रकाशक-विक्रेत्यांना उपलब्ध करून देते. अशा प्रकारची माहिती देणारी

दुसरी यंत्रणा आपल्याकडे आजतरी नाही. नील्सनची ही 'बुकडाटा एनहान्स्ड सर्व्हिस' फारच उपयुक्त आहे.

मराठी किंवा इतर प्रादेशिक भाषांतील पुस्तकांसाठी अशी सेवा सुरू करण्याची गरज आहे. नील्सनला त्यात पुरेसा लाभ होईल की नाही हे सांगता येत नाही. परंतु दुसऱ्या एखाद्या संस्थेने तसा प्रयत्न केला तर त्याला यश मिळणारच नाही असेही नाही. मराठी ग्रंथव्यवहाराची व्याप्ती वेगाने वाढत आहे. पुस्तकांच्या मार्केटिंगचे महत्त्व सर्वांनाच जाणवत आहे. त्यामुळे नील्सनची कार्यप्रणाली आपल्या व्यावसायिक भूमिकेला लाभदायक दिशा देऊ शकेल.

**सर्व वाचक, सभासद वर्गणी भरण्यासाठी, व पुस्तके
मागविण्यासाठी खालील पत्त्यावर संपर्क साधा**

मेहता बुक सेलर्स

३२२, भाऊसिंगजी रोड, भवानी
मंडपाजवळ, कोल्हापूर ४१६ ०१२.
वेळ : सकाळी ९ ते रात्री ८
(शनिवारी बंद)
फोन : (०२३१)२५४२९०१.
टेलिफॅक्स : (०२३१)२५४१८८१.
Email : mehtabooks@eth.net

'मेहता पब्लिशिंग हाऊस'च्या नवीन पुस्तकांची माहिती, नवनवीन योजना आणि ताज्या घडामोडी कळविण्यासाठी आपला E-mail ID आमच्याकडे हवाच!

Email : info@mehtapublishinghouse.com

आपले E-mail ID 'मेहता पब्लिशिंग हाऊस'च्या वरील E-mail ID वर कळवा.

वाचनालयांना आवाहन

आज वाचनसंस्कृतीची वाढ करण्याची नितांत आवश्यकता आहे. या कार्यात वाचनालयांचे योगदान फार मोठे असणार आहे. वाचन संस्कृतीची वाढ होण्यासाठी वाचनालयातून उत्तम दर्जेदार पुस्तके वाचकांना उपलब्ध झाली पाहिजेत. अशी पुस्तके कित्येक वाचनालयांतून आजतरी उपलब्ध होत नाहीत.

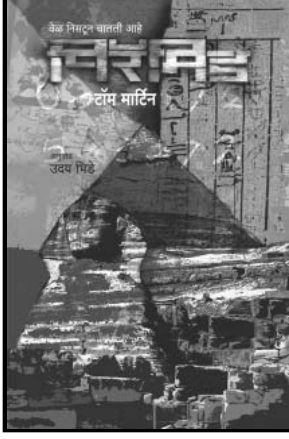
यासाठीच सर्व वाचनालयांना आम्ही आवाहन करित आहोत, फक्त उत्तमच पुस्तके घ्या. २०१० मधील काही दर्जेदार बेस्टसेलर पुस्तकांची यादी येथे देत आहोत. प्रत्येक वाचनालयात ही पुस्तके असलीच पाहिजेत. वाचनालयांनी ही पुस्तके अवश्य घ्यावीत व आपले वाचनालय समृद्ध करावे.

पुस्तकाचे नाव	लेखक	किंमत	विकलेल्या प्रती (६ महिन्यांत)
मना सर्जना	डॉ. अनिल गांधी	२००/-	२३१८
अ बेटर इंडिया अ बेटर वर्ल्ड	अनु. चित्रा वाळिंबे	२५०/-	२१५५
शांताराम	अनु. अपर्णा वेलणकर	९९०/-	१५३३
चिकन सूप फॉर द कपल्स सोल	अनु. अवंती महाजन	१६०/-	१२३७
प्रतिकूलतेवर मात	अनु. सुप्रिया वकील	७०/-	११५२
जिना	अनु. अशोक पाध्ये	५००/-	१०३३
वन शॉट	अनु. बाळ भागवत	३४०/-	९७९
द फर्म	अनु. अनिल काळे	४४०/-	९५४
चिकन सूप फॉर द सिस्टर्स सोल	अनु. सुनीति काणे	२५०/-	९१५
चार जबरदस्त फंडे	संजीव परळीकर	७०/-	८८४
द फकीर	अनु. सुनीति काणे	१८०/-	८०७
नेक्स्ट	डॉ. प्रमोद जोगळेकर	४००/-	७८१
पिरॅमिड	अनु. उदय भिडे	३००/-	७४९
उधाणवारा	अनु. विलास गीते	४००/-	७४९
गर्ल्स ऑफ रियाध	अनु. स्नेहल जोशी	२६०/-	७४३
रुसी मोदी : द मॅन हू ऑल्सो मेड स्टील	अनु. अंजनी नरवणे	२००/-	७४१
क्रायसिस	डॉ. प्रमोद जोगळेकर	३५०/-	६९०
द रोड ऑफ लॉस्ट इनोसन्स	अनु. भारती पांडे	१६०/-	६८४
अर्थाच्या शोधात	अनु. डॉ. विजया बापट	१३०/-	६६२
चिकन सूप फॉर द सोल अँट वर्क	अनु. श्यामला धारपुरे	१६०/-	६५७

 मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.

पोस्टेज खर्च वेगळा.

टी बुक क्लब १९ मधील पहिले पुस्तक

पिरॅमिड

टॉम मार्टिन अनु. उदय भिडे

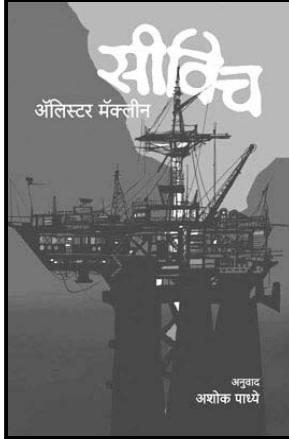
सांकेतिक संदेशामुळे रहस्य अधिकच गडद झाले तरी त्याची उकल तर 'पिरॅमिड'च पोटातूनच होणार याची खात्री सर्वांना होती. चला तर मग, कॅथरीन आणि जेम्स बरोबर ...रहस्यभेद करायला!

३०० रु.

टी बुक क्लब सभासदांना १५० रु.

पोस्टेज ३० रु.

टी बुक क्लब १९ मधील दुसरे पुस्तक

सीविच

अॅलिस्टर मॅक्लीन अनु. अशोक पाध्ये

तेल विहीर व स्वतःच्या दोन कन्या यांच्यासाठी सूडापोटी काहीही करणाऱ्या तेलसम्राटाच्या जीवनावरची अॅलिस्टर मॅक्लीन यांची नवीन कादंबरी

२४० रु.

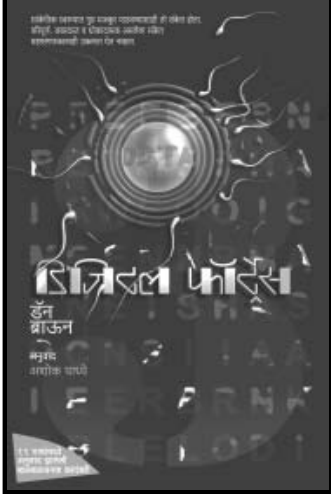
टी बुक क्लब सभासदांना १२० रु.

पोस्टेज २५ रु.

टी बुक क्लब १९ मधून आगामी प्रकाशित होणारी पुस्तके

पुस्तकाचे नाव	मूळ लेखक	अनुवाद	किंमत (अंदाजे)
द अॅसोसिएट	जॉन ग्रिशॉम	अनु. अशोक पाथरकर	३००
द गिफ्ट ऑफ रेन	टॉन ट्वॅन इंग	अनु. अशोक पाथरकर	४००

टी बुक क्लब १९ मधील तिसरे पुस्तक

डिजिटल फॉर्ट्रेस

डॅन ब्राऊन

अनु. अशोक पाध्ये

४४० रु.

टी बुक क्लब सभासदांना २२० रु.

पोस्टेज ३० रु.

सांकेतिक भाषेतील कोणत्याही गुप्त मजकुराचा भेद करून उलगडा करणारी यंत्रणा एन.एस.ए. या संस्थेने एका महासंगणकाच्या साहाय्याने विकसित केली.

एका गुप्त मजकुराचा भेद मात्र तिच्या महासंगणकाला करता येईना. पाच मिनिटात होणारे त्याचे काम दिवस उलटून गेला तरी संपेना. ह्या संस्थेतील गणितज्ञ सुसान ही तरीही सत्तेच्या महामार्गावर भूकंप घडवणारे सत्य शोधून काढते. एन.एस.ए. संस्थेला बॉम्बने नव्हे, शस्त्रांनी नव्हे, तर एका सॉफ्टवेअरच्या प्रणालीने ओलीस धरलेले होते. असे उघडकीला येते. सारे अमेरिका राष्ट्र पांगळे होण्याची वेळ आली होती. ती टळते. शेवटची लढाई कमालीची रोमहर्षक ठरते.

शेवटी काय होते?

श्री. अशोक पाध्ये यांनी अनुवाद केलेली ही कादंबरी वाचायला घेतल्यावर शेवटपर्यंत वाचल्याविना हातातून खाली ठेवता येणार नाही.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१० / ११

टी बुक क्लब १९ मधील चौथे पुस्तक

नथिंग टू लूज

ली चाइल्ड

अनु. उदय कुलकर्णी

३५० रु.

टी बुक क्लब सभासदांना १७५ रु.

पोस्टेज ३० रु.

‘आशा’ आणि ‘निराशा’ यांच्यामध्ये निश्चितच सीमारेषा होती. एका गावाचा रस्ता संपून दुसऱ्या गावाचा रस्ता जिथे सुरू होतो, तिथे सीमारेषा तयार होते.

कोणतेही वाहन न मिळाल्यामुळे जॅक रीचरला फक्त एक कप कॉफीसाठी चालत जावे लागते, पण त्याला तेवढ्याशा वाटचाली दरम्यान रेस्टॉरंटमध्ये आलेल्या चौकडीमार्फत जाळ्यात अडकवले जाते.

भटकेपणाचा आरोप ठेवून त्याला गावातून हद्दपार केले जाते.

अशी कोणती गुपितं आहेत, की जी स्थानिक प्रशासनाने दडवून ठेवली आहेत?

मिलिटरीतून निवृत्त झालेला, कणखर वृत्तीचा

जॅक रीचर, अमेरिकेच्या सर्वात मोठ्या, गुंतागुंतीच्या

गूढ प्रकरणाचे कारस्थान कसे उघडे करतो?

आगामी

जोहार माय बाप जोहार

मंजुश्री गोखले

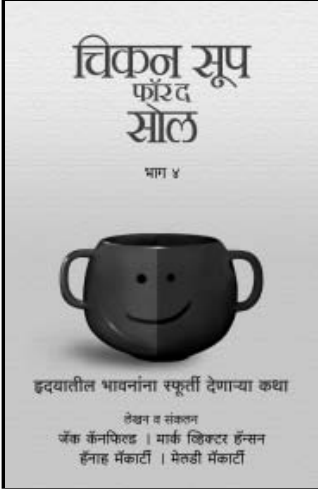
३०० रु. पोस्टेज ३० रु.

चोखोबा कधीपासून या दिवसाची प्रतीक्षा करत होता. दीपमाळ बांधून झाली होती. अंधार पडल्यावर चोखोबाने आपलं काम सुरू केलं. दीपमाळेच्या पसरलेल्या एकेका हातावर एकेक पणती ठेवून, तिच्यात तेल-वात करायचं काम रात्रभर चालू होतं. सगळ्या पणत्यांतून तेल-वात घालून झाली, तेव्हा शुक्राची चांदणी आकाशात दिसत होती. दोन्ही दीपमाळांवरच्या सगळ्या पणत्यांच्या वाती त्यानं पेटवल्या आणि क्षणार्धात सारा आसमंत तेजस्वी प्रकाशाने उजळून निघाला. चंद्रभागेच्या पाण्यावर उठणाऱ्या तरंगांमध्ये त्या पणत्यांची लक्षावधी प्रतिबिंबं हिंदकळून परावर्तित झाली आणि त्यांच्या तेजानं चंद्रभागेचे दोन्ही काठ लख्ख उजळून निघाले. अंधःकाराला छेदत ती प्रकाशरेषा चंद्रभागेच्या पलीकडच्या तीरावर वसलेल्या पंढरपुरातल्या विठ्ठल मंदिराच्या गाभाऱ्यापर्यंत पोहोचली. त्या तेजस्वी प्रकाशात न्हाऊन निघालेल्या विठ्ठलाच्या सावळ्या चेहऱ्यावर एक विलक्षण हास्य विलसू लागले. काय नव्हतं त्या हास्यात! विलक्षण समाधान, विजयाचा कैफ, लाडक्या भक्ताबद्दलचा अभिमान, संकल्प सिद्धीचा आनंद आणि चिकाटीनं त्यानं ते काम पूर्ण केलं, त्याबद्दलचं कौतुक!

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१० / १३

आगामी

चिकन सूप फॉर द सोल

भाग ४

जॅक कॅनफिल्ड / मार्क व्हिक्टर हॅन्सन
हॅनाह मॅकार्टी / मेलडी मॅकार्टी

अनु. उषा महाजन

२५० रु. पोस्टेज २५ रु.

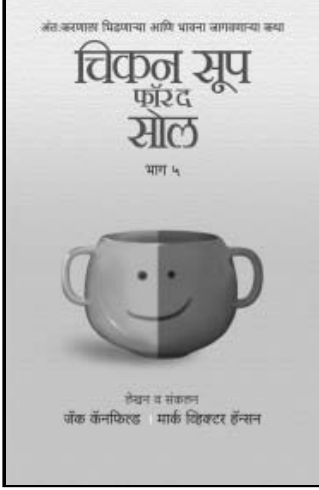
‘चिकन सूप फॉर द सोल’ या पुस्तकाच्या पहिल्या तीन भागांप्रमाणे या चौथ्या भागात जॅक कॅनफिल्ड आणि मार्क हॅन्सेन हे सुप्रसिद्ध लेखक परत एकदा देशविदेशातून आत्मबळ वाढवणाऱ्या नव्या कथा घेऊन वाचकांच्या भेटीला आले आहेत. या वेळी त्यांच्या बरोबरीने प्रथमच हॅनाह आणि लेडी मॅकार्टी या दांपत्यांन या संकलनकार्याला अमूल्य हातभार लावला आहे.

प्रेम, शिकवणूक, पालकत्व, बुद्धिमत्ता, अडचणींवर मात, स्वप्नपूर्ती, मृत्यू, वाईटातून चांगलं शोधण्याची कला अशा जिव्हाळ्याच्या विषयांशी निगडित असलेल्या हृदयस्पर्शी कथा तुम्हा-आम्हा सर्वांचाच जीवनाकडे बघण्याचा दृष्टिकोन बदलून टाकतील.

सद्यःपरिस्थितीमध्ये अशा परिवर्तनाची निकडीची आवश्यकता आहे.

आगामी

चिकन सूप फॉर द सोल

भाग ५

जॉक कॅनफिल्ड / मार्क व्हिक्टर हॅन्सन

अनु. उषा महाजन

३०० रु. पोस्टेज २५ रु.

मनाला अतिशय भावणाऱ्या हृदयस्पर्शी, स्फूर्तिदायक अशा पुढील कथांचा तुम्हाला आनंद प्राप्त करून देण्यासाठी सादर आहे तुमच्या आवडत्या 'चिकन सूप फॉर द सोल' या पुस्तकाचा पाचवा भाग!

मानवी आयुष्याला व माणुसकीला मानाचा मुजरा करणाऱ्या या कथारूपी पुष्पगुच्छाचा सुगंध प्रत्येकाच्या मनात दरवळेल व असाच अनेकांच्या मनात दरवळत जाऊन सान्या पृथ्वीतलावर सुगंधित वातावरण निर्माण होईल, शांती प्रस्थापित होईल अशी खात्री आहे.

हे 'चिकन सूप' चव घेत घेत चमचा-चमचा पिऊ शकता. हवं तर वाडगाभर सूप प्राशन करू शकता आणि वाटलंच तर सूपचं भरलेलं पूर्ण पातेलंच एका बैठकीत संपवू शकता!

या भागातील सामान्य लोकांच्या जीवनातले असामान्य अनुभव वाचताना एखाद्या वेळी तुम्हाला आलेल्या अनुभवाची आठवण जागी होईल आणि मग त्या कथेचा खरा गर्भितार्थ तुमच्या मनाला अधिक चांगल्या प्रकारे स्पर्श करून जाईल. एक लक्षात ठेवा - तुमच्या व तुमच्या जिवलगान्च्या आयुष्यात प्रेमासाठी, स्फूर्तीसाठी भरपूर जागा आहे.

तेव्हा ह्या पाचव्या भागातील कथांचा ठेवा मनात जरूर जपून ठेवा.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१० / १५

डॉ. रमा मराठे यांचे साहित्य

रंग सुखाचे

सुखाच्या रंगांनी झगमगणारे झुंबर

१००. पोस्टेज २००.

स्वभावाला औषध आहे

पुष्पौषधी या नवीन उपचार पद्धतीचं विस्तृत विवरण

१२००. पोस्टेज २५०.

हसत जगावं

ताणतणाव टाळण्यासाठी हसत जगावं

१०००. पोस्टेज २५०.

असे घडवा मुलांचे व्यक्तिमत्त्व

मुलांचा सर्वांगीण विकास कसा घडवावा ह्याचे उत्तम मार्गदर्शन

१२००. पोस्टेज २५०.

डॉ. रमा मराठे यांचे साहित्य

तो आणि ती

Men are from mars women are from venus
या जगप्रसिद्ध पुस्तकाचा मराठी आविष्कार

२५० रु. पोस्टेज ३० रु.

‘चॅम्पियन’ व्हा!

पंचसूत्रांच्या माध्यमातून जीवनात यशस्वी होण्यासाठी
खास मुलांकरता उघडलेला गोष्टीरूप खजिना!

२२० रु. पोस्टेज ३० रु.

औषधाविना आरोग्य

आरोग्यमंत्राचा वसा देणारे उपयुक्त पुस्तक

२०० रु. पोस्टेज २५ रु.

मनगंगेच्या काठावरती

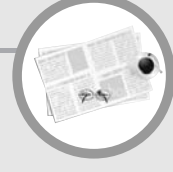
सतत नवनवीन रूपं धारण करणाऱ्या मनाच्या खऱ्या
अस्तित्वाची वेगळ्या वाटेनं ओळख करून देणारं...

१२० रु. पोस्टेज २० रु.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१० / १७

साहित्यवार्ता

* उत्तम कांबळे यांचा सत्कार

“अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाच्या अध्यक्षपदी माझी निवड ही घटना माणूस बदलतो आहे, हा सांगावा देणारी आहे. या निमित्ताने महाराष्ट्राने बदलाच्या बाजूने भक्कमपणे कौल दिला आहे. या महाराष्ट्राला माझा सलाम...” अशा कृतज्ञतापूर्ण शब्दांत संमेलनाचे नियोजित अध्यक्ष उत्तम कांबळे यांनी आपल्या भावना व्यक्त केल्या.

संमेलनाच्या अध्यक्षपदी निवड झाल्याबद्दल महाराष्ट्र साहित्य परिषद (मसाप) व पुणे श्रमिक पत्रकार संघातर्फे उत्तम कांबळे यांचा सत्कार करण्यात आला. संमेलनाचे विद्यमान अध्यक्ष डॉ. द. भि. कुलकर्णी, मसापचे अध्यक्ष द. मा. मिरासदार, कार्याध्यक्ष डॉ. वि. भा. देशपांडे, पत्रकार संघाचे अध्यक्ष श्याम दौंडकर, सरचिटणीस संतोष कुलकर्णी व्यासपीठावर होते. ज्येष्ठ पत्रकार अनंत दीक्षित, ज्येष्ठ व्यवस्थापन तज्ज्ञ प्र. चिं. शेजवलकर, पत्रकार अरुण निगवेकर यांनी या वेळी मनोगत व्यक्त केले.

कांबळे म्हणाले, “लहानपणी ज्या गावात जैन कुटुंबात कोणाला स्पर्श होणार नाही, याची काळजी घेत औषधे आणायचो, त्या घरातील आईने निवडणुकीतील विजयानंतर मला कवेत घेतले. त्या क्षणी जाणवले, जात संपली, आपले गाव बदलले. माणसांवर माझा प्रचंड विश्वास आहे. तीच माझ्या आयुष्यातील पुंजी आहे. या पृथ्वीच्या पाठीवरचा प्रत्येक जीव मला शिकविण्यासाठी आला आहे, असे मला वाटते. माणूसच सगळी व्यवस्था बदलू शकतो. मी मातृप्रधान संस्कृतीतील आहे, याचा मला अभिमान आहे. माझ्या अस्तित्वाच्या चिन्हाविषयी समाजातून प्रश्न विचारले जातात आणि मला उत्तर देता येत नाही, याचे समाधानच आहे. माणसाला आपला गाव, जात, धर्म, प्रदेश, पंथ सांगता येऊ नये. आतून-बाहेरून तो केवळ माणूस असावा. अशा समाजाचे स्वप्न मी पाहत आहे. माझ्या भोवतीच्या परिस्थितीला उत्तर देताना माझा जन्म झाला. आयुष्यात चोर होण्याचाही मोह झाला. आयुष्य सोडून पळावे, असेही खूप वेळा वाटले. मृत्यूचेही निमंत्रण आले होते. पण, अशा वेळी डोंगराएवढी माणसे माझ्यामागे उभी राहिली.”

पत्रकारितेविषयी ते म्हणाले, “प्रत्येक पत्रकारांमध्ये साहित्यिक दडलेला असतो. घटनांचा अनुभव, अनुभूती, वेध घेण्यासाठी तीव्र नजर लागते. देवदासींच्या व्यथा पाहून कथा, कविता जन्माला आली. प्रश्न सुटेनात तेव्हा चळवळीत उतरलो. व्यवस्थेविरुद्ध लढत राहिलो. त्यातून पत्रकारितेत आलो. आपण लोकांसाठी काही तरी करू शकतो, त्यांचा विश्वास जिंकू शकतो, असे वाटले. ‘सकाळ’ने माझ्या चळवळीला, लेखनाला व पत्रकारितेला नेहमीच प्रोत्साहन दिले. समाजाने मला खूप दिले. त्याची परतफेड करण्याची संधी मिळावी, अशी निसर्गाकडे प्रार्थना आहे.”

संमेलनाचा अध्यक्ष होणे हा ज्ञानपीठ किंवा साहित्य अकादमी पुरस्कार मिळविण्यापेक्षाही मोठा सन्मान असल्याचे डॉ. द. भि. कुलकर्णी यांनी सांगितले.

अनंत दीक्षित म्हणाले, “शेतमजुरी करणाऱ्या माउलीचा मुलगा अध्यक्ष होतो ही महाराष्ट्रासाठी गौरवाची गोष्ट आहे.”

जागतिकीकरणाच्या प्रवाहात बिनचेहऱ्याचा माणूस हरवत आहे, तो शोधण्याचे काम कांबळे करतात, असे शेजवलकर यांनी सांगितले. प्रा. मिलिंद जोशी यांनी सूत्रसंचालन केले.

* सुवर्णमयी मराठी नाट्यसंमेलन

सृजन फाउंडेशन आणि राज्यातील विविध संस्थांतर्फे आयोजित सुवर्णमयी नाट्यसंमेलनाचे उद्घाटन त्रिपुराचे राज्यपाल डॉ. डी. वाय. पाटील यांच्या हस्ते झाले. डॉ. माशेलकर उद्घाटन कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी होते. संमेलनाचे अध्यक्ष डॉ. विश्वास मेहेंदळे, सुधा मेहेंदळे, स्वागताध्यक्ष खासदार उदयनराजे भोसले, ज्येष्ठ अभिनेत्री रोहिणी हट्टंगडी, प्रसिद्ध अभिनेते उपेंद्र लिमये, संयोजन समितीचे शिरीष चिटणीस, सुनील महाजन आणि प्रकाश पायगुडे या वेळी उपस्थित होते.

“नाटक ही प्रयोगजीवी कला आहे. त्यामुळे नाटकांतून करमणुकीबरोबर प्रशिक्षण आणि प्रबोधनदेखील झाले पाहिजे. सुवर्णमयी नाट्यसंमेलनातून समृद्ध परंपरा असलेला सुवर्णमयी काळ मराठी रंगभूमीवर पुन्हा कसा अवतरेल याविषयीचे मंथन व्हावे,” अशी अपेक्षा ज्येष्ठ शास्त्रज्ञ डॉ. रघुनाथ माशेलकर यांनी व्यक्त केली. पुन्हा राम गणेश गडकरी, पुलं, शिरवाडकर, कानेटकर, तेंडुलकर निर्माण हातील का? याबाबत मी दुर्दम्य आशावादी आहे, असेही ते म्हणाले.

डॉ. माशेलकर म्हणाले, “मी नाट्यवेडा रसिक आहे. मुंबईला गिरगाव येथे युनियन हायस्कूलमध्ये शिकताना मी नरेश शहा या मित्राबरोबर ‘सुंठीवाचून खोकला गेला’ ही एकांकिका लिहिली होती. लेखन, दिग्दर्शन याबरोबरच अभिनय करताना मी संवाद विसरून गेलो होतो. या नाटकाचे गणेशोत्सवातदेखील प्रयोग केले होते. मराठी भाषा टिकविण्याची चर्चा होते. पण केवळ देशातच नव्हेत; तर परदेशात

देखील मराठी जतन केली जात आहे. रंगभूमीच्या समृद्ध परंपरेत 'हाऊसफुल्ल' आणि 'वन्स मोअर' आता का नाही? हा बदल का झाला आहे हे जाणून घेण्याची सजगता दाखवायला हवी. नाटक हे प्रभावी संवाद माध्यम आहे याची जाणीव आपल्या शिक्षकांना आहे का? याचा विचार करून युवा पिढीचे भवितव्य घडविण्याचा प्रयत्न झाला पाहिजे.”

डॉ. मेहेंदळे म्हणाले, “संमेलन ही कुणाची मक्तेदारी असता कामा नये. ते कुणीही भरवावे. मात्र, हे संमेलन नाट्यचळवळीला पुढे नेणारे असले पाहिजे. आर्थिक, सामाजिक, शैक्षणिक क्षेत्रात पुणे हे शहर दिशादर्शन करणारे आहे. तोच प्रयत्न या नाट्यसंमेलनाचा आहे.”

डॉ. पाटील यांनी आपल्या भाषणात समृद्ध नाट्यपरंपरेचा गौरव केला. इंग्रजांच्या काळापासून चर्चेत असलेला नद्याजोड प्रकल्प त्या वेळी पूर्णत्वास गेला असता, तर देश स्वातंत्र्यपूर्व काळातच महासत्ता झाला असता, असेही ते म्हणाले.

हट्टंगडी म्हणाल्या, “पुण्याच्या भरत नाट्य मंदिरात 'मंतरलेले पाणी' या बालनाट्यापासून माझी कारकीर्द सुरू झाली. आपल्यावर होणारी टीका सकारात्मकतेने घेण्याचे पुण्यानेच शिकविले. असा पाया भक्कम करून कलाकार पुढे गेले तर कलाजीवनात ते यशस्वी होतील.”

स्वागताध्यक्ष खासदार उदयनराजे भोसले म्हणाले, “व्यक्तिगत जीवनातील परिस्थितीला सामोरे जाताना प्रत्येकजण कळत-नकळत नाटक करीत असतो. राजकारणी आणि नाटक यांचे जवळचे नाते आहे. कुरघोडी आणि डावपेच लढताना सगळे घंटा वाजण्याची वाट पाहत असतात. नेता आणि अभिनेता या नाण्याच्या दोन बाजू आज एकाच रंगमंचावर उपस्थित झाल्या त्यासुद्धा नाटक न करता. एरवी दोघांचेही रंगमंच वेगळे असतात.”

लिमये म्हणाले, “मला घडविण्यामध्ये पुण्याच्या हौशी, प्रायोगिक चळवळीचे योगदान आहे. ५६ वर्षांत राष्ट्रीय पुरस्कार मिळावेत, असे सामर्थ्य असलेले अनेक कलाकार मराठीमध्ये होते. मी या सुखद घटनेला निमित्तमात्र ठरलो याचा आनंद आहे.”

	<p>सभेत कसे बोलावे</p> <p>श्याम भुके</p> <p>सभेत बोलणे साधावे लागते, ते कसे साधावे ह्याचे मार्गदर्शन.</p> <p>६० रु. पोस्टेज २० रु.</p>	<p>१०वी आवृत्ती</p>
---	--	---------------------

* रंगभूमीकडे प्रेक्षकांनी का पाठ फिरवली?

“अभिनय, वक्तृत्व, संगीत, नृत्य, नेपथ्य यांचा संगम असलेली नाट्यकला ही सर्व कलांची पौर्णिमा आहे,” असे मत साहित्य संमेलनाध्यक्ष डॉ. द. भि. कुलकर्णी यांनी व्यक्त केले. सध्या प्रेक्षकांनी रंगभूमीकडे पाठ फिरवली आहे, ही वस्तुस्थिती सांगण्यापेक्षा तिची कारणे शोधून त्या दृष्टीने इलाज करणे गरजेचे आहे, असेही ते म्हणाले.

सृजन फाउंडेशन आणि राज्यातील विविध संस्थांतर्फे आयोजित सुवर्णमयी नाट्यसंमेलनाच्या ‘सुवर्णमयी नाट्यरंग’ या स्मरणिकेचे प्रकाशन डॉ. कुलकर्णी यांच्या हस्ते झाले. प्रसिद्ध लेखिका गिरिजा कीर, संमेलनाध्यक्ष डॉ. विश्वास मेहेदळे, स्मरणिकेचे संपादक शिरीष चिटणीस या वेळी उपस्थित होते.

डॉ. कुलकर्णी म्हणाले, “कलेचा विचार रसिकमुखाने करावा लागतो. ही परिभाषा समजली, तर गुरुमुखाने कला आत्मसात केली पाहिजे, हे कळेल. नाट्य, संगीत आणि नृत्य या कलांमध्ये गुरूला महत्त्व असते. नाट्यात अंगभूत असलेला अभिनय ही सहजप्रवृत्ती आहे. त्यामुळे तमाशा, दूरचित्रवाणी, संगणक, इंटरनेट अशा कोणत्याही प्रकाराशी सामना करण्याचे सामर्थ्य नाट्यकलेत आहे. ही क्षमता जाणून घेतल्यास नाट्यकर्मीची जबाबदारी वाढते. सध्याचा समाज अवास्तव माहिती आणि अवाजवी करमणुकीच्या आहारी गेला आहे. मनाने निबर झालेला समाज वाङ्मय, नाट्य, संगीत या कलांचा आस्वाद घेऊ शकत नाही. स्मरणिका, चरित्र-आत्मचरित्र अशा ग्रंथांची निर्मिती मोठ्या प्रमाणावर होणे म्हणजे एक तेजस्वी युग संपून दुसऱ्या युगाचे अस्तित्व सुरू होणे होय. त्यामुळे नव्या पिढीने जाणत्यांविषयीची कृतज्ञता व्यक्त करून नव्या युगाचे आव्हान स्वीकारण्यासाठी सज्ज झाले पाहिजे.”

* पु.लं चे विनोदी किस्से - चित्रफीत

८ नोव्हेंबर २०१० रोजी ‘पु. लं चे विनोदी किस्से’ या चित्रफितीचे प्रकाशन व्यंगचित्रकार मंगेश तेंडुलकर यांच्या हस्ते झाले. अध्यक्षस्थानी क्रिएटिव्ह आर्ट फौंडेशनचे अध्यक्ष संदीप खर्डेकर होते.

या चित्रफितीचे निर्माते श्याम भुके म्हणाले, ‘मराठी साहित्य तरुणांना आजही आवडते. पण त्यांना ते वाचण्यास सवड नाही. यासाठी मी चांगल्या साहित्याची निवड करून ते कार्यक्रमाद्वारे सादर करतो. त्यामध्ये गीता भुके प्रत्यक्ष नाट्यप्रवेश सादर करतात. आत्तापर्यंत आम्ही खुमासदार अत्रे, साहित्यिक सावरकर, वि. स. खांडेकर-एक नंदादीप, गोनीदा एक झंजावात, सुदाम्याचे पोहे, व्यंकटेश माडगूळकरांची गोष्ट, मिरासदारी असे कार्यक्रम सादर केले. त्यातील पु. ल. देशपांडे यांच्या कार्यक्रमावर आधारित पु. लं चे विनोदी किस्से ही चित्रफीत पु. लं च्या जयंतीदिनी

प्रकाशित होत आहे. त्यामुळे घरबसल्या पु. लं च्या किश्यांचा आनंद रसिकांना घेता येईल. प्रकाशन सोहळ्यात गीता भुके यांनी 'वाच्यावरची वरात' यातील नाट्यप्रवेश सादर केला.

* दलित रंगभूमी

“दलित रंगभूमीच्या नाटकांनी व्यवसाय किती केला, यापेक्षाही या नाटकांतून उपेक्षितांचा आक्रोश आणि त्यांच्या जाणिवा मांडण्याचे काम किती प्रभावीपणे झाले, हे पाहणे महत्त्वाचे आहे,” असे मत पुणे विद्यापीठाच्या अण्णा भाऊ साठे अध्यासनाचे प्रमुख रामनाथ चव्हाण यांनी व्यक्त केले.

सृजन फाउंडेशन आणि राज्यातील विविध संस्थांतर्फे आयोजित सुवर्णमयी नाट्यसंमेलनात 'दलित रंगभूमी : आजची स्थिती' या विषयावरील चर्चासत्रात समीरण वाळवेकर यांनी रामनाथ चव्हाण, टेक्सास गायकवाड आणि ज्येष्ठ समीक्षक शंकर सारडा यांच्याशी संवाद साधला. संमेलनाध्यक्ष डॉ. विश्वास मेहेंदळे चर्चासत्राच्या अध्यक्षस्थानी होते.

सारडा म्हणाले, “दलित साहित्य आणि चळवळ यांना परस्परांपासून वेगळे करता येणार नाही. बाबूराव बागूल यांच्या 'जेव्हा मी जात चोरली होती' या कथासंग्रहाने आणि प्रेमनंद गज्वी यांच्या 'घोटभर पाणी' या कलाकृतीने मनावर छाप टाकली. मात्र, दलित रंगभूमीला व्यावसायिक यशाचे परिमाण आणि सातत्य लाभले नाही हे आपले दुर्दैव आहे.”

चव्हाण म्हणाले, “प्रश्न थेट लोकांपर्यंत मांडण्यासाठी कथा, कादंबरी आणि काव्य यापेक्षाही नाटक प्रभावी माध्यम आहे. केवळ आक्रोश, विद्रोह आणि व्यथा यांच्या आविष्कारासाठी नाटक झालेले नाही, तर प्रेक्षकांना अंतर्मुख करण्याचे काम दलित रंगभूमीने केले. व्यावसायिक मराठी नाटके माजघरातून अंगणात आली नाहीत. त्यामुळे जीवनातील दाहक वास्तव मांडणारी ही नाटके प्रेक्षकांना भिडली. मराठी रंगभूमीवर खेळ झाले. दलित रंगभूमीवरील नाटकांतून परिवर्तन आणि प्रबोधनाच्या दिशेने जाणारा संवाद असतो.”

गायकवाड म्हणाले, “महात्मा फुले आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची प्रेरणा घेऊन मी काम करतो. राजा ढाले आणि नामदेव ढसाळ हे दलित चळवळीतील माझे मित्र आहेत; पण ते माझे नेते किंवा साहित्यातील आदर्श कधीच नव्हते. उपेक्षितांचा उद्रेक किंवा बंडखोर व्यक्त होत असताना मी लेखनात संयम कायम ठेवला. बाबासाहेबांच्या जन्मशताब्दी वर्षात जातीयता गाडून टाकण्याच्या उद्देशातून मी दलित रंगभूमी चळवळ विसर्जित केली आणि प्रबुद्ध रंगभूमी चळवळीच्या माध्यमातून परिवर्तनाचे काम सुरू केले.”

डॉ. मेहेंदळे यांनी समारोप केला. शिरीष चिटणीस यांनी प्रास्ताविक केले. प्रकाश पायगुडे यांनी आभार मानले.

*** सिंबायोसिसचे 'स्कूल ऑफ ड्रॅमॅटिक्स'**

“सुवर्णमयी नाट्यसंमेलनातून रंगभूमीच्या विविध प्रश्नांवर चर्चा घडवून आणली हे उत्तम झाले. आता संमेलन संपले असले तरी, त्याची फलश्रुती म्हणून 'नॅशनल स्कूल ऑफ ड्रामा'च्या धर्तीवर पुण्यामध्ये नाट्यशास्त्राचे प्रशिक्षण देणारी 'स्कूल ऑफ ड्रॅमॅटिक्स' सुरू व्हावी,” अशी अपेक्षा 'सिंबायोसिस'चे संस्थापक डॉ. शां. ब. मुजुमदार यांनी व्यक्त केली. तुमचा विचार पक्का असेल तर ही संस्था सुरू करण्यासाठी 'सिंबायोसिस' उत्सुक आहे, असेही त्यांनी सांगितले.

ज्येष्ठ रंगकर्मींच्या कृतज्ञतापूर्वक सत्काराने सुवर्णमयी नाट्यसंमेलनाची सांगता झाली. महापौर मोहनसिंग राजपाल, उर्वरित महाराष्ट्र वैधानिक विकास मंडळाचे अध्यक्ष उल्हास पवार, ज्येष्ठ अभिनेते प्रभाकर पणशीकर, डॉ. श्रीराम लागू, 'मनोरंजन'चे मनोहर कुलकर्णी, संमेलनाध्यक्ष डॉ. विश्वास मेहेंदळे, संयोजन समितीचे योगेश सोमण, शिरीष चिटणीस आणि महापालिका रंगमंदिर मुख्य व्यवस्थापक अमर परदेशी या वेळी उपस्थित होते.

डॉ. लागू, पणशीकर, कुलकर्णी यांच्यासह जयमाला शिलेदार, श्रीकांत मोघे, लीला गांधी, राघवेंद्र कडकोळ, स्वरूपकुमार, सुहासिनी देशपांडे, सेवा चौहान, शरद गोखले, सुमन धर्माधिकारी आणि राम हेजीब यांचा या प्रसंगी सत्कार करण्यात आला.

डॉ. मुजुमदार म्हणाले, “वृद्धापकाळात ज्येष्ठ कलाकारांची होणारी उपेक्षा दूर करण्यासाठी पुण्यातील उद्योजक आणि स्वयंसेवी संस्थांनी एकत्र येऊन निधी संकलित करावा. पुण्यामध्ये अनेक विद्यापीठे आहेत. तीदेखील यामध्ये सहभागी होतील.”

पणशीकर म्हणाले, “नाट्यसंमेलनांना गर्दीची सूज आली आहे. बड्या अभिनेत्यांना पाहण्यासाठी गर्दी होते आणि परिसंवादांना कोणीही नसते हे वास्तव आहे. साहित्याच्या

	म.सा.प.चा आनंदीबाई शिर्के पुरस्कार २००२	२री आवृत्ती
रिवणावायली मुंगी	राजन गवस	
	शोषणाविरुद्ध बंड करणाऱ्या स्त्रियांची कहाणी.	
	१३० रु. पोस्टेज २० रु.	

प्रांतात मधू मंगेश कर्णिक यांनी 'कोमसाप' ही चळवळ सुरू करून ती रुजविली. त्याच धर्तीवर अशा स्वरूपाची प्रादेशिक नाट्यसंमेलने झाली पाहिजेत."

मेहेंदळे म्हणाले, "अखिल भारतीय मराठी नाट्यसंमेलनाचे अध्यक्षपद मिळू शकले नाही हा माझा नव्हे, तर नाट्य परिषदेचा अपमान होता. त्याला सकारात्मक उत्तर म्हणून हे संमेलन आम्ही यशस्वी केले."

* श्रीधर फडके यांचा सत्कार

शिवशाहीर बाबासाहेब पुरंदरे यांच्या हस्ते 'श्रीधर फडके' यांचा षष्ठ्यब्दीपूर्तीनिमित्त पुणेरी पगडी आणि उपरणे देऊन सत्कार करण्यात आला. दाजीकाका गाडगीळ, संगीतकार अशोक पत्की, प्रा. प्रकाश भोंडे, विजय मागीकर, शिल्पा पुणतांबेकर, हेमंत वाळूजकर आणि पराग माटेगावकर या वेळी उपस्थित होते.

फडके म्हणाले, "बाबूजी आणि आईने केलेल्या संस्कारामुळेच संगीतक्षेत्रात तीन तपे थोडेबहुत काम करू शकलो. या वाटचालीत बाळ पाटें, श्यामराव कांबळे, अप्पा वढावकर, सचिन जांभेकर यांसारखे संगीत सहायक, गाणी रसिकांपर्यंत पोचविणारे गायक आणि वादक यांचे सहकार्य लाभले. मी 'सेलिब्रिटी' आहे असे मला वाटत नाही. आज सेलिब्रिटी आहे. उद्या कदाचित नसेल. आपल्या कामातून टिकले पाहिजे. हे सर्वांत महत्त्वाचे. रसिकांच्या रूपात मला आशीर्वाद लाभला."

पुरंदरे म्हणाले, "फडके घराण्याशी माझा जुना स्नेह आहे. श्रीधर यांच्या बारशाला मी उपस्थित होतो. कलेच्या क्षेत्रात त्यांनी वडिलांप्रमाणे कर्तृत्व गाजविले आहे."

पत्की म्हणाले, "कलेबरोबरच माणूसपण असेल तर व्यक्तिमत्त्वाला उजाळा मिळतो, हे श्रीधर यांच्याकडे पाहिल्यावर आपल्याला जाणवते."

उत्तरार्धात श्रीधर फडके यांच्यासह सुवर्णा माटेगावकर, अजित परब, मधुरा दातार, शिल्पा पुणतांबेकर, राजेश दातार, हेमंत वाळूजकर यांनी फडके यांनी स्वरबद्ध केलेली गीते सादर केली. कीर्ती भवाळकर आणि सहकलाकारांनी त्यांच्या गीतांवर नृत्य साकारले.

* पुणे ब्रिटिश ग्रंथालयास ५० वर्षे पूर्ण

"नाट्य-चित्रपट याप्रमाणेच वाचन हादेखील एक कलाप्रकारच असून तो वाचकाच्या कल्पनाशक्तीला, अमूर्ताला मूर्त स्वरूप देण्याच्या त्याच्या प्रतिभेला वाव देत असतो. म्हणूनच दूरचित्रवाणीमुळे पुस्तकांचे महत्त्व कमी झाले, हा वाद निरर्थक असून वाचनाचे महत्त्व आजही कायम आहे," असे मत अभिनेते अतुल कुलकर्णी यांनी ब्रिटिश ग्रंथालयाच्या सुवर्णमहोत्सवी कार्यक्रमात व्यक्त केले.

कुलकर्णी म्हणाले, "कोणतेही ग्रंथालय ५० वर्षांचा टप्पा पार करते तेव्हा ते तेथील समाजाविषयी, या शहरातील नागरिकांविषयी काही सांगत असते. ८०च्या

दशकात शिक्षणासाठी पुण्यात असताना मित्रासोबत मी या ग्रंथालयात प्रथम आलो होतो. त्या महाविद्यालयीन दिवसांची आज पुन्हा आठवण होत आहे. या ग्रंथालयाची केवळ वास्तूच वैशिष्ट्यपूर्ण नसून येथील वातावरणही प्रसन्न आहे. इंग्रजी ही ज्ञानभाषा आणि जागतिक भाषा म्हणून मान्यता पावलेली असल्याने या ग्रंथालयामुळे भारत-इंग्लंडमधील सांस्कृतिक देवाणघेवाण सुलभ झाली आहे.”

सुवर्ण महोत्सव साजरा करणारी पुण्यातील ब्रिटिश लायब्ररी नजीकच्या भविष्यात ब्रिटिश सांस्कृतिक केंद्र म्हणून आपली ओळख नव्याने प्रस्थापित करेल, असा विश्वास ब्रिटिश काउन्सिलच्या पश्चिम भारताच्या संचालिका सॅम हार्वे यांनी व्यक्त केला. नजीकच्या काळात ब्रिटिश काउन्सिलमध्ये मोठ्या प्रमाणावर गुंतवणूक होत आहे. ग्रंथालयाच्या सभासदांसाठी विविध योजनांचा यामध्ये समावेश असणार आहे. सभासदांना ग्रंथालयातील साहित्य ऑनलाइन उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे.

“इंटरनेटमुळे माहितीचे भांडार खुले झाले आहे. ही एक विकासाची प्रक्रिया आहे. ब्रिटिश काउन्सिल विविध शिष्यवृत्त्यांद्वारे इंग्लंडमधील विद्यापीठांमध्ये जाऊन शिकण्याचा पर्याय उपलब्ध करून देत आले आहे. इंग्लंडमधील अनेक नामांकित विद्यापीठे भारतात येण्यास उत्सुक आहेत. भारत सरकारची परवानगी मिळाल्यावर या विद्यापीठांचे आगमन होईल. त्यानंतर भारत आणि ब्रिटनदरम्यानच्या विद्यार्थ्यांच्या देवाणघेवाणीला अधिक चालना लाभेल. ब्रिटनमध्ये शिक्षणासाठी जाणाऱ्या भारतीय विद्यार्थ्यांप्रमाणेच पुढच्या काळात ब्रिटनमधून भारतात शिक्षणासाठी येणाऱ्या विद्यार्थ्यांचीही संख्या वाढेल.”

* डिसेंबरमध्ये आंतरराष्ट्रीय अनुवाद परिषद

विदेशवारीसाठी व्हिसा अर्जासोबत दस्तावेज इंग्रजी भाषेतच पुरवावे लागतात. अनेक लवाद दस्तावेजांची मागणी करतात किंवा स्थानिक भाषेतच निर्णय देतात. अनेक लोक नोंदणीकृत अनुवादक शोधत असतात. परंतु भारतात अनुवादकांना ‘नोंदणीकृत अनुवादक’ असे प्रमाणित करणारा कायदा सध्यातरी अस्तित्वात नाही.

नॅशनल नॉलेज कमिशन अंतर्गत नॅशनल भाषांतर मिशन कार्यरत असून सेंट्रल इन्स्टिट्यूट ऑफ इंडियन लॅंग्वेजेस, मैसूर यांच्या इंटरनेट संकेतस्थळावर राष्ट्रीय अनुवादक रजिस्टरमध्ये अनुवादक नोंदणी करण्याची सोय आहे. याशिवाय, अनुवाद क्षेत्रातील संघटना इंडियन ट्रान्सलेशन असोसिएशन, नवी दिल्ली यांचे सदस्यत्वसुद्धा घेता येते.

आपला भारत देश सामाजिक, धार्मिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, मानववंशविषयक आणि भाषादृष्ट्या वैविध्यपूर्ण आहे. त्यामुळेच सुसंवाद साधताना अनेक अडचणी येतात. येथे सामाजिक आणि सांस्कृतिक बदल घडविण्यासाठी अनुवादांचे प्रयत्न

मोलाचे ठरतात. ज्ञानाच्या व माहितीच्या विस्तारासाठी अनुवादक फार महत्त्वाचा दुवा ठरतो. खासगीकरण, उदारीकरण आणि जागतिकीकरणाच्या युगात व्यापाराच्या अनेक संधी निर्माण झाल्या आणि कारखानदारांना त्यांचा मजकूर स्थानिक भाषेत प्रसिद्ध करणे आवश्यक ठरू लागले. तेव्हा अनुवादकांसाठीही या क्षेत्रात संधी उपलब्ध झाल्या. तंत्रज्ञानामुळे आणि इंटरनेटमुळे यात अधिक भर पडली. जाहिरात क्षेत्रातसुद्धा अनुवादकांना चांगली मागणी आहे.

इंडियन ट्रान्सलेशन असोसिएशन डिसेंबरमध्ये नवी दिल्ली येथे आंतरराष्ट्रीय परिषद आयोजित करत आहे. या परिषदेत अनेक विषयांवर अभ्यासप्रकाशने सादर करण्याची संधी प्राप्त होत आहे. प्रशिक्षक, स्वतंत्र अनुवादक, अनुवाद संस्था, भाषा क्षेत्रातील महाविद्यालये, प्रकाशन संस्था या तीन दिवसीय आंतरराष्ट्रीय परिषदेत भाग घेऊ शकतात.

अनुवाद व्यवसाय, कायदा-वैद्यकीय-सामाजिक सेवेतील अनुवाद, प्रकाशन व्यवसाय आणि अनुवाद, मजकूर व्यवस्थापन, अनुवाद क्षेत्रात गुणवत्ता व्यवस्थापन, प्रत हक्क, अनुवादात तंत्रज्ञानातील उपकरणांचा वापर इत्यादी विषयांवर चर्चासत्रे होणार आहेत. अधिक माहितीसाठी इंडियन ट्रान्सलेशन असोसिएशनच्या www.itaindia.org या संकेतस्थळावर भेट देता येईल.

* आत्महत्येपूर्वी लिहिलेले १९०५ पानांचे पत्र

आत्महत्येचा निर्णय काही क्षणांत घेतला जातो, असे म्हटले जाते. मात्र एका तरुणाने पाच वर्षांपूर्वी आत्महत्येचा निर्णय घेतला आणि प्रत्यक्ष आत्महत्या करण्यापूर्वी त्याने १९०५ पानी पत्र लिहून ठेवले असे उघडकीस आले आहे.

हार्वर्ड विद्यापीठाजवळ मिशेल हेसमन (वय ३५) याने १८ सप्टेंबरला आत्महत्या केली. त्यापूर्वी त्याने १९०५ पानी पत्र लिहून पूर्ण केले व ते कुटुंबीय आणि सुमारे चारशे मित्र यांना ई-मेलने पाठविले. त्याच्या मृत्यूनंतर ते सर्वांना मिळाले. मिशेल हेसमनने लिहिलेल्या लांबलचक पत्रात १४३३ तळटीपा आहेत व संदर्भग्रंथांची २० पानी यादीही आहे. तसेच त्याने पत्रात एक हजार सातशे वेळा देवाचा, दोनशे वेळा जर्मन तत्त्ववेत्ता फ्रेडरिक नीत्शे याचा उल्लेख केला आहे. 'निहिलिझम'मधील (निरर्थकतावाद) प्रयोग म्हणून आपण आपले जीवन संपवत असल्याचे हेसमन याने पत्रात म्हटले आहे. "प्रत्येक शब्द, प्रत्येक विचार आणि प्रत्येक भावना शेवटी एकाच महत्त्वाच्या मुद्द्याकडे येते, की जीवन हे निरर्थक आहे. प्रत्येक आभास व मिथक उघडे पाडणे हा 'निहिलिझम'मधील प्रयोगाचा हेतू आहे. मग भले तो माझा जीव घेवो." असेही त्याने पत्रात म्हटले आहे. अमेरिकेचे माजी अध्यक्ष थॉमस जेफरसन व ज्येष्ठ शास्त्रज्ञ अल्बर्ट आइन्स्टाईन यांचेही दाखले त्याने दिले आहेत.

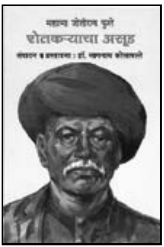
‘तत्त्वज्ञान’, ‘अवकाश विज्ञान’, ‘न्यू जर्सी’ अशी या पत्रातील प्रकरणांची नावे आहेत. न्यू जर्सीमध्ये राहत असलेला ज्यू धर्मीय हेसमन महाविद्यालयीन जीवनात मानसशास्त्राचा विद्यार्थी होता. ‘नॉर्मन लोकांचा इंग्लंडवरील विजयाचा इतिहास’ या विषयावर तो काम करत होता. तो कोणालाही न दुखावणारा व शांत होता, असे त्याच्या मित्रांनी सांगितले. ज्यू धर्मीय पवित्र मानत असलेल्या ‘योम किप्पूर’ या दिवशीच त्याने पिस्तुलातून गोळी झाडून घेऊन आत्महत्या केली.

* बारामतीत शरद पवार संग्रहालय

शरद पवार यांच्या शालेय व विद्यालयीन जीवनावर आधारित संग्रहालय बारामतीमधील राजर्षी शाहू विद्यालयात रयत शिक्षण संस्था उभारणार आहे.

बारामतीमधील काटेवाडीतील शेतकरी कुटुंबात जन्मलेल्या शरद पवार यांनी महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री या पदापासून ते देशाचे संरक्षण व कृषिमंत्री अशी अनेक पदे भूषविली आहेत. महाराष्ट्रातील सर्वात मोठी शिक्षण संस्था असलेल्या रयत शिक्षण संस्थेचे आणि ते विविध नामवंत संस्थांचे ते पदाधिकारी आहेत. पवार आमदार झाल्यापासूनच्या राजकीय वाटचालीची माहिती अनेकांना आहे. मात्र, त्यांच्या शालेय जीवनातील घडामोडी तशा माहिती नाहीत. त्यामुळे त्यांच्या शालेय जीवनातील एकत्रित माहिती संग्रहालयाद्वारे जनतेसमोर मांडण्याचा निर्णय रयत शिक्षण संस्थेच्या व्यवस्थापन समितीने अॅड. रावसाहेब शिंदे यांच्या अध्यक्षतेखालील बैठकीत घेतला.

पवार यांच्या शालेय व विद्यालयीन जीवनातील हजेरीपुस्तक, शिरेपुस्तक, आवड व छंद, त्यांनी शालेय जीवनात केलेली भाषणे व त्यांची खेळाची आवड, कबड्डी, हॉलिवॉल या खेळांची छायाचित्रे उपलब्ध असून, त्याचे रूपांतर संग्रहालयात करण्यात येणार आहे. त्याचबरोबर याच कलादालनात त्यांच्या लग्नाची पत्रिकाही लावण्यात येणार आहे. पवार यांचे शालेय जीवनातील सहाध्यायी माळेगाव सहकारी साखर कारखान्याचे माजी अध्यक्ष चंद्रराव तावरे, प्रगतिशील शेतकरी पंढरीनाथ वाबळे, उद्योगपती रामभाऊ नेवसे व त्यांचे शिक्षक आणि मुख्याध्यापक यांच्या आठवणी संकलित करण्यात येत आहेत. शाहू विद्यालयाच्या प्रांगणात सुमारे ४

शेतकऱ्यांचे अस्मृती
शेतकऱ्यांचा अस्मृती
लेखक व संपादक : डॉ. नागनाथ कोतापल्ले

शेतकऱ्यांचा आसूड

डॉ. नागनाथ कोतापल्ले

शेतकऱ्यांवरही राज्यकर्ते आणि एकूण समाजावरच
असूड ओढणारे लेखन.

८० रु. पोस्टेज २० रु.

५वी आवृत्ती

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१० / २७

हजार चौरस फुटाच्या इमारतीत हे संग्रहालय उभारण्यात येणार आहे. विजय कोलते यांनी संग्रहालयाच्या कामात पुढाकार घेतला आहे.

*** बृहन्महाराष्ट्र मंडळाचे शिकागो अधिवेशन जुलै २०११ मध्ये होणार**

बृहन्महाराष्ट्र मंडळाच्या (बीएमएम) पंधराव्या द्वैवार्षिक अधिवेशनाचे अध्यक्षपद ख्यातनाम अणुशास्त्रज्ञ पद्मविभूषण डॉ. अनिल काकोडकर भूषवणार आहेत. २१ ते २४ जुलै २०११ दरम्यान शिकागोतील जगप्रसिद्ध 'मार्कोमिक प्लेस' या केंद्रात हे अधिवेशन होईल. ज्येष्ठ नाटककार आणि गूढकथाकार रत्नाकर मतकरी अधिवेशनाचे प्रमुख पाहुणे आहेत. अधिवेशनाचे नियोजक नितीन जोशी व महाराष्ट्र मंडळ, शिकागो येथील सर्व स्वयंसेवक अधिवेशनाच्या तयारीला लागले आहेत. अधिवेशनाला अमेरिका, कॅनडा, भारत आणि इतर देशांमधून सुमारे चार हजार लोकांची उपस्थिती अपेक्षित आहे.

गेली अनेक वर्षे महाराष्ट्रातल्या रसिकांना मराठी लोकगीतांची, लोकनृत्यांची मेजवानी देणारा कार्यक्रम 'मराठी बाणा' हे अधिवेशनाचे सांस्कृतिक आकर्षण असेल. अधिवेशनासाठी मुख्य सभागृह म्हणून भव्य एरी क्राऊन थिएटरचा वापर होणार आहे. अमेरिकेत सादर होणार अनेक प्रसिद्ध ऑपेरा, नृत्य-नाटिकांसारखे कार्यक्रम हे या सभागृहामध्येच सादर केले जातात. आधुनिक तंत्राने सुसज्ज असलेल्या या रंगमंचाला साजेसा भव्य कार्यक्रम म्हणून 'मराठी बाणा' येथे पाहणे हा एक वेगळा अनुभव ठरेल.

२१ जुलै रोजी उद्योजकांचा मेळावा (बिझनेस कॉन्फरन्स) असेल. त्याचा विषय आहे 'आंत्रप्रिन्युअरशीप, इनोव्हेशन अँड ग्रीन टेक्नॉलॉजी' देशोदेशीच्या उद्योजकांना भेटण्याची संधी अधिवेशनाच्या निमित्ताने मिळणार आहे. त्याचप्रमाणे उद्योजकांना आपल्या मालाची विक्री अधिवेशनाच्या दिवसात करता येईल. या संदर्भातील माहिती <http://bmm2011chicago.org> या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहे.

*** सत्यशोधक ओबीसी साहित्य संमेलन**

साडेतीन हजारांहून अधिक जातीत विभागलेल्या भारतातील ओबीसींनी हिंदू व्यवस्थेत दलितांसारखी अस्पृश्यताही अनुभवली, याशिवाय जागतिकीकरणाच्या नव्या रेट्यात सर्वांत आधी त्यांचे व्यवसाय आणि कुटुंबे उद्ध्वस्त झाली आहेत. जुन्या पारंपरिक आणि नव्या आर्थिक व्यवस्थेत होरपळूनही साडेतीन हजारांपैकी आठ-दहा जातींच्या वेदनाच पुढे आल्या. यातील उपेक्षित ओबीसींना आता कुठे आत्मभान येत असून ते लिहीत आहेत. त्यांना लिहावे, पण सत्यशोधकी आणि जातींचा विनाश हाच त्यांच्या साहित्यलेखनाचा अंतिम उद्देश असावा असे आवाहन डॉ. नागनाथ कोतापल्ले यांनी बीड येथील सत्यशोधक ओबीसी साहित्य संमेलनाच्या

उद्घाटन प्रसंगी केले. बीडचे पालकमंत्री जयदत्त क्षीरसागर यांनी उद्घाटन केले.

डॉ. कोत्तापल्ले म्हणाले की, दलितांना दलितत्वाची जाणीव झाली आणि दलित साहित्याने जन्म घेतला. यानंतर झालेल्या दलित संमेलनांनी दलित साहित्याला उर्जितावस्था प्राप्त करून दिली. यातून प्रेरणा घेत जैन मराठी, मुस्लिम मराठी, ग्रामीण मराठी वगैरे ४४ प्रकारची संमेलने झाली. यात सर्वांत उशिरा आणि शेवटी ओबीसींना आत्मभान आले. आता कुठे ओबीसींच्या हक्काचा आणि साहित्याचा जागर होत आहे. पण ओबीसींच्या पुढे असलेला महात्मा फुल्यांनी दिलेला सत्यशोधक हा शब्द महत्त्वाचा आहे. साहित्याची अन्वेषण दृष्टी ही फुल्यांच्या विचारप्रमाणे सत्यशोधकी आणि जातीविनाशाची असावी, असे ते म्हणाले.

* साप्ताहिक सकाळ वर्धापनदिन

“एकमेकांशी बोलताना भोषच्या शुद्धतेपेक्षा संवाद साधला जाणे महत्त्वाचे असते. शुद्धतेच्या आग्रहापोटी भाषा बंदिस्त केल्यास तिची अवस्था डबक्यासारखी होते. भाषेने झऱ्यासारखे असावे. त्यासाठी विविध भाषांतील शब्दांचा समावेश आपल्या भाषेत झाला पाहिजे,” असे मत जाहिरात, चित्रपट आणि नाटक क्षेत्रातील प्रयोगशील दिग्दर्शक भरत दाभोळकर यांनी ‘साप्ताहिक सकाळ’च्या वर्धापनदिनाच्या कार्यक्रमात व्यक्त केले. ‘साप्ताहिक सकाळ’चे संपादक मल्हार अरणकल्ले, सहसंपादक ऋता बावडेकर या वेळी उपस्थित होते. ‘साप्ताहिक सकाळ’तर्फे घेण्यात आलेल्या कथा स्पर्धेतील विजेत्यांना या वेळी पारितोषिके देण्यात आली.

दाभोळकर म्हणाले, “महाविद्यालयात प्रवेश घेतल्यावर इंग्रजी बोलताना मला सुरवातीला खूप अडचणी येत होत्या. त्यातून मार्ग काढण्यासाठी मी ‘हिंग्लिश’, ‘मिंग्लिश’ या भाषा वापरू लागलो. न येणारी भाषा अट्टाहासाने बोलण्यापेक्षा जे येते ते बोलावे, असे मला वाटते. कोणालाच शुद्ध इंग्रजी येत नसते हे माझ्या लक्षात आले. त्यामुळे मी मराठी, गुजराती, हिंदी आदी भाषांतील शब्द इंग्रजीत बोलताना वापरू लागलो. जाहिरात, नाटकांतूनही अशी भाषा वापरल्याबद्दल प्रथम खूप टीका झाली. पण ही तरुणाईची भाषा असल्याने पुढे स्वीकारली गेली. मात्र, सध्या अनेक वेळा भाषा मिश्रण करताना चुकीचे शब्द वापरले जातात, हे योग्य नाही.”

ते म्हणाले, “पु. ल. देशपांडे यांचे ‘तुझे आहे तुजपाशी’ हे नाटक मी इंग्रजीत आणले. ‘इंग्रजी प्रेक्षक हे नाटक स्वीकारणार नाहीत,’ असे सांगत एकही निर्माता हे नाटक करायला तयार नव्हता. म्हणून मी स्वतः निर्माता बनलो. या नाटकातील पात्रे संस्कृत, उर्दूही बोलतात. त्यामुळे प्रेक्षकांना ही पात्रे जवळची वाटली. नाटक खूप यशस्वी झाले. यानंतर ‘पुरुष’, ‘प्रेमा तुझा रंग कसा’ ही नाटकेही इंग्रजीत केली. इंग्रजी नाटक व चित्रपटात मी कव्वाली, भांगडा हे प्रकार आणले आणि प्रेक्षकांना

ते खूप आवडले. माझ्या नाटकांमध्ये प्रामुख्याने मराठी अभिनेते असतात. मराठीत जेवढी प्रतिभा आहे, तेवढी कुठेही नाही. मी ज्या मराठी कलाकारांना घेऊन इंग्रजी नाटके केली, ते आज इंग्रजी रंगभूमीवरील यशस्वी कलाकार आहेत. इंग्रजी नाटकात मी लावणी, उखाणा हे प्रकारही आणले. उखाणा हा केवळ महाराष्ट्रामध्येच घेतला जातो. तो मी इंग्रजी नाटकात आणल्यावर त्या प्रेक्षकांना खूप नावीन्यपूर्ण वाटला.”

अरणकल्ले म्हणाले, “इंडियन रीडरशिप सर्व्हेनुसार ‘साप्ताहिक सकाळ’ हे मराठीतील प्रथम क्रमांकाचे साप्ताहिक ठरले आहे. गेल्या ३२ वर्षांपासून घेतल्या जाणाऱ्या कथास्पर्धेला दर वर्षी भरभरून प्रतिसाद मिळतो. राज्याबरोबरच देश-परदेशातील नवलेखक काय लिहितात, काय विचार करतात, हे या कथांमधून प्रतिबिंबित होते.”

बावडेकर म्हणाल्या, “स्पर्धेसाठी हजारोहून अधिक कथा आल्या होत्या. महिलांचा सहभाग यात मोठा होता. तसेच विद्यार्थ्यांनी पाठविलेल्या कथा हेही या स्पर्धेचे वैशिष्ट्य ठरले. वाचक-लेखकांची पुढची पिढी यातून तयार होत आहे, याचा सार्थ अभिमान आहे.”

स्पर्धेत गौतम पंगू (प्रथम), क्षितिज देसाई (द्वितीय), डॉ. संतोष मुळावकर (तृतीय), धनश्री केतकर, कालिदास कानगो, सुमेधा वझे, अरुणा गोखले, माधव गवाणकर, भा. ल. महाबळ (उत्तेजनार्थ) हे पारितोषिकांचे मानकरी ठरले.

* आसामची उपेक्षा होत असल्याची भावना

ईशान्य प्रदेश भारतात असूनही, त्याकडे शासनाचे लक्ष नाही. अजूनही पुरेशी वाहतूक, उद्योग व सेवांचा विकास झालेला नाही. त्यामुळे आम्हाला वारंवार सांगावे लागते, की आसाम भारताचाच एक भाग आहे आणि आम्ही भारतीय आहोत, अशी व्यथा आसामचे माजी मुख्यमंत्री व विरोधी पक्षनेते प्रफुल्लकुमार महंत यांनी प्रकट केली.

सरहद (पुणे) तर्फे ‘भवितव्य ईशान्य भारता’चे या विषयावर प्रफुल्लकुमार महंत यांचे व्याख्यान झाले. उद्योगपती अभय फिरोदिया अध्यक्षस्थानी होते. खासदार डॉ.

न जलसा, न जल्लोष

जे. बी. डिसूझा अनु. एस. ए. वीरकर

शासनाच्या कार्यप्रणालीचे एक चित्तवेधक दर्शन.

१५० रु. पोस्टेज २५ रु.

४थी आवृत्ती

जयश्री महंत, सरहदचे संजय नहार, ध्रुवज्योती सरमाह, स्वाती पराडकर आदी या वेळी उपस्थित होते.

आसाम हा भौगोलिकदृष्ट्या फळबागांच्या लागवडीसाठी पूरक नाही. त्यामुळे तेथे उद्योगधंदे येत नाहीत. रस्ते, वाहतूक व रेल्वेची सुविधा पुरेशी नाही. त्यातच बांगलादेशातून होणारी घुसखोरी अधिक आहे. त्यामुळे उपलब्ध सुविधांवर ताण येत आहे. बेरोजगारी असल्याने आसाममध्ये ब्रेनड्रेन वाढले आहे. सुरक्षाव्यवस्था नसल्याने दहशतवादी संघटनांची भीती वाढत असल्याचे प्रफुल्लकुमार महंत यांनी सांगितले.

ईशान्येतील प्रदेशांत विविधता आहे. विकसित आणि अविकसित असे दोन भाग आहेत. त्याठिकाणी घुसखोरी आणि अंतर्गत समस्यांना आसामवासीयांना सामोरे जावे लागत आहे, असे मत डॉ. जयश्री महंत यांनी व्यक्त केले. भारताचा विकास होत असताना आसामचाही विकास झाला पाहिजे, अशी आमची भावना असल्याचे अभय फिरोदिया यांनी सांगितले.

* हिंदीतून ज्ञानेश्वरी पारायण

ज्ञानेश्वरीचे हिंदीत पारायण करण्याचा सोहळा २८ जानेवारी ते ४ फेब्रुवारी २०११ या काळात होणार आहे. सदानंदमहाराज, शिवशाहीर बाबासाहेब पुरंदरे, डॉ. विश्वनाथ कराड, ह.भ.प. रामेश्वर शास्त्री, ह.भ.प. बद्रिनाथमहाराज तनपुरे, रघुनाथदादा चव्हाण त्याला उपस्थित राहतील. ज्ञानेश्वरीचे ज्येष्ठ अभ्यासक आचार्य किशोरजी व्यास या सोहळ्यामध्ये हिंदीमध्ये प्रवचने करणार असून, १५२ देशांमध्ये दृक्श्राव्य माध्यमाद्वारे त्याचे प्रक्षेपण करण्यात येईल.

* कस्तुरबा - आगळा नृत्याविष्कार

महात्मा गांधी यांच्या सहचारिणी असणाऱ्या कस्तुरबांनी 'मोहनिया ते महात्मा' असा गांधीजींच्या जीवनाचा लोकविलक्षण प्रवास अनुभवला. तब्बल साठ वर्षे या महात्म्याच्या सहवासात असताना एका सुजाण शहाणपणाने कस्तुरबा वैयक्तिक आणि सार्वजनिक जीवनात वावरत राहिल्या. त्यांच्या आयुष्यात आलेल्या अनेक वाटा-वळणांचा वेध कथक नृत्याच्या माध्यमातून घेण्याचा प्रयोग 'पीड पराई जानी रे' या नृत्यसंरचनेद्वारा आगाखान पॅलेस आणि गांधी भवन (कोथरुड) येथे साकारण्यात आला.

या नृत्यसंरचनेनी संहिता ज्येष्ठ कथक नृत्यांगना शमा भाटे यांची आहे. संगीतकार नरेंद्र भिडे यांचे संगीत, श्याम भुतकर यांचे नेपथ्य, तर हर्षवर्धन पाठक यांची प्रकाशयोजना आहे. 'नादरूप' या भाटे यांच्या संस्थेच्या चौदा शिष्यांनी ही संरचना सादर केली.

प्रयोगाविषयी शमा भाटे म्हणाल्या, "नृत्याचे पारंपरिक शास्त्र, तंत्र आणि

सौंदर्यशास्त्रीय तत्त्वे कस्तुरबांसारख्या इतिहासकालीन व्यक्तीचा विचार नृत्यांकित करताना पुरेशी पडणार नव्हती. त्यामुळे शास्त्रीय नृत्याचा दुसरा महत्त्वाचा पैलू असणाऱ्या शुद्ध-तरल-अमूर्त नृत्याचा मी विचार केला. या दुसऱ्या पैलूची भाषा ऊर्जेची, रेखा-आकारांची, अवकाशाची, सूर-लय-ताल-छंदाची... कस्तुरबांसारख्या व्यक्तीभोवती नृत्य रचताना या अमूर्त, पण अमर्याद पैलूला मी शरण गेले. कस्तुरबांच्या आयुष्यातील घटनांचा मागोवा घेतला. त्यांना नृत्यरूप देण्यासाठी पार्श्वभूमी, संघर्ष आणि भावनात्मक गुंता तपासला. त्यातून जे गवसले, ते मांडण्याचा हा प्रयत्न आहे.”

* व्हिडिओ दिवाळी अंक

ई-दिवाळी अंकाबरोबरच या वर्षीपासून व्हिडिओ दिवाळी अंकांनीही आगमन केले. ‘मराठी मनोरंजन डॉट कॉम’ या संकेतस्थळाने व्हिडिओ दिवाळी अंक प्रकाशित केला आहे. त्यात नाटक, नृत्य, चित्रपट, गीतरचना याविषयीची मनोरंजक माहिती आहे.

विनोद सातव, अश्विनी तेरणीकर, प्रसाद शिरगावकर, राजेश कोलन यांनी हा दिवाळी अंक तयार केला आहे. कलेच्या निर्मितीची प्रक्रिया या व्हिडिओपटातून उलगडण्यात आली आहे. त्यात ‘मी सिंधूताई सपकाळ’ या चित्रपटाबरोबर सुनील बर्वे यांच्या ‘हबेरिअम’ या उपक्रमांतर्गत ‘लहानपण देगा देवा’ व ‘सूर्याची पिल्ले’ या नाटकाच्या निर्मितीची प्रक्रिया रसिकांना पाहता येईल. शांभवी वझे व परिमल फडके यांच्या ‘नृत्यसंगम’ या कथक व भरतनाट्यमचा मिलाफ असणाऱ्या कार्यक्रमाच्या तालमी व या मालिकेच्या सेटवरील गमतीजमतीही दिल्या आहेत.

* ‘साहित्यदर्शन’चे ग्रंथदालन

“पुस्तक, लेखक यांची संख्या वाढत आहे. पण, पुस्तकांची आवड वाढवण्यासाठी आता विशेष प्रयत्न केले पाहिजेत. तालुका, गाव पातळीपर्यंत पुस्तके पोचली पाहिजेत. प्रत्येक व्यक्तीने आपल्या आर्थिक नियोजनात पुस्तक खरेदीसाठी वेगळे पैसे राखून ठेवले पाहिजेत,” असे मत उत्तम कांबळे यांनी ‘साहित्यदर्शन’ ग्रंथ प्रदर्शन व विक्री केंद्राचे उद्घाटन करताना व्यक्त केले. महापालिका उपायुक्त ज्ञानेश्वर मोळक, विक्री केंद्राचे प्रमुख रवींद्र कासार, गणेश लोंढे, पुणे पीपल्स को-ऑपरेटिव्ह बँकेचे उपाध्यक्ष प्रदीप साताळकर, कोथरूड शाखेचे व्यवस्थापक नितीन भोंडवे आदी उपस्थित होते.

कांबळे म्हणाले, “ग्राहकांसाठी प्रकाशक, विक्रेते, वाचनालये अनेक योजना आखत आहेत. ठाण्याला दूरध्वनीवरून पुस्तके नोंदविण्याची सोय केली आहे. मोबाईल ग्रंथसेवाही उपलब्ध आहे. पण, प्रदर्शनाबरोबर वाचनाची आवड कशी वाढेल

हे पाहिले पाहिजे. सध्या आपल्याकडे सहलीपासून कपड्यापर्यंत प्रत्येक गोष्टीचे बजेट केलेले असते; पण त्यात पुस्तक खरेदीला किती वाव आहे हे आपण पाहिले पाहिजे. लोक पुस्तके विकत घेतील हे पाहिले पाहिजे. समारंभातून फुले, शाल भेट देण्यापेक्षा पुस्तके भेट देण्याची संस्कृती रुजवली पाहिजे.”

* शिक्षण आनंददायी व्हावे

गुणांना आणि घोकंपट्टीला महत्त्व देणारी परीक्षापद्धत आता बदलायला हवी, तरच ती आनंददायी होईल. परीक्षेमुळे विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन कधीच होत नाही. सातत्यपूर्ण मूल्यमापन होणे आवश्यक आहे, अशा प्रतिक्रिया मुख्याध्यापक, शिक्षक, अभ्यासक व विविध प्रयोग करणाऱ्या शिक्षणतज्ज्ञांनी व्यक्त केल्या आहेत.

ज्येष्ठ शास्त्रज्ञ व विद्यापीठ अनुदान आयोगाचे (यूजीसी) माजी अध्यक्ष प्रा. यशपाल यांनी सध्याच्या शिक्षणपद्धती अतिशय अयोग्य असल्याचे म्हटले आहे. परीक्षा व त्यातून सुरु होणारी टक्केवारीची स्पर्धा यातून विद्यार्थ्यांमधील नवनिर्मितीची ऊर्मी हरवून जाते, असे मत त्यांनी पुण्यातील एका कार्यक्रमात व्यक्त केले.

त्या संदर्भात व्यक्त झालेली मते पुढीलप्रमाणे...

रमेश पानसे (शिक्षणतज्ज्ञ) - मुळात परीक्षेविषयी आपल्याकडे फार गैरसमज आहेत. अंतिम श्रेयाचे गणित म्हणून परीक्षेकडे पाहिले जाते. त्यामुळे ‘काय येते’ यासाठी घेतल्या जाणाऱ्या परीक्षांना आता ‘केवळ परीक्षेसाठी अभ्यास’ असे स्वरूप प्राप्त झाले. ही पद्धत एकूणच घातक आहे. इयत्ता बारावीपर्यंत परीक्षा घ्यायलाच नकोत.

रफिक सौदागर (प्राचार्य, किलबिल स्कूल) - गुणांपेक्षा गुणवत्तेला प्राधान्य देणारी परीक्षापद्धत असायला हवी; पण दुर्दैवाने आपल्याकडे तसे होत नाही. सध्या सुरु असलेल्या परीक्षा पद्धतीतून विद्यार्थ्यांच्या विकासाच्या दृष्टिकोनातून काहीही साध्य होत नाही. गुणांना आणि घोकंपट्टीला महत्त्व देणारी परीक्षापद्धत आता बदलायला हवी आणि ती आनंददायी करायला हवी. वर्षातून एक किंवा दोन वेळा परीक्षा घेण्यापेक्षा सातत्याने मूल्यमापन झाले तरच विद्यार्थ्यांचा विकास होईल.

सुहास कोल्हेकर - सध्याची परीक्षा पद्धती स्मरणावर आधारित आहे. त्यामुळे पुस्तकातून शिकविण्यावर भर दिला जातो. खरे तर अनुभव आणि कृतीतून शिकविण्याची गरज आहे. असा बदल झाल्यास मुलांशी जास्त संपर्क येऊन वर्षभरात निरनिराळ्या पद्धतीने मूल्यमापन करणे शक्य होईल.

किशोर दरक (शिक्षणशास्त्र अभ्यासक) - सध्या अस्तित्वात असलेल्या लेखन व स्मरणशक्तीवर आधारित पद्धतीला दुर्दैवाने आपण ज्ञान म्हणत आहोत. ही पद्धती विद्यार्थ्यांचे नुकसान करणारी आहे.

डॉ. संजय दाभाडे - पर्यायी साधनांचा वापर केला पाहिजे. प्राथमिक शिक्षणापासून उच्च शिक्षणापर्यंत हळूहळू यामध्ये बदल करण्याची गरज आहे. विद्यार्थ्यांना वर्षभर विविध प्रकल्प देऊन त्या माध्यमातून मूल्यमापन झाले पाहिजे.

अ. ल. देशमुख (शिक्षणतज्ज्ञ) - प्रा. यशपाल हे आज नाही तर खूप आधीपासून परीक्षा पद्धतीच्या विरोधात आहेत. मुलांचे व्यक्तिमत्त्व सुधारवे, असे प्रत्येक पालकाला वाटत असते, पण 'मार्काशिवाय करिअर नाही' अशी आपल्याकडे स्थिती आहे. ती बदलायला हवी. वक्तृत्व, नाटक, खेळ, निबंध यात आवड असणाऱ्या आणि नैपुण्य मिळवणाऱ्या विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणासाठी प्रवेश द्यायला हवा. व्यक्तिमत्त्वानुसार, आवडीनुसार शिक्षण मिळणार नाही, तोपर्यंत गुणवत्तेत खऱ्या अर्थाने वाढ होणार नाही. आनंददायी शिक्षणासाठी बदल गरजेचा आहे.

* मायक्रोसॉफ्टफॅं नवा इंटरनेट ब्राऊझर

मायक्रोसॉफ्ट कॉर्पोरेशन इंडियाने इंटरनेट एक्सप्लोरर नाइन (आयई नाइन) बिटा हा नवा ब्राउझर उपलब्ध केला आहे. कंपनीने विंडोज प्रणाली आणि ब्राऊझर यांचा संगम साधला आहे. ग्राहकांना यामुळे वेगळ्या प्रकारच्या वेबचा अनुभव घेता येणार आहे. विंडोज व हार्डवेअर क्षमतांचा पुरेपूर वापर असलेल्या 'आयई नाइन'मुळे जलद, सुलभ, विश्वासार्ह वेबची प्रचिती मिळू शकते. ग्राहकांच्या बदलत्या गरजा लक्षात घेऊन नवा ब्राऊझर बनविण्यात आला आहे. मायक्रोसॉफ्ट रेडिफ इंडिया, झॅपॅक गेम्स, अमेझॉन, ईबे, आयएमडीबी, फेसबुक, लिंक्डइन, ट्विटर इत्यादि जागतिक स्तरावरील अग्रणी अशा ७० संकेतस्थळांबरोबर मायक्रोसॉफ्टने या बाबतीत भागीदारी केली आहे.

* थर्ड आय आशियाई चित्रपट महोत्सव

प्रामाणिकपणे काम करायचे, ते सर्वोत्कृष्ट करण्यावर भर द्यायचा; पण उगाच दिखाऊपणा कधी करायचा नाही, ही गोष्ट कोल्हापूरकरांच्या नसानसांत भिनलेली आहे. सध्याच्या जगात मात्र कोल्हापूरने ही मानसिकता झटकून टाकून, सर्व क्षेत्रांतील आपल्या क्षमतांचे मार्केटिंग केले पाहिजे, असे मत प्रसिद्ध अभिनेते नाना पाटेकर यांनी दुसऱ्या थर्ड आय आशियाई चित्रपट महोत्सवाच्या उद्घाटनावेळी व्यक्त केले.

सिनेसृष्टीतील देदीप्यमान कार्याबद्दल ज्येष्ठ छायालेखक त्यागराज पेंढारकर यांना कार्यक्रमात जीवनगौरव पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले.

प्रसिद्ध शिल्पकार रवींद्र मेस्त्री, अरुण सरनाईक, चंद्रकांत मांडरे अशा कैक कोल्हापुरी माणसांचा परीस्पर्श झाल्यानेच आपल्यातील जाणवा अधिक प्रगल्भ झाल्या, असे सांगून श्री. पाटेकर यांनी आपण कुठल्या भोवतालात असतो, यावर माणसाची जडणघडण अवलंबून असते, असे मत व्यक्त केले.

ते म्हणाले, “बहुतांश संवेदनशील चित्रपट थिएटरला बघायला मिळत नाहीत. असे चित्रपट केवळ भारतीयच नव्हे, तर जागतिक चित्रपट महोत्सवातून पाहायला मिळतात. असे महोत्सव सर्वत्र झाले, तर प्रत्येकाची माणूस म्हणून घडण्याची प्रक्रिया सुरू होईल. ‘दो आँखे बारह हाथ’ हा चित्रपट १९५६-५७ च्या सुमारास निर्माण झाला. कसबा बावड्याच्या माळावर उभारलेला ‘जेलर’चा बंगला, आजही गुणगुणावीशी वाटणारी गाणी आणि चित्रपटासाठी त्यागराज पेंढारकरांनी केलेले छायाचित्रण अप्रतिमच. चित्रतपस्वी भालजी पेंढारकर, व्ही. शांताराम, बाबूराव पेंढारकर, छायालेखक जी. बाळकृष्णा यांचे स्मरण होते.”

* नुपूर नाद नृत्य अकादमी

कलाकार कधीही निवृत्त होत नाही कारण त्याचे कलेवर प्रेम असते आणि त्यामधूनच त्याला सतत आनंद मिळत असतो, असे मत तालयोगी पं. सुरेश तळवलकर यांनी नुपूर नाद नृत्य अकादमी आयोजित ‘अरंगेत्रम्’ कार्यक्रमात व्यक्त केले. व्यासपीठावर श्रीरंग होनप, स्वाती दैठणकर, रमेश ठेकणे आदी उपस्थित होते. याप्रसंगी स्वरदा व किमया यांनी ‘श्री विष्णुलीला’वर आधारित नृत्य सादर करून रसिकांची मने जिंकली.

तळवलकर म्हणाले, गुणी कलाकार हा कधीही निवृत्त होत नाही हे स्पष्ट करणारी आजची कला आहे. कलाकाराने स्वतःकडे अंतर्मुख होऊन पाहणे आवश्यक आहे. त्यामुळे त्याची साधना वाढू शकते. परफेक्शन म्हणजे कला नाही तर त्या पलीकडे कलेचा आनंद असतो. तो प्राप्त करण्यावर भर असायला हवा.

या प्रसंगी संस्थेच्या संस्थापिका स्वाती दैठणकर, सुचेता ठेकणे आणि रोहिणी होनप यांनी मनोगत व्यक्त केले. कार्यक्रमातील सहभागी कलाकार शिवप्रसाद (गायक), व्ही. आर नारायण (मृदंग), शांता बाळ सुब्रह्मण्यम (व्हायोलिन), सुनील अवचट (बासरी) यांचा सत्कार करण्यात आला. निवेदन मंजिरी जोशी यांनी केले.

* भारतीय मुद्रा परिषद

भुवनेश्वर येथे नुकत्याच झालेल्या भारतीय मुद्रा परिषदेच्या ९४व्या अधिवेशनात

	<p>केल्याने होत आहे रे...</p> <p>संजीव परळीकर</p> <p>स्वतःचे नशीब घडवणारे शिल्पकार झाल्यावर भाग्य उजाडणारच! अनुभवांतून स्फुरलेले यशाचे तंत्र आणि सुखाचा मंत्र...</p> <p>६० रु. पोस्टेज २० रु.</p>	<p>२री आवृत्ती</p>
---	---	--------------------

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१० / ३५

पुणे शहरातील नाणकशास्त्रज्ञ देवदत्त अनगळ यांनी सात वेगवेगळ्या प्रकारची नाणी आणि त्याविषयीची माहिती सादर केली. त्यात बाराशे वर्षांपूर्वीच्या दक्षिण-पूर्व आशियाई देशातील गरुडाचे चिन्ह असलेल्या दुर्मिळ नाण्यांचा समावेश होता.

अनगळ म्हणाले, “या प्रकारचे नाणे प्रथमच थायलंड, कंबोडिया या भागात सापडले असून ते वैशिष्ट्यपूर्ण आहे. नाण्याचा मधला भाग झिजू नये म्हणून कडेला जाड व उंच भाग ठेवण्याएवढे प्रगत तंत्रज्ञान त्या काळीही होते हे दिसून येते. या नाण्याच्या छबीवरून हे अगदी सुरवातीचे नाणे असावे असे वाटते.”

भुवनेश्वर येथे दर वर्षी होणाऱ्या अधिवेशनात देशभरातील नाणकशास्त्रज्ञ प्राचीन नाणी व त्याबाबतची माहिती सादर करतात. या संदर्भात आत्तापर्यंत अनगळ यांनी २२ शोधनिबंध सादर केले आहेत. या अधिवेशनात नरेंद्र अनगळ यांनी मोर व बैल यांची छबी एकाच बाजूस असलेली दोन सोन्याची नाणी प्रथमच प्रदर्शित केली. त्याचबरोबर हरिण, सिंह यांची सोन्यापासून चांदी व शिसे अशी सर्व प्रकारची नाणी सादर केली.

* मोबाईल सुरक्षिततेबाबत भारतीय सर्वाधिक दक्ष

मोबाइलवरील माहिती आणि व्यवहारांची सुरक्षितता याबाबत भारतीय लोक हे अन्य देशांच्या नागरिकांच्या तुलनेत जास्त दक्ष असतात, असे अलीकडेच झालेल्या एका सर्वेक्षणातून उघड झाले आहे. मोबाइलच्या सुरक्षिततेबाबत ९० टक्के भारतीय दक्ष असल्याचे ज्यूपिटर नेटवर्क्स या कंपनीला आढळले. भारतापाठोपाठ ब्राझील आणि रशिया (८८ टक्के), जर्मनी (८६ टक्के) आणि चीन व बेल्जियम, नेदरलँड्स (७४ टक्के) तर अमेरिका आणि जपान (७७ टक्के) या देशांमध्ये जागरूकता असल्याचे आढळले. स्मार्टफोन किंवा टॅब्लेट कॉम्प्युटरची खरेदी करताना त्याची सुरक्षितता हा ८० टक्के ग्राहकांसाठी सर्वात महत्त्वाचा मुद्दा असतो. तर अर्ध्याहून अधिक ग्राहक मोबाइल फोन हरवणे, स्वतःची ओळख जपणे आणि पालकांच्या नियंत्रणापासून स्वतःच्या कुटुंबाचे संरक्षण करणे याबाबत दक्ष असतात. या सर्वेक्षणामध्ये १६ देशांमधील सहा हजार स्मार्टफोन, टॅब्लेट कॉम्प्युटर वापरणाऱ्यांचा अभ्यास केला होता.

* वर्षाला प्रत्येक माणशी दोन टन कार्बन डायऑक्साइडचे उत्सर्जन

वर्षाला प्रत्येक माणूस दोन टन कार्बन डायऑक्साइडचे उत्सर्जन करत असतो. हे उत्सर्जन अन्नसेवन ते उत्सर्जन या दरम्यान होते असे निष्कर्ष आहे. स्पेन येथील युनिव्हर्सिटी ऑफ अलमेरा येथील संशोधकांनी पाणी प्रदूषणावर केलेल्या अभ्यासातून समोर आले आहेत. यामध्ये त्यांनी नायट्रोजन आणि फॉस्फोरसच्या प्रमाणांचाही अभ्यास केला आहे. हा प्रबंध ‘द इंटरनॅशनल जर्नल ऑफ लाइफ सायकल

अॅसेसमेन्ट'मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आला आहे. कोणताही पदार्थ तयार करण्याच्या प्रक्रियेत शेतीपासून ते घरातील स्वयंपाकघरात तयार होणारा पदार्थ या पूर्ण साखळीचा त्याचबरोबर अन्नसेवन प्रक्रियेचाही अभ्यास करण्यात आला आहे.

*** 'इतिहास रंगभूमीचा' प्रकल्प**

अखिल भारतीय मराठी नाट्य परिषदेतर्फे 'इतिहास रंगभूमीचा' या प्रकल्पांतर्गत तीस ज्येष्ठ रंगकर्मींवर आधारित माहितीपटाचे प्रकाशन डॉ. विश्वास मेहेंदळे यांच्या हस्ते झाले. त्यावेळी दाखविण्यात आलेल्या माहितीपटातून रंगभूमीचा इतिहास उलगडत गेला.

स्नेह आणि संवाद या संस्थांच्या माध्यमातून रंगभूमी संवर्धन उपक्रमाच्या अंतर्गत चर्चासत्र, नाट्यवाचन आणि नाट्यप्रयोगांचे आयोजन करण्यात येणार आहे. मास्टर अविनाश, गणपत पाटील, गो. रा. जोशी, श्रीकांत मोघे, भालचंद्र पेंढारकर, शाहीर साबळे, चंद्रकांत गोखले, प्रसाद सावकार, जयमाला शिलेदार, चित्तरंजन कोल्हटकर, मधुकर तोरडमल, लीला गांधी, रमेश देव, निळू फुले, दाजी भाटवडेकर, आत्माराम भेंडे आदी ज्येष्ठ कलाकारांच्या मुलाखती घेऊन माहितीपटाची निर्मिती करण्यात आली. माहितीपटाचे निर्मिती-सूत्रधार प्रकाश यादव आहेत.

“आतापर्यंत मधुबालाचे सौंदर्य, गीताबालीचा अवखळपणा आपण पाहत आलो. 'सखाराम बाईडर'मधील चंपाची भूमिका चांगली केल्याचे लोक बोलतात. पण आमचं पुढं काय असा प्रश्न पडला. आम्ही ६५ वर्षांचे होईपर्यंत वाट न पाहता आताच आमच्यासारख्या कलाकारांचे अनुभव रेकॉर्डिंग करा,” अशी सूचना ज्येष्ठ रंगकर्मी लालन सारंग यांनी केली.

माहितीपटाचे दिग्दर्शक योगेश सोमण यांनी याविषयी माहिती दिली. “नाट्यपरिषदेच्या वतीने माहितीपटाचा प्रकल्प पहिला टप्पा पूर्ण झाला आहे. दुसरा टप्पा जानेवारीपासून सुरू होईल. गेल्या दोन वर्षांपासून या प्रकल्पास सुरुवात झाली. ३३ ज्येष्ठ रंगकर्मींच्या तीस ध्वनिफिती तयार केल्या असून कलाकारांचे बालपण ते रंगभूमीवरील पदार्पण आणि त्यावेळचे विविध अनुभव मुलाखतीं द्वारे दाखविण्यात आले आहेत.”

एका माहितीपटाच्या ध्वनिफितीसाठी २५ हजार रुपये खर्च आला आहे.

*** रवींद्रनाथ टागोरांच्या कवितांचा मराठी अनुवाद**

'गीतांजली' या कवितासंग्रहामळे जागतिक स्तरावर नोबेल पारितोषिक विजेते ठरलेले ज्येष्ठ कवी रवींद्रनाथ टागोर यांच्या कविता आता मराठी काव्यप्रेमींना उपलब्ध झाल्या आहेत. 'आमचा बाप अन् आम्ही' या पुस्तकाचे लेखक डॉ. नरेंद्र जाधव यांनी हा अनुवाद केला आहे.

टागोर यांच्या शतकोत्तर सुवर्णमहोत्सवी जयंती वर्षाचे औचित्य साधून 'ग्रंथाली'ने

हा काव्यग्रंथ २० नोव्हेंबर रोजी पुण्यात प्रकाशित केला. यामध्ये इंग्रजी व बंगाली 'गीतांजली' काव्यसंग्रहामधील ५५ कवितांसह टागोरांच्या इतर १५१ कवितांचा आणि छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या कार्याचा गुणगौरव करणाऱ्या दीर्घ कवितेचाही यामध्ये अंतर्भाव आहे.

* कादंबरीचा महिना

'दि ऑफिस ऑफ लेटर्स अॅन्ड लाइट स्पॅनिंग' ही संस्था दरवर्षी नोव्हेंबर महिन्यात कादंबरी लिखाणाचा सोहळा आयोजित करते. या प्रकल्पाच्या नियमानुसार लेखकाने त्या एका महिन्यात ५० हजार शब्दांची नवी कादंबरी लिहायची असते. ख्रिस बेट्टी यांनी जुलै १९९९ साली फ्रान्सिस्को बे या ठिकाणी या प्रकल्पाचा प्रारंभ केला तेव्हा २१ लेखकांनी त्यात भाग घेतला होता. तद्नंतर २००० सालापासून हा सोहळा नोव्हेंबर महिन्यात आयोजित केला जाऊ लागला. पुढे प्रसिद्धीमाध्यमांचे सहकार्य मिळाले आणि परिस्थिती पालटली. 'तुम्ही कादंबरी लिहित आहात याची तुम्हाला खात्री असेल तर आमचा त्यावर विश्वास आहे,' हे या प्रकल्पाचे ब्रीदवाक्य आहे. एक नोव्हेंबरच्या मध्यरात्री कादंबरी लेखनास प्रारंभ करून ३० नोव्हेंबरच्या मध्यरात्री ५० हजार शब्दांची कलाकृती पूर्ण करायची असते. ती कादंबरी एकाच लेखकाने लिहायची, ही देखील अट असते. ही स्पर्धा 'नॅनोरायमो' (nanowriMo) या संक्षिप्त नावाने ख्यातकीर्त आहे. या स्पर्धेत किमान ५० हजार शब्दांची अट असली तरी त्यात कादंबरीचे कथानक पूर्ण झालेच पाहिजे, असे बंधन नाही. ते पुढे पूर्ण करण्याची मुभा असते. बक्षिसासाठी कादंबरीचा आकार, गुणवत्ता किंवा लिखाणाची गती विचारात घेतली जात नाही. ५० हजार शब्दांचा पल्ला गाठला की बक्षीस जाहीर होते. त्यासाठी २५ नोव्हेंबरपासून चाचपणी घ्यायला सुरुवात होते. २००५ पासून 'नॅनोरायमो' प्रकल्पाने शाळा-कॉलेजातील तरुणांसाठी वेगळी शाखा सुरू केली आहे. शिक्षकांच्या साहाय्याने विद्यार्थी या स्पर्धासोहळ्यात भाग घेऊ शकतात. या चळवळीला निधी पुरविणाऱ्यांना अमेरिकन सरकार कर-सवलत देते. गतवर्षी १,७०,००० कादंबरीकारांनी यात भाग घेतला.

* 'लिहावे नेटके' आमीरला भेट

मराठी मातृभाषा असणाऱ्यांनी नेमके लिहावे, नेमके बोलावे हा हेतू मनात ठेवून माधुरी पुरंदरे यांनी 'लिहावे नेटके' या द्विखंडात्मक पुस्तकाची निर्मिती केली आहे. अभिनेता आमीर खान मराठी भाषा शिकत आहे म्हणून 'ज्योत्सना प्रकाशन'चे विकास परांजपे यांनी नुकतीच ही पुस्तके त्याला भेट दिली.

सामान्य माणसाने भाषा कशीही वापरली तरी चालेल, असा एका सार्वत्रिक समज आहे. मात्र प्रभावी भाषा ही प्रत्येकाची गरज आहे. मातृभाषेकडे दुर्लक्ष केले

की इतर भाषाही शिकण्यातही अडचणी येतात. ही 'दिवाळी भेट' खूप आवडल्याचे आमीर खान म्हणाला.

*** गाणी आणि ॲनिमेटेड चित्रे असणारी 'कादंबरी'**

कविता महाजन यांच्या 'कुहू' या कादंबरीचे लवकरच प्रकाशन होणार असून भारतातील ही पहिली मल्टिमीडिया कादंबरी असेल.

कादंबरीच्या वेबसाइटचे उद्घाटन स्वानंद किरकिरे यांच्या हस्ते झाले. ई-बुकमध्ये पुस्तकाची पाने वाचायला मिळतात. मल्टिमीडिया प्रकारात ही कादंबरी असल्याने ती वाचता तर येईल; शिवाय त्यातील गाणी, संगीत, ॲनिमेटेड चित्रांच आनंद घेणेही शक्य होईल. माणूस आणि निसर्ग यांच्या नात्यावर ही कादंबरी आधारित आहे.

कादंबरी छापील स्वरूपातही प्रकाशित होणार आहे. छापील कादंबरी रंगीत असून तिच्यात तैलचित्रांचाही समावेश असेल. मराठी आणि इंग्रजी अशा दोन भाषांत ती प्रकाशित होईल. तसेच कादंबरीच्या चार डीव्हीडीही काढल्या जाणार आहेत. गेली तीन वर्षे कादंबरीचे काम सुरू आहे. मल्टिमीडियासाठी स्क्रिप्ट लिहिताना खूप मेहनत घ्यावी लागली. तब्बल १९ वेळा पुनर्लेखन करावे लागले.

*** पाचशे विद्यार्थ्यांना 'सत्याचे प्रयोग' पुस्तक भेट**

'थोर नेत्यांची चरित्रे पुस्तकातून जेव्हा विद्यार्थी वाचतील त्याच वेळेस खऱ्या अर्थाने ते प्रगल्भ आणि समृद्ध होतील,' या उद्देशाने 'जीवनमित्र प्रतिष्ठान' या सामाजिक संस्थेने महात्मा गांधीजींचे 'सत्याचे प्रयोग' हे पुस्तक ५०० शालेय विद्यार्थ्यांना भेट म्हणून दिले.

जनता हायस्कूल, रश्मी हायस्कूल व सेंट फ्रान्सिस या शाळांमधील विद्यार्थ्यांना या पुस्तकाच्या इंग्रजी आणि मराठीमधील प्रती देण्यात आल्या. तत्पूर्वी दोन दिवस आधी या शाळांमधील दहावीच्या विद्यार्थ्यांची गांधी जीवनावर आधारित प्रश्नमंजूषा परीक्षा घेण्यात आली. यामध्ये उल्लेखनीय ठरलेल्या गणेश शिंदे, सुप्रिया गावडे, चित्तरंजन काटेकर, अक्षय जनार्दन, स्वाती लोकरे, जुनेद शेख या विद्यार्थ्यांचा गौरव करण्यात आला. या विद्यार्थ्यांचा अकरावीचा संपूर्ण खर्च प्रतिष्ठानतर्फे केला जाणार आहे असे अध्यक्ष देवकर यांनी जाहीर केले.

*** 'फॅटॅस्टिक फेलुदा'चे प्रकाशन**

लहान मुलांना मनोरंजनाचा आनंद देणारे आणि मोठ्यांनाही शिकविणारे असे 'फेलुदा' हे आगळेवेगळे पुस्तक आहे, असे मत ज्येष्ठ अभिनेते मोहन आगाशे यांनी व्यक्त केले.

आशय फिल्म क्लब व रोहन प्रकाशन यांच्यातर्फे सत्यजित रे यांचे कुमारवाङ्मयातील

योगदान या विषयावर चर्चासत्र आयोजित करण्यात आले होते. यात डॉ. आगाशे, चित्रपट विश्लेषक श्यामला वनारसे आणि हेमांती बॅनर्जी सहभागी झाले होते. या वेळी फॅन्टॅस्टिक फेलुदा या रहस्य कादंबऱ्यांच्या दोन संचाचेही प्रकाशन आगाशे यांच्या हस्ते करण्यात आले.

उत्तम साहित्य, चित्रपट, नाटक पाहताना भान हरपून जाते, स्थळकाळाचे बंधन न राहाता आपण या कलाकृतीचा एक भाग बनून जातो. अशी अनुभूती फेलुदा हे पुस्तक वाचताना येते, असे आगाशे यांनी सांगितले.

वनारसे म्हणाल्या की मोठ्या व्यक्ती कशा वागतात, याचे लहान मुलांच्या दृष्टिकोनातून सुरेख चित्रण यात केले आहे. चौदा वर्षांच्या मुलाचा हिरो कसा असावा याचे आदर्श उदाहरण म्हणजे फेलुदा हे पात्र आहे.

हे असं का आहे, असं का होतं, असे प्रश्न पडणाऱ्या लहान मुलांच्या कुतुहलाचे जग फेलुदा पुस्तकात आहे. मनोरंजनाबरोबरच यात विज्ञानवादी दृष्टिकोनही दिसून येतो, असे मत बॅनर्जी यांनी व्यक्त केले.

या कार्यक्रमाच्या उत्तरार्धात सत्यजित रे यांचा 'शोनार केला' हा चित्रपट दाखविण्यात आला. या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक रोहन चंपानेरकर यांनी केले, तर सूत्रसंचालन सुप्रिया चित्राव यांनी केले.

* देवनागरीतील सर्वात मोठ्या कोड्याची 'लिम्का'त नोंद

मिर्लिन शिन्ने यांनी तयार केलेल्या देवनागरी लिपीतील ३६०० चौकटी असलेल्या सर्वात मोठ्या कोड्याची 'लिम्का बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड्स'मध्ये नोंद झाली आहे. मराठीतील हे महाकोडे तयार करण्यासाठी त्यांना नऊ महिन्यांचा कालावधी लागला. त्याचा आकार ६० बाय ६० म्हणजेच वर्तमानपत्राच्या दोन पानाइतका आहे.

शिन्ने नाट्यलेखक आणि दिग्दर्शक आहेत. ते म्हणाले, "या कोड्यामध्ये उभे आणि आडवे मिळून १३५० शब्द आहेत. याचे क्लू-शीट ४२ पानांचे आहे. मराठी साहित्य, चित्रपट, नाटक, राजकारण, समाजकारण त्याचप्रमाणे सामान्य ज्ञान या सर्व विषयांना स्पर्श करणाऱ्या शब्दांचा या कोड्यामध्ये समावेश आहे."

सध्या जगामध्ये 'पझल इंडस्ट्री'ला मोठी मागणी आहे. वेगवेगळ्या प्रकारची कोडी जगात लोकप्रिय होत आहेत. सर्व प्रकारच्या कोड्यांमध्ये शब्दकोडे हा प्रकार सर्वात लोकप्रिय आहे. एका अमराठी मित्राने दिलेल्या आव्हानामुळे असे कोडे निर्माण करण्याची प्रेरणा मिळाली आणि त्यातूनच भारतातील सर्वात मोठ्या शब्दकोड्याचा जन्म झाल्याचे शिन्ने यांनी सांगितले.

* 'समग्र ओबामा'चे प्रकाशन

सर्वसामान्य कुटुंबातील व्यक्ती ही लोकशाहीच्या मार्गाने उच्च पदापर्यंत जाऊ

शकते; याचे एक चांगले उदाहरण म्हणजे ओबामा, असे मत शिक्षणमंत्री बाळासाहेब थोरात यांनी व्यक्त केले.

‘नव्या दिशा नव्या वाटा : समग्र ओबामा’ या संचाचे प्रकाशन थोरात यांच्या हस्ते झाले. उल्हास लाटकर म्हणाले, “तरुणांसाठी ‘वूई कॅन’ हा प्रेरणा-संदेश देण्याचे काम हे पुस्तक कायम करेल.” या वेळी पुस्तकाचे भाषांतर करणाऱ्या यमाजी मालकर, अजित ठाकूर, प्रकाश भावे, नीता कुलकर्णी यांचा सत्कार करण्यात आला.

* ‘ज्ञानेश्वरी सांकेतिक शब्द दर्शन’चे प्रकाशन

“जगातील कोणत्याही भाषेला मराठी भाषेइतका संतपरंपरेचा प्रगल्भ इतिहास नाही. सर्व संतांनी मराठी भाषेतूनच तत्त्वज्ञानाला अधिष्ठान दिले. त्यामुळे ज्ञानेश्वरीचा अभ्यास आपल्याला अंतर्मुख करतो,” असे मत आचार्य किशोर व्यास यांनी पांडुरंग देशपांडे यांनी लिहिलेल्या ‘ज्ञानेश्वरी - सांकेतिक शब्द दर्शन’ या पुस्तकाचे प्रकाशन करताना व्यक्त केले.

संतसाहित्याचे अभ्यासक सदानंद मोरे, रामचंद्र देखणे, ज्येष्ठ शिक्षणतज्ज्ञ प्र. ल. गावडे, गो. बा. देगलूरकर, उत्कर्ष प्रकाशनाचे सु. वा. जोशी या वेळी उपस्थित होते.

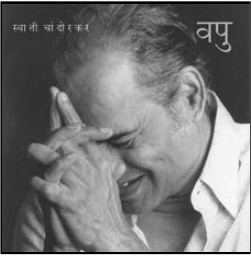
व्यास म्हणाले, “देश कळण्यासाठी जसा भूगोल कळावा लागतो, तसेच भगवद्गीता कळण्यासाठी ज्ञानेश्वरीचा अभ्यास केला पाहिजे. ज्ञानेश्वरी वाचणे, कळणे आणि शरीरात मुरणे या त्रिविध पायऱ्या आहेत.”

मोरे म्हणाले, “ज्ञानेश्वरी हाच महाराष्ट्राचा आद्य ग्रंथ आहे. ज्ञानेश्वरीमुळेच वारकरी संप्रदायाला पूर्ण रूप प्राप्त झाले. बदलत्या काळानुसार ज्ञानेश्वरीच्या निरूपणाची शैलीसुद्धा बदलली पाहिजे; जेणेकरून तरुण पिढी आकर्षित होऊ शकेल.”

वा. ल. मंजूळ यांनी सूत्रसंचालन केले.

* लोककवी मनमोहन नातू जन्मशताब्दी

लोककवी मनमोहन नातू यांच्या जन्मशताब्दीस ता. ११ नोव्हेंबर रोजी आरंभ

	<p>वपु स्वाती चांदोरकर</p> <p>वपु काळे यांचे त्यांच्या मुलीने रेखाटलेले मनस्वी शब्दचित्र.</p> <p>१२००. पोस्टेज २००.</p>	<p>२री आवृत्ती</p>
---	--	--------------------

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१० / ४१

झाला. गोपाळ नरहर नातू हे मूळ नाव. ११ नोव्हेंबर १९११ ही जन्मतारीख. मॅट्रिकपर्यंतच शिक्षण झालेल्या मनमोहनांनी मराठी, इंग्रजी, संस्कृत, हिंदी, गुजराती या भाषांतील साहित्याचे वाचन केले होते. वयाच्या पंधराव्या वर्षी त्यांनी 'ताई तेलीण' हा पोवाडा लिहिला. स्वातंत्र्य चळवळीच्या काळात 'यूथलीग' या युवक चळवळीत भाग घेऊन मनमोहन यांनी कवितालेखन सुरू केले. 'उद्धार', 'अफूच्या गोळ्या', 'युगायुगाचे सहप्रवासी', 'शिवशिल्पांजली' हे त्यांचे कवितासंग्रह प्रकाशित आहेत. त्यांच्या 'युगायुगाचे प्रवासी' या काव्याचा दिलीप चित्रे यांनी इंग्रजी अनुवाद केला असून, शंकर वैद्य यांनी त्यांच्या निवडक कवितांचा 'आदित्य' हा संग्रह संपादित केला आहे. 'राधे तुझा सैल अंबाडा' आणि 'मैत्रिणीनो सांगू नका नाव घ्यायला' या लोकप्रिय गीतांबरोबरच 'बापूजींची प्राणज्योती' या कवितेतून केलेले राष्ट्रपित्याचे वर्णन ही जणू सर्वसामान्यांच्या मनातील भावनाच होती. वयाच्या ऐंशीव्या वर्षी त्यांचे निधन झाले.

* 'मराठी रियासत' संचाचे पुनर्प्रकाशन

रियासतकार गोविंद सखाराम सरदेसाई यांनी लिहिलेल्या 'मराठी रियासत' (खंड १ ते ८) या मराठ्यांच्या समग्र इतिहासाच्या संपादित आवृत्तीचे पुनर्प्रकाशन डिसेंबर अखेरीस करण्यात येणार असल्याची माहिती 'पॉप्युलर प्रकाशन'चे संचालक रामदास भटकळ यांनी दिली. यावेळी हर्ष भटकळ, मृदुला जोशी, राजा दीक्षित, कविता भालेराव आदी उपस्थित होते.

भटकळ म्हणाले की, रियासतीचे आठ खंड पंचवीस वर्षांपूर्वी प्रकाशित करण्यात आले. सध्या दुर्मिळ झालेले सर्व खंड आम्ही परत प्रकाशित करत आहोत. यात मालोजी भोसले यांच्यापासून दुसरा बाजीराव पेशवा यांची कारकीर्द अस्तास जाईपर्यंतचा मराठ्यांचा इतिहास आहे. मराठेशाहीचा एकमेव वस्तुनिष्ठ इतिहास म्हणून 'मराठी रियासत'चे महत्त्व आहे. पाच हजार पृष्ठसंख्या असणारा संच ३१ डिसेंबरपर्यंत प्रकाशनपूर्व सवलतीत रु. ४०००/- ला मिळणार आहे. संचाची नोंदणी नजीकच्या पुस्तक विक्रेत्यांकडे व पॉप्युलर प्रकाशनच्या वेबसाईटवर करता येईल. 'रियासत' असा मेसेज टाईप करून तो ५७५७५८ वर पाठवूनसुद्धा संचाबद्दल माहिती मिळेल.

* सुधीर गाडगीळ – वय वर्षे ६०

मानवी स्वभावाच्या आकर्षणामुळेच निवेदनाच्या व्यवसायाकडे वळलो, असे प्रतिपादन सुधीर गाडगीळ यांनी केले.

वयाच्या ६१व्या वर्षात पदार्पण केलेल्या सुधीर गाडगीळ यांच्याशी रेखा साने यांनी केलेल्या वार्तालापातून त्यांच्या कारकिर्दीतील अनेक प्रसंग उलगडत गेले.

कोणताही आदर्श समोर नसताना या व्यवसायाकडे कसे वळलात, या प्रश्नाला उत्तर देताना गाडगीळ म्हणाले, “फक्त नोकरी करणे हा माझा स्वभाव नव्हता. पत्रकारितेतील नोकरी करता करता या व्यवसायात उतरलो.”

सूत्रसंचालनाच्या शैलीबाबत ते म्हणाले, “सूत्रसंचालन करताना फक्त अनुक्रमणिका न वाचता त्या प्रसंगावेळचे किंवा गाण्याच्या वेळचे काही प्रसंग, आठवणी मी सांगतो. त्यासाठी आधी गायक, संगीतकार यांच्याशी बोलतो. जुने संदर्भ लक्षात ठेवतो. यामुळे कार्यक्रमात रंजकता निर्माण होते. लहानपणी अनेक चांगले वक्ते, कीर्तनकार, गायक ऐकता आले. त्यांची शैली, शब्दांची मांडणी या गोष्टींचे निरीक्षण करत गेलो. सूत्रसंचालनात वेगवेगळे प्रयोग केले. लोकांना ते आवडले.”

व्यवसाय म्हणून निवेदनाची सुरुवात ही ‘मंतरलेले चैत्रबन’ या कार्यक्रमातून झाली.

मुलाखतीच्या तंत्राविषयी गाडगीळ म्हणाले, ज्यांची मुलाखत घ्यायची आहे, त्यांचा स्वभाव, आवड, वैशिष्ट्ये यांचा अभ्यास करून मग मी प्रश्न विचारतो. त्यामुळे व्यक्तींचे अनेक पैलू समोर येतात. सर्व क्षेत्रातील वाचन, कात्रणांचा संग्रह व मोठा लोकसंग्रह उपयुक्त ठरतो.

आपल्याला भावलेल्या व्यक्तीबद्दल गाडगीळ म्हणाले, “पु. ल. देशपांडे व प्र. के. अत्रे यांच्या हजरजबाबीपणामुळे ते प्रभावी वाटले. अमाप प्रसिद्धी, पैसा मिळवूनही नेहमी नम्र असणारी अमिताभ बच्चन, आशा भोसले व माधुरी दीक्षित ही व्यक्तिमत्त्वे जवळची वाटली.”

* जनसंवाद अनुभवकथन स्पर्धा

जनजागृतीसाठी जनसंवाद गट दिवाळी - विशेषांकांच्या माध्यमातून एक निबंधस्पर्धा घेत आहे. दोन हजार दहाच्या स्पर्धेचा विषय आहे ‘सामाजिक बांधिलकी’ स्पर्धेत भाग घेण्यासाठी वाचकांची पाचशे शब्दांचे अनुभवकथन डिसेंबर २४, २०१० पर्यंत निवडलेल्या प्रकाशकाकडे पाठवायचे आहे.

प्रत्येक प्रकाशनाने निवडलेल्या स्पर्धकांतून अंतिम राज्यव्यापी फेरीसाठी पात्र ठरलेल्या चाळीसेक स्पर्धकांना रुपये १००चे उत्तेजनार्थ पारितोषिक देण्यात येईल. राज्यव्यापी अंतिम फेरीतून निवडलेल्या तीन निबंधांना अनुक्रमे रुपये ३०००, २००० व १००० अशी पारितोषिके देण्यात येतील.

अंतिम फेरीतील मूल्यांकन तेरा नामवंत सदस्य करतील. सारस्वत बँक, मुंबई ह्यांनी आर्थिक साहाय्य करून प्रस्तुत सामाजिक गरज अधोरेखित केली आहे.

वाचकांना स्थानिक उपलब्धतेनुसार स्पर्धेचे महत्त्व, विषयाचे आकलन आणि पाळावयाच्या नियमांची माहिती पुढील प्रकाशनांमध्ये दिली जाईल.

पुणे - मिळून साऱ्याजणी, सुगावा, विश्रांती, एकता आणि साकव, मुंबई - रुची आणि श्री अक्षरधन, ठाणे - पर्यावरण दक्षता मंच, अमरावती - अक्षरवैदर्भी आणि जनमाध्यम, चंद्रपूर - चंद्रपूर सत्राटा आणि चंद्रपूर झेप, अहमदनगर - निशांत, संगमनेर - संगमसंस्कृती, कोल्हापूर - करवीर काशी, रत्नागिरी - आरसा, वेंगुलें - किरात, नांदेड - प्रजावाणी

अधिक माहितीसाठी संपर्क सु. गो. तपस्वी, ९७६६१५२२५३, इ-मेल suhas@fandsindia.com

*** सातारा ग्रंथ महोत्सव, ७ ते १० जानेवारी २०११**

सातारा ग्रंथ महोत्सवाचे हे ११वे वर्ष असून त्याचे उद्घाटन बायबलचे भाषांतरकार फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो यांच्या हस्ते ७ जानेवारीला होणार आहे.

सातारा जिल्हापरिषदेच्या मैदानावर होणाऱ्या या भव्य ग्रंथ महोत्सवात १०० स्टॉल्स असून चारही दिवस साहित्यसंमेलनाप्रमाणे विविध वाङ्मयीन व करमणुकीचे कार्यक्रम होणार आहेत. सातारकरांचा प्रचंड प्रतिसाद या ग्रंथ महोत्सवाला मिळतो आणि कोट्यवधी रुपयांची विक्री होते.

स्टॉल्सचे बुकींग करण्यासाठी संपर्क - शंकर सारडा ९८२३२६१०२३

वाचकमित्रहो,

आपल्या अखंड प्रेमातुळे 'मेहता मराठी ग्रंथजगत' हे वाङ्मयीन मासिक चांगलेच लोकप्रिय झाले आहे. या अंकातील 'वाचकांचा प्रतिसाद' या सदरासाठी आपण 'मेहता पब्लिशिंग हाऊस'च्या वाचलेल्या पुस्तकांविषयी प्रतिक्रिया जरूर कळवाव्या.

पत्ता : मेहता पब्लिशिंग हाऊस, द्वारा-मेहता मराठी ग्रंथजगत, १९४१, सदाशिव पेठ, बाजीराव रोड, टेलिफोन भवनसमोर, माडीवाले कॉलनी, पुणे ४११ ०३०.

www.mehtapublishinghouse.com

प्रत्येक पुस्तकाची सविस्तर माहिती असलेली
मराठी व इंग्रजी असलेली वैशिष्ट्यपूर्ण वेबसाईट.

आजच भेट द्या. व आपली मागणी नोंदवा.

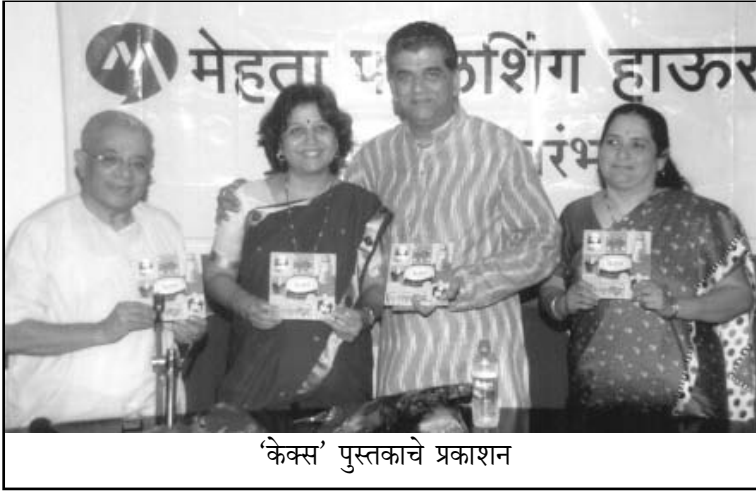
विशेषवार्ता

* 'केक्स' पुस्तकाचे प्रकाशन

केक हा केवळ खाद्यपदार्थ म्हणून नव्हे तर आकर्षक कलाकृती म्हणून अपर्णा परचुरे यांच्या 'केक्स' या पुस्तकातून वाचकांच्या भेटीला येतो असे प्रतिपादन अभिनेते डॉ. गिरीश ओक यांनी केले.

मेहता पब्लिशिंग हाऊस तर्फे प्रकाशित, अपर्णा परचुरे लिखित 'केक्स' या पुस्तकाचे शाहूसमारक भवन मध्ये डॉ. गिरीश ओक यांच्या हस्ते मंजूश्री गोखले, प्रकाशक अनिल मेहता यांच्या उपस्थितीत प्रकाशन झाले.

'केक्स' पुस्तकाचे प्रकाशन

या पुस्तकावर बोलताना मंजूश्री गोखले म्हणाल्या, 'केक्स मध्ये अतिशय सुटसुटीत प्रमाणात पाककृती दिल्या आहेत. केकचे किती प्रकार असू शकतात हे मला पुस्तक वाचल्यावर कळले.'

अखिल मेहता यांनी मान्यवरांचे स्वागत केले. अनिल मेहता यांनी आभार मानले.

* वाचनसंस्कृतीचे भवितव्य 'मार्केटिंग'वर

'पुस्तक हे 'प्रॉडक्ट' आणि वाचक हा 'ग्राहक' आहे, असे समजून प्रकाशक, विक्रेत्यांनी आता अत्याधुनिक साधनांचा वापर करीत आपल्या 'प्रॉडक्ट'चे 'मार्केटिंग' करायला हवे. यावरच वाचनसंस्कृतीचे भवितव्य अवलंबून आहे', असा सूर 'वाचनसंस्कृती वाढवायची तरी कुणी' या परिसंवादात व्यक्त झाला.

'अक्षरधारा'तर्फे आचार्य अत्रे सभागृहात माय मराठी शब्दोत्सव आयोजित करण्यात आला. या निमित्ताने घेण्यात आलेल्या परिसंवादात मौज प्रकाशनचे संचालक संजय भागवत, मेहता पब्लिशिंग हाऊसचे संचालक सुनील मेहता, पद्मगंधा प्रकाशनाचे अरुण जाखडे, लेखक सुबोध जावडेकर आणि पॉप्युलर बुक हाऊसचे सुनील गाडगीळ हे सहभागी झाले होते. त्यांच्याशी संजय जोशी यांनी यावेळी संवाद साधला.

'वाचनसंस्कृती वाढवायची तरी कुणी' या परिसंवादात बोलताना मेहता पब्लिशिंग हाऊसचे सुनील मेहता, सुनील गाडगीळ, सुबोध जावडेकर, संजय जोशी, अरुण जाखडे, संजय भागवत उपस्थित होते

भागवत म्हणाले, "वाचनसंस्कृती ढासळत आहे, हे मनावरील ओझे सर्वच प्रकाशक, विक्रेत्यांनी दूर करायला हवे. पुस्तकांचा 'ग्राहक' वाढत आहे. तो टिकवून ठेवण्यासाठी यापुढे आपल्याला विशेष मेहनत करायला हवी. अत्याधुनिक साधनांचा वापर करत पुस्तकांच्या जाहिराती करायला हव्यात."

मेहता म्हणाले, "प्रत्येक लेखकाचे पुस्तक हे चांगलेच असते. मात्र, त्याचे यशापयश हे प्रकाशकांच्या कौशल्यावर अवलंबून आहे. वाजवी किंमत, उत्तम निर्मिती आणि योग्य मार्केटिंग असेल तर वाचक नक्कीच पुस्तकांकडे आकर्षित होतील."

पुस्तकांचा साठा आणि बाजारातील गरज याचे गणित अद्याप आपल्याकडील पुस्तक विक्रेत्यांना समजलेले नाही. तसेच वाचकांची गरज लक्षात घेऊन वेगवेगळे प्रयोग प्रकाशकांनी यापुढे करायला हवेत, असे जाखडे यांनी सांगितले. पुस्तक बाजारात येण्यासाठी त्या पुस्तकाची माहिती ग्राहकांसमोर यायला हवी, असे गाडगीळ यांनी सांगितले. जावडेकर म्हणाले, “शेअर बाजार, धार्मिक, यशस्वी कसे व्हावे अशा पुस्तकांची सध्या जास्त विक्री होते. त्यामुळे लेखकांनी वाचकांची गरज लक्षात घेऊन लिहिले तर ते चुकीचे होणार नाही. इतकेच नव्हे तर फेसबुक, ईमेल, एसएमएसद्वारे पुस्तकांचे मार्केटिंगही केले जावे.”

नवेकोरे

‘लेट्स किल गांधी!’

तुषार अ. गांधी अनु. अजित ठाकूर

६९५०. पोस्टेज ४००.

अशी व्यक्ती कधीच मरत नाही. ती जगते, ती उठते. प्रत्येकाच्याच वाट्याला छोटीमोठी कामं येतात, नशिवानंच त्याला ती दिलेली असतात; पण जो वैश्विक जिणं जगतो आणि वैयक्तिक जीवनाचा त्याग करतो, तो मृत्यूनंतरही जिवंतच राहतो. विचित्र जगाचं अवजड ओझं जो स्वतःच्या पाठीवर घेतो आणि वाहून नेतो. जो दुःखंही आनंदानं भोगतो, तो कसा बरं मरेल? मृत्यूचा त्याच्याशी काहीही संबंध नसतो, त्याची सत्ता त्याच्यावर चालत नाही हे दिसल्यावर, तो मृत्यूनंतरच्या अनंत काळाला एका छोट्याशा तासात बंदिस्त करतो आणि त्याला मृत्यू येतच नाही. मग आता त्याच्यावरच नजरा रोखा आणि त्याचा ‘मृत्युहीन’ चेहेरा पाहा. सर्व माणसांच्या डोळ्यांतून वाहणाऱ्या आणि स्मृतिगंधानं दरवळणाऱ्या वसंतवाऱ्यांतून भूतकाळातील प्रत्येक गोष्ट त्याच्या आयुष्याच्या तेजानं झळळताना दिसते मग तिथं... फक्त मृत्यूचाच मृत्यू होतो! अल्जरनॉन सी. स्विनबर्न (‘सुपर फ्ल्युमिना बॅबीलॉनीज’मधून)

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१० / ४७

नोबेल पुरस्काराचा मानकरी कादंबरीकार लोसा

लॅटिन अमेरिकेतील पेरू या एका छोट्याशा देशातील कादंबरीकार मारिओ बार्गास लोसा याला यंदाचा साहित्यक्षेत्रातील नोबेल पुरस्कार मिळाला. लॅटिन अमेरिकेच्या वैभवशाली साहित्य परंपरेचा मरक्वीझ आणि ओक्ताविओ पाज यांच्यानंतर पुन्हा एकदा सन्मान झाला. लॅटिन अमेरिकेतील अनेक लेखकांनी गेल्या शतकातील विश्वसाहित्यात आपला स्वतंत्र सुभा निर्माण केलेला आहे. अर्जेन्टिनाचा कथाकार जॉर्ज लुइ बोर्जेस, चिलीचा कवी पाब्लो नेरुदा, क्युबाचा कादंबरीकार अँलेजो कारपेंटियर यांना त्यात अग्रस्थान आहे. ज्युलिओ कोर्टाझोर, गॅब्रिएल गार्सिया मरक्वीझ, कालोस फ्युएन्तेस आणि मारिओ बार्गास लोसा या कादंबरीकारांनी या परंपरेला परिपुष्ट केले. ओक्ताविओ पाज, निकोलाय ग्विलेन, सेझर वालेजो या कवींनीही त्याला एक वेगळे परिमाण दिले. मरक्वीझ आणि ओक्ताविओ पाज यांना या आधीच नोबेल पुरस्कार मिळाले आहेत. लोसा (जन्म २८ मार्च १९३६) या कादंबरीकार पत्रकाराला हा मान यंदा मिळाला. गेली काही वर्षे त्याचे नाव या पुरस्काराच्या संदर्भात घेतले जात होते. त्यामुळे त्याला हा पुरस्कार यंदा जाहीर झाला तेव्हा आश्चर्य वाटले नाही.

लोसा हा कादंबरीकार पत्रकार-निबंधकार म्हणून सतत चर्चेत राहिलाच; परंतु आपली राजकीय मते निर्भीडपणे मांडून आणि पेरू देशाच्या राष्ट्रध्यक्षपदाची निवडणूक लढवून (१९९०) आपण केवळ लेखन करूनच थांबत नाही; आपले विचार प्रत्यक्षात आणण्यासाठी राजकारणात सक्रिय सहभाग घेण्यास आणि निवडणुकीला तोंड देण्यासही सिद्ध आहोत हे त्याने दाखवून दिले. त्या निवडणुकीत त्याला यश लाभले नाही, तरीही त्याने राजकारण सोडले नाही. आरंभी तरुणवयात तो पक्का

कम्युनिस्ट होता; परंतु पुढे तो उजव्या विचारसरणीकडे वळला. तरुण वयात फिडेल कॅस्ट्रोच्या क्युबाच्या क्रांतिकारक सरकारला त्याने पाठिंबा दिला; परंतु पुढे त्याचा भ्रमनिरास झाला. फिडेल कॅस्ट्रोने हर्बर्टो पॅडिला या कवीला तुरुंगात टाकले तेव्हा लोसाने कॅस्ट्रोचा निषेध केला.

पेरूच्या राष्ट्राध्यक्षपदाची निवडणूक लढवताना ती डेमोक्रेटिक फ्रंट या 'सेंटर-राइट' पक्षातर्फे लढवली. परंतु नंतर मॉडरेट काँग्रेसकडे उमेदवाराला त्याने पाठिंबा जाहीर केला आणि तो उदारमतवादाकडे पुढे झुकत गेला. कट्टर डावी वा कडवी उजवी विचारसरणी या दोहोंचेही दोष त्याला जाणवले आणि त्याने मध्यममार्ग हा श्रेयस्कर मानला. सरकारच्या निमलष्करी दलाने पत्रकारांची हत्या केल्याच्या संदर्भातील चौकशी समितीचा प्रमुख म्हणून १९८३ मध्ये त्याला नेमण्यात आले. त्याच्या अहवालात म्हटले गेले की या हत्या स्थानिक खेड्यातील शेतकऱ्यांनी केल्या. त्यामुळे त्याच्यावर सर्वच क्षेत्रांतून टीका झाली. लोसा हा आधुनिकतेचा आदर्श म्हणून पाश्चात्य जगाकडे बघतो, त्यामुळे त्याला स्थानिक ग्रामीण संस्कृती आदिम आणि अडचणीची वाटते असे त्याच्यावर आरोप केले गेले. गनिमी संघटनांच्या हातून शेकडो शेतकऱ्यांच्या हत्या होत आहेत हे माझ्या टीकाकारांना दिसत कसे नाही असा सवाल त्याने केला. पुढच्या दशकात आपली नवउदारवादी भूमिका तो आक्रमकपणे मांडत राहिला.

अध्यक्षीय निवडणुकीत पहिल्या फेरीत तो जिंकला; परंतु पुढच्या फेऱ्यात तो मागे पडत गेला आणि हरला. 'फिश इन दि वॉटर' या कादंबरीत त्याने या निवडणुकीतील तपशील गोवलेले आहेत.

परखड मतप्रदर्शन हे लोसाचे एक वैशिष्ट्य. त्यामुळे त्याला अनेकदा लोकक्षोभ सहन करावा लागला.

मेक्सिकोमध्ये झालेल्या एका परिषदेत त्याने मेक्सिकोतल्या तत्कालीन सरकारवर जोरदार हल्ला चढवला आणि 'मेक्सिको इज ए परफेक्ट डिक्टेटरशिप' असे उपरोधपूर्ण उद्गार काढून मेक्सिकन लष्करी राजवटीने बुद्धिमान वर्गाला ताटाखालचे मांजर बनवून ठेवले आहे असे म्हटले. मेक्सिकोतील ७० वर्षांची लष्करी राजवट त्यानंतर काही वर्षांनी (इ. स. २०००) संपुष्टात आली.

निवडणुकीतील अपयशानंतर लोसाचे वास्तव्य लंडनमध्ये जास्त होऊ लागले. वर्षातून तीन महिने तो पेरू देशात राहतो. स्पेनचे नागरिकत्व त्याने घेतले आहे. स्पेनमध्ये तो साहित्य आणि राजकारण या दोन्ही क्षेत्रात सक्रिय असतो. सध्या तो अमेरिकेत न्यूयॉर्क येथे राहतो.

लोसाने शाळकरी वयातच लेखनाला प्रारंभ केला.

त्याच्या जन्माच्या तीन-चार महिने आधीच त्याच्या आई-वडिलांचा घटस्फोट

झाला. वडील बस ड्रायव्हर होते. आई क्रिओल घराण्यातील होती. त्यामुळे त्याला आरंभीचे दिवस आजोळीच काढावे लागले. लोसा हे त्याच्या आईचे नाव. तो एक वर्षाचा असताना त्याच्या आजोबांची नेमणूक बोलिव्हियात पेरूचा राजदूत म्हणून झाली. त्यामुळे लोसा पुढे चार वर्षे बोलिव्हियात राहिला. नंतर आजोबांना पेरूमध्येच परराष्ट्रखात्यात अधिकारपद मिळाले. त्यामुळे सर्व कुटुंब पुन्हा पेरूमध्ये परतले. १९४६ मध्ये लोसाला आपले वडील जिवंत आहेत हे कळले. त्यांची पहिल्यांदाच भेट झाली. आश्चर्य म्हणजे वडील आणि आई पुन्हा एकत्र राहू लागले. 'लिमा' शहरात त्यांनी नव्याने संसार थाटला. चौदाव्या वर्षी लोसाला वडिलांनी लष्करी शाळेत घातले. त्यावेळी त्याला लेखनाची गोडी निर्माण झाली. तेथील दैनिकात त्याचे लेख प्रसिद्ध होऊ लागले. तेव्हा आपले लष्करी शिक्षण त्याने अर्धवट सोडले आणि द इंडस्ट्री या स्थानिक वृत्तपत्रात त्याने नोकरी सुरू केली. त्याने लिहिलेल्या नाटकाचा त्यावेळी प्रयोगही झाला. सतराव्या वर्षी त्याने सान मार्कोस विद्यापीठात कायदा आणि साहित्य विभागात प्रवेश घेतला. त्याच वर्षी आपल्या मामाच्या मेहुणीशी म्हणजे मामीच्या बहिणीशी लग्न केले. त्याची पत्नी ज्युलिया त्याच्यापेक्षा १३ वर्षांनी मोठी होती. १९५८ मध्ये त्याला पदवी मिळाली. स्पेनमधील माद्रिद विद्यापीठाची स्कॉलरशिप मिळाल्याने त्याने माद्रिदला प्रयाण केले. तेथील शिक्षण संपल्यावर फ्रान्समध्ये पॅरिसच्या विद्यापीठात त्याने प्रवेश घेतला. १९६४ मध्ये ज्युलियाला त्याने घटस्फोट दिला. आपली पुतणी पॅट्रिशिया लोसा हिच्याशी लग्न केले. त्यानंतर तीन मुले झाली. अल्वोरा बारगास लोसा (जन्म १९६६), गोंझालो (जन्म १९६७), मोगाना (१९७४) पत्रकार व लेखक, व्यापारी आणि छायाचित्रकार म्हणून हे तिघे स्थिर झालेले आहेत.

लोसाची पहिली कादंबरी दि टाइम ऑफ दि हीरो ही १९६३ मध्ये प्रसिद्ध झाली. लिमामधील लष्करी विद्यापीठातील वेगवेगळ्या घटनांवर ही कादंबरी आधारलेली आहे. लष्करी शाळेतील अनुभवांचे वास्तव प्रभावीपणे उभे करणाऱ्या या कादंबरीने त्या काळात एकच खळबळ उडवून दिली. समीक्षकांनी तिला डोक्यावर घेतले. तिला समीक्षकांचा पुरस्कार मिळाला. परंतु लष्करी शाळेतील प्राध्यापक आणि प्रशासन मात्र खवळून उठले. पेरूमधील सैनिक व सैनिकी शाळा यांची बेअब्रू आणि बदनामी करणारे हे लेखन म्हणजे वेड लागलेल्या पागल मनाचे बरळणे आहे असे त्यांनी म्हटले.

१९६५ मध्ये ग्रीन हाऊस ही दुसरी कादंबरी प्रसिद्ध झाली. ग्रीन हाऊस नावाच्या कुंटणखान्यामधील वातावरण तिच्यात चितारण्यात आले आहे. चर्चमध्ये नन म्हणून शपथ घेण्याची तयारी करणाऱ्या बोनीफेसिया या तरुणीला ग्रीन हाऊस या कुंटणखान्यात डांबण्यात येते आणि तेथील सर्वांत लोकप्रिय वेश्या म्हणून तिचा लौकिक सर्वदूर

पसरतो. या कादंबरीला आंतरराष्ट्रीय पुरस्कार मिळाला. इतरही पुरस्कारांचा वर्षाव झाला. मरक्वीझ आणि जुआन कार्लोस या मान्यवर कादंबरीकारांच्या पंक्तीत त्याला स्थान मिळाले. अग्रगण्य लॅटिन अमेरिकन लेखकांमध्ये लासोचा उल्लेख होऊ लागला. 'ग्रीन हाऊस' ही लॅटिन अमेरिकेतील सर्वांत श्रेष्ठ कादंबरी असल्याचे मत काही समीक्षक व्यक्त करतात.

कॉन्व्हर्सेशन्स इन दि कॅथेड्रल ही लोसाची तिसरी कादंबरी १९६९ मध्ये प्रसिद्ध झाली. देशाच्या राजकीय नेत्यांपैकी एकाचा मुलगा सॅतिआगो झवाला आणि त्याचा ड्रायव्हर अँब्रोसिओ या दोघांमध्ये दि कॅथेड्रल या बारमध्ये झालेले संभाषण या कादंबरीत वाचायला मिळते. मंत्रीपद भूषविणाऱ्या आपल्या बापाने पेरूमधील एका कुप्रसिद्ध माफियाला ठार मारण्यात पुढाकार घेतला होता का हे जाणून घेण्याची सॅतिआगोची धडपड आणि त्या संभाषणातून पेरूमधील हुकुमशाही राजवटीत चाललेला भ्रष्टाचार आणि जुलूम यांची उघड होणारी कृष्णकृत्ये यामुळे ही कादंबरी अत्यंत स्फोटक ठरली. सॅतिआगोला वास्तवाची कल्पना येते परंतु प्राप्त परिस्थितीतून मार्ग कसा काढायचा हे मात्र कळत नाही. तो एका वेगळ्याच चक्रव्यूहात सापडतो. हुकूमशाहीत माणसाचे जीवन कसे क्षणभंगुर आणि अनिश्चित होऊ शकते याची अनेकविध उदाहरणे वाचताना मन विषण्ण होते. एक अत्यंत कडवट कादंबरी असे हिचे वर्णन केले जाते.

'कॅप्टन पॅन्तोजा अँड दि स्पेशल सर्व्हिस' (१९७३) ही छोटेश्यानी कादंबरी विनोदाची पखरण करते. सैन्यातील अधिकाऱ्यांना युद्धासाठी घरापासून दूर जंगलात राहावे लागते. त्यांच्या सेवेसाठी वेश्यांची खास व्यवस्था केली जाते. स्त्रीपुरुष संबंधाचे हास्यास्पद असे स्वरूप विडंबनाद्वारे लोसाने स्पष्ट केले आहे.

या कादंबरीवर चित्रपटही निघाला.

१९७७ मध्ये 'ऑट ज्युलिआ अँड दि स्क्रिप्टरायटर' ही कादंबरी प्रसिद्ध झाली. ती त्याच्याच पहिल्या पत्नीबरोबरच्या दिवसांची हकीकत सांगते. गमतीचा भाग असा की ती त्याने आपल्या पहिल्या पत्नीलाच अर्पण केली आहे. (नंतर ज्युलियाने आपल्या आठवणी पुस्तकरूपात प्रसिद्ध केल्या.) लोसाने आपले दोष अतिरंजित स्वरूपात दाखवले असून त्याच्या लेखनात आपण त्याला केलेली मदत मात्र नमूद करण्याचे टाळले आहे अशी तिची तक्रार होती. या कादंबरीवरही हॉलीवूडने 'ट्युन इन टुमारो' हा चित्रपट काढला.

१९८१ मध्ये 'दि वॉर ऑफ दि एन्ड ऑफ दि वर्ल्ड' ही ऐतिहासिक कादंबरी प्रसिद्ध झाली. ब्राझीलमध्ये १९व्या शतकात झालेल्या कॅड्युडोसच्या लढाईवर ही कादंबरी बेतलेली आहे. हिंसाचाराचे उदात्तीकरण करण्याच्या मानवी प्रवृत्तीचे दर्शन घडविताना लोसाने मानवनिर्मित आपत्ती आणि अतिरेकी हेकेखोरपणा तसेच मानवी

स्वभावातील क्रौर्य यांच्यावर प्रकाशझोत टाकला आहे.

१९८३मध्ये लोसाने दि रिअल लाइफ ऑफ अँलेजांद्रो मायता, हू किल्ड पोलोमिनो मोलेरो, डेथ इन दि अँडिज वगैरे छोटेखानी कादंबऱ्या लिहिल्या. दि फीस्ट ऑफ दि गोट ही कादंबरी राजकीय थरारकथा आहे. तिच्यात डोमिनिक रिपब्लिकचा सत्ताधीश राफेल टुजिलो याच्या कारकीर्दीची (१९३०-१९६१) कहाणी सांगण्यात आली आहे. शेवटी राफेलची हत्या होते. या कादंबरीचे लॅटिन अमेरिकेत मोठ्या प्रमाणावर स्वागत झाले.

लोसाच्या साहित्याचा, विचारांचा, राजकीय भूमिकेचा प्रभाव गेली ४०-५० वर्षे लॅटिन अमेरिकेतील देशांवर आणि तरुणांवर आहे. त्यामुळेच त्याच्या बहुतेक पुस्तकांची भाषांतरे अनेक भाषांतून झाली आहेत. 'लॅटिन अमेरिकेतील सर्वात यशस्वी आणि सर्वात वादग्रस्त कादंबरीकार' म्हणून तो ओळखला जातो. नोबेल पुरस्काराने त्याच्या कार्यकर्तृत्वावर जणू जागतिक मान्यतेची मोहरच उमटविण्यात आली आहे.

* बिबिगोचे मिस्कल मायाजाल

'वसंत जोशी, कर्जत' या नावाने नेमके कधी लक्ष वेधून घेतले ते सांगणे कठीण आहे; परंतु माझी त्या नावाशी आणि 'बिबिगो'शी जुळलेली सांगड दोन दशकांपेक्षाही दीर्घकाळची आहे खरी! खरे तर ते १९७०च्या मुंबईच्या नवशक्ती वगैरे दैनिकात लिहीत. सातारला त्या दैनिकांचे अंक बघायला मिळत नसत. आणि वसंत जोशी यांचे लेखन त्यामुळे त्यावेळी फारसे लक्षात आले नाही हे मान्य करायला हवे. 'बिबिगो' म्हणजे बिनबियाच्या गोष्टी याचे संक्षिप्त रूप. मराठीतील साहित्यिकांच्या स्वभावावर, लकबीवर, वागण्यावर, विचारांवर या 'बिबिगो'द्वारे वसंत जोशी आपल्या विनोदी शैलीत जी कल्पकतेची आतिषबाजी करीत ती जेव्हा बघायला मिळाली तेव्हा मात्र मी वसंतरावांचा फॅनच झालो. त्यानंतर त्यांच्या प्रत्यक्ष भेटीचा योग आला. त्यांच्या मिस्कल, दिलदार, गोष्टीवेल्हाळ व्यक्तिमत्त्वाची मोहिनी पडली. 'बिबिगो'चे काही नमुने चाखायला मिळाले आणि त्यांनी लिहिलेल्या बिबिगोंची संख्या दोनशे-तीनशेच्या पेक्षा जास्त असेल असे कळले तेव्हा तर मी थक्कच झालो. मी जोशीबुवांना विचारले, "अहो, इतके विनोदी किस्से तुम्ही लिहिले आहेत, पंधरा वीस वर्षे तुमची लेखणी अविरत विनोदाचीच निर्मिती करते आहे, पण तरी तुमच्याकडे कोणा प्रकाशकाचे लक्ष कसे गेले नाही? तुमची पुस्तके का निघाली नाहीत? जोपर्यंत पुस्तके निघत नाहीत तोपर्यंत तुमच्या लेखनाची दखल कशी घेतली जाणार?" परंतु या माझ्या प्रश्नाने जराही अविचल न होता वसंत जोशी म्हणाले, "पुस्तके प्रसिद्ध होवोत न होवोत, माझे लेखन चालू आहे. याचाच मला खरा आनंद

आहे. प्रसिद्धीची हाव मला नाही. वाचकांच्या प्रतिक्रिया मला कळतात. त्यातच मी खूष असतो.”

मला वसंत जोशींच्या या विधानाचे खरोखरच आश्चर्य वाटले. कारण एरव्ही आपले पुस्तक छापून यावे असे वाटणारे लेखकच जास्त दिसतात. वसंत जोशींच्या चेहऱ्यावरची प्रसन्नता, त्यांचे दिलखुलास बोलणे, भल्याभल्यांच्या लकबीच्या आणि वक्तृत्वाच्या मासलेवाईक नकला, महाराष्ट्राच्या आराध्यदैवतांच्या त्यांनी घेतलेल्या फिरक्या, त्यातून दिसणारे त्या त्या व्यक्तींच्या स्वभाववृत्तीचे आणि वर्तनातील विसंगतीचे त्यांचे चपखल आकलन, त्यांच्याशी गप्पा-गोष्टींची रंगणारी मैफल यातून आपल्या जीवनावर आणि आपल्या साहित्यिक गोतावळ्यावर त्यांचे नितांत प्रेम आहे हे स्पष्ट होत होते. त्या आनंदात म्हणा किंवा धुंदीत म्हणा, ते सदैव रमलेले असतात. आपल्या विनोदाने अवतीभवतीच्या चेहऱ्यांवर हास्य फुलवत असतात आणि आपल्या टाळ्या लगेच वसूल करत असतात. पुस्तकाच्या प्रकाशनासाठी थांबण्याची त्यांना गरजच पडत नाही. आत्मानंदातच ते दंग असतात आणि एखादी नवी विनोदी कल्पना सुचली की ती मित्रमंडळींना सांगून तिचा त्यांच्यावर कसा प्रभाव पडतो याचा अंदाज ते घेत राहतात.

मराठी साहित्य आणि साहित्यकार यांच्यावर त्यांचे मनापासून प्रेम आहे. साहित्यक्षेत्रातील घडामोडींचे ते साक्षेपी जाणकार आहेत. साहित्यकारांच्या वागण्याबोलण्यातल्या खाचाखोचा जाणून घेण्याचा छंद त्यांना आहे आणि तल्लख स्मरणशक्तीची देणगी लाभल्याने विविध घटनांचे तपशील त्यांना रंगवून सांगण्यात गंमत वाटते. कोणीही साहित्यकार दिसतो कसा, राहतो कसा, लिहितो कसा, याबद्दल त्यांना उदंड जिज्ञासा आहे. परंतु साहित्याबद्दलची त्यांची भक्ती ही भाबडी किंवा हळवी नाही. साहित्यकारांबद्दल कौतुकाची भावना नक्कीच वाटते; पण साहित्यकारांचे सगळेच वागणे-बोलणे आदर्श असते अशा भ्रमाला ते कधीच बळी पडत नाहीत. त्यामुळे जिथे कुठे विसंगती दिसेल, विसंवाद दिसेल तिथे नेमके वर्मावर बोट ठेवण्यात त्यांचा हातखंडा आहे. साहजिकच साहित्यकारांच्या फिरक्या घेण्यात त्यांना आपल्या कल्पकतेची परमावधी वाटते. ‘ठणठणपाळ’ पठडीतल्या साहित्यिक फिरक्या घेण्यात कर्जतकर वसंत जोशी पटाईत आहेत. मात्र ठणठणपाळच्या विनोदाचे वर्णन करताना प्रभाकर पाध्ये यांनी ‘निर्विष’ विनोद यासारखा जो शब्दप्रयोग केला तो वसंत जोशींच्या बिबिगोंना लागू पडणार नाही. प्रसंगी जोशीबुवा एखाद्याला पार उघडाबंब करून सोडतात. अस्वली गुदगुल्यांचा त्यांचा प्रयोग कधी कधी जिन्हारी वार करतो. तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी यांना वसंत बापट एका पोवाड्याच्या कार्यक्रमात ‘जी जी’ म्हणायची विनंतीवजा सूचना करतात. तेव्हा तर्कतीर्थ चटकन म्हणतात, “मी जी जी म्हणतो. यशवंतरावांच्या काळापासून मी तसं म्हणत आलो

आहे.” याच सूचनेवरील शरद पवार यांची प्रतिक्रियाही याच वळणाची आहे. ते म्हणतात, “राजीवजींनी मलाही जी जी ची दीक्षा दिली आहे. (तेव्हा पोवाड्यात प्रत्येक चरणाशेवटी जी जी म्हणणे मला का जमणार नाही?)” कविवर्य वसंत बापट यांना बेळगावला देवनूरचा पाटील केंचन गौडा भेटून देवनूरला कार्यक्रम करण्याची, त्यासाठी पाच हजाराची बिदागी देण्याची तयारी दाखवतो. लक्ष्मीला नाही म्हणणं योग्य नाही हे ओळखून बापट म्हणतात, “तुमचा फारच आग्रह दिसतो. तेव्हा तुमची विनंती मी मान्य करतो.” कार्यक्रम छान होतो. पण केंचन गौडा म्हणतात, “आमच्या लाडक्या वसंत बापटांनी आज आनंदीआनंद करून टाकला. पण माझं अजून खरं समाधान झालं नाही. पूर्वी राजदरबारी शीघ्रकवी असत. राजाचं नाव गुंफून ते तात्काळ काव्य करून दरबारात सादर करीत. राजा त्यांना चांदीच्या तबकांतून मोहरा देत असे... बापट शीघ्रकवी आहेत. त्यांनी आमचं नाव गुंफून काव्य सादर करावं. आमचं नाव काव्यात आलं की आम्ही शंभराची नोट तबकात ठेवू. मला बघायचं आहे, बापट थकतात की मी? बापट, तुम्हाला माझं हे आव्हान आहे.”

बापट अर्थातच आव्हान स्वीकारतात.

‘भव्य हिमालय तुमचा आमुचा केवळ केंचन गौडा’ या धर्तीवर बापट ‘उदार केवळ पृथ्वीवरती आहेत आमचे केंचन गौडा’ पर्यंत ताणत राहतात. तबकात नोटा जमत जातात. शेवटी केंचन गौडा, गौडा असाच गजर सुरू होतो...

या पुस्तकातले बरेच बिबिगो वसंत जोशींच्या कल्पकतेने असे नटूनथटून समोर येतात. प्रसन्न करतात.

वसंत जोशी यांनी वसंत बापट यांच्या व्यक्तिमत्वातील एका पैलूवर नेमके बोट ठेवून त्यांना ‘इरिस पडलो जर बच्चमजी’च्या तालावर नाचायला लावले आहे. वसंतराव जोशी अतिशयोक्ती, विडंबन यासारखी हत्यारेही लीलया वापरतात. महामहोपाध्याय दत्तो वामन पोतदार, आचार्य अत्रे, बाबासाहेब पुरंदरे, पु. ल. देशपांडे यांच्यापासून अनिल अवचट, राजा गोसावी, प्रभाकर पणशीकर, मनोहरपंत जोशी अशा महानुभावानाही ‘बिबिगो’च्या हसऱ्या जाळ्यात ओढून आणले आहे.

‘बिबिगो’चे तीन भाग (सुमारे दीडशे गोष्टींचे) एकाच वेळी आता वाचकांच्या हाती पडत आहेत. खूप वर्षे पाळणा लांबला. त्यामुळे आता एकदम तिळे झाल्याने जोशीबुवांच्या चाहत्यांना तिप्पट आनंद होईल. बिबिगो बरोबर वसंत जोशी हे समीकरण त्यामुळे रसिकांच्या मनात पक्का ठिय्या देऊ शकेल.

पंचाहत्तरीच्या पुढची वाटचाल करणाऱ्या वसंत जोशी यांचा हा उत्तरकालीन विनोदाचा बहर मराठी रसिकांना हसवत राहो हीच इच्छा.

शंकर सारडा

* प्रभाकर पेंढारकर

‘रारंगढंग’ कार प्रभाकर पेंढारकर यांच्या निधनाने स्वतःची वेगळी वाट चोखाळणाऱ्या एका व्यासंगी कादंबरीकाराला मराठी साहित्यविश्व अंतरल्याची हळहळ प्रत्येक रसिकाला जाणवत राहिल.

चित्रतपस्वी भालजी पेंढारकर यांचे लखलखणारे स्वाभिमानी व्यक्तिमत्त्व आणि कर्तृत्व हे दंतकथांचा विषय बनले आहे. अशा प्रभावी व्यक्तीच्या तेजोवल्यात वाढणाऱ्या अपत्याला स्वतःची वाट चोखाळणे फार दुस्तर ठरते. परंतु भालजींचे सुपुत्र प्रभाकर पेंढारकर यांनी वडिलांच्या तेजोवल्याने झाकोळून न जाता, त्यांना चित्रपट दिग्दर्शनात सहाय्यक म्हणून तर समर्थपणे वाटचाल केलीच, शिवाय फिल्मस डिव्हिजनमध्ये निर्माता म्हणून ३० वर्षे काम करून अनेक पुरस्कारप्राप्त माहितीपटांचीही निर्मिती केली. वडिलांचा चित्रपटकथा लेखन-दिग्दर्शन हा वारसा चालवूनच ते थांबले नाहीत. फिल्मस डिव्हिजनच्या निमित्ताने भारतभर माहितीपट निर्मितीसाठी संचार करित असताना त्यांनी जे विराट निसर्गरूप बघितले आणि मानवी कर्तृत्वाचे जे अचाट हिमालयीन उत्तुंग नमुने बघितले त्याचे शब्दांकन करून मराठीतील कादंबरीविश्वही संपन्न समृद्ध केले.

‘रारंगढांग’ या त्यांच्या कादंबरीने मराठी वाचकांपुढे अस्सल अनुभवाचे एक अनोखे जग उभे केले. बॉर्डर रोड ऑर्गनायझेशनच्या वतीने हिमालयात अत्यंत प्रतिकूल परिस्थितीत विश्वनाथ मेहेंदळे हा तरुण मराठी इंजिनिअर रस्ता बांधण्याचे काम लष्करी अधिकाऱ्यांच्या करड्या शिस्तीचे शक्य तेवढे पालन करित पूर्ण करतो ह्या घटनेचे चित्रीकरण करण्यासाठी प्रभाकर पेंढारकर यांना पाठवण्यात येते. त्या घटनेवरील माहितीपट तयार करूनच ते थांबत नाहीत तर त्या रस्ते बांधणीच्या निमित्ताने ‘एका बाजूला हिमालय आणि लहरी निसर्ग, दुसऱ्या बाजूला वेगवेगळ्या स्वभावाची पण सारख्याच जिद्दीची माणसे’ यांच्यातील संघर्षाची, मृत्यूच्या घोंगावणाऱ्या भीषण तांडवाची, रौद्रगंभीर कहाणी प्रभाकर पेंढारकर अक्षरबद्ध करतात आणि ती मराठीतील एक अनोखी, अभिमानास्पद कलाकृती ठरते. कर्तृत्वशाली वडिलांच्या तेजोवल्यात झाकोळून न जाता प्रभाकर पेंढारकर आपली स्वतंत्र नाममुद्रा मराठी रसिकांच्या हृदयावर उमटवतात आणि प्रतीक्षा, चिनार लाल झाली, चक्रीवादळ वगैरे कादंबऱ्यांद्वारे आणि ‘एका स्टुडिओचे आत्मचरित्र’सारख्या जयप्रभा स्टुडिओच्या इतिहासाचे विहंगमावलोकन करणाऱ्या लालित्यपूर्ण कृतीद्वारे साहित्यकार ही आपली प्रतिमा दृढमूल करतात याचे अप्रूप वाटल्याशिवाय राहत नाही.

ढांग म्हणजे उभे सरळसोट कडे. हिमालयातील रारंग नावाच्या कड्यातून रस्ते काढण्याच्या कामगिरीवर पंचविशीतल्या तरुण विश्वनाथ मेहेंदळे या इंजिनिअरची

नेमणूक होते. हे काम उत्तम आणि टिकाऊ व्हावे ही त्याची तरुणसुलभ जिद्द. आपण बांधलेले रस्ते या प्रदेशातल्या लोकांच्या उपयोगी पडावेत, डोंगराळ भगातील जनता देशाला जोडली जावी, डोंगराळ प्रदेशात सुधारणा व्हाव्यात ही त्याची इच्छा. तर बॉर्डर रोड टास्क फोर्सचे प्रमुख कर्नल राइट, मेजर बंबा वगैरे लष्करी अधिकाऱ्यांच्या मते, 'रस्ते हे सैनिकांचे शस्त्र, जलद हालचाली करणे, आपल्याला लढाईसाठी योग्य जागा मिळणे, वाहतूक झटपट करता येणे' यासाठी रस्ते बांधणे आवश्यक. विश्वनाथच्या लक्षात या दोन भूमिकांमधील फरक येतो, तेव्हा त्याला हे काम सोडून द्यावे असे वाटते. "रस्ते हे ज्ञानाचा, सुधारणांचा, समाधानाचा प्रवाह बनणार नसतील, केवळ धूळ उडवणारे आणि येथील स्वच्छ वातावरणात सुधारणेचे प्रदूषण निर्माण करणारी रहदारी वाढवणारे असतील तर तो या प्रदेशावर अत्याचार ठरेल" असे त्याला वाटते. त्याची द्विधा अवस्था होते. लष्करी अधिकाऱ्यांना आपल्या श्रेणी व पदाबाबत असणारा अहंकार, करड्या शिस्तीचा वाटणारा बडिवार, लष्कराबाहेरच्या सिव्हिलियन्सबद्दल त्यांच्या मनात असणारा तुच्छतेचा भाव, मानव व निसर्गप्रणीत अडीअडचणींकडे साफ दुर्लक्ष करित हा रस्ता विशिष्ट कालावधीत पूर्ण करण्याबाबतचे काटेकोर वेळापत्रक वगैरे गोष्टी विश्वनाथला अस्वस्थ करतात. त्याच्या लेखी रस्ताबांधणी हे केवळ एक कंत्राटी काम नसते तर निसर्ग आणि माणूस यांच्या परस्परसंबंधाचे, सहकार्याचे, द्वंद्वचे एक रोमांचकारक पर्व असते. माणसामाणसातील स्वभाव-प्रवृत्तींच्या वैचित्र्यामुळे आणि आपला अनुभव हाच खरा, तोच प्रमाण असे मानण्याच्या आग्रहामुळेही अनेक वाद-विसंवाद नित्य झडत राहतात. विश्वनाथ हा सर्वाना तोंड देत रस्त्याचे काम नियोजित वेळेत पूर्ण करतो; परंतु त्याचा एक कमकुमत भाग कोसळतो. तो कोसळलेला भाग विश्वनाथ कोणालाही न विचारता, म्हणजे लष्करी अधिकाऱ्यांना न सांगता पुन्हा मजबूत बांधून काढतो. हे त्याचे कृत्य बेकायदेशीर आहे असा आरोप ठेवून त्याला कोर्ट मार्शलपुढे उभे केले जाते. "आरोपीची स्वतंत्र बुद्धी आणि विचारपद्धती पाहता असा माणूस सैन्याच्या शिस्तीत आणि कार्यपद्धतीत बसण्याची शक्यता दिसत नाही, तेव्हा याचा तीन वर्षांचा करार रद्द करावा" असा निर्णय दिला जातो. ही शिक्षा त्याच्या व्यक्तिमत्त्वाला ललामभूत ठरावी अशीच असते.

असाच संघर्ष 'चक्रीवादळ'मध्ये दिसतो. सुनामी चक्रीवादळात उद्ध्वस्त झालेल्या समुद्रकाठच्या गावांच्या पुनर्वसनाच्या वेळी, परदेशातील एक वास्तुशास्त्रज्ञ स्थानिक साहित्य वापरून टिकाऊ घरे बांधण्याचे एक नवे प्रारूप समोर ठेवतो, पण येथील शासन यंत्रणा आणि स्वयंसेवी संस्था यात आपल्याला काही कमाई नाही हे बघून त्याला विरोध करतात, पुनर्वसनाची एक उत्तम संधी वाया घालवतात

हे सर्व कादंबरीद्वारे स्पष्ट केले जाते. येथेही प्रभाकर पेंढारकर हे सुनामीनंतरच्या उद्ध्वस्त जनजीवनाचे चित्रण करण्यासाठी गेलेले असतात, पण तेथील मदतीला आलेल्या संघटना-व्यक्तींचे अवलोकन करताना त्यांना तेथील समस्येचे, संघर्षाचे येणारे अनुभव कादंबरीच्या रूपात मांडण्याला प्रवृत्त करतात.

प्रभाकर पेंढारकर यांचे ताजे पुस्तक 'एका स्टुडिओचे आत्मवृत्त' हेही गाजते आहे. राष्ट्रपतींच्या हस्ते त्या पुरस्काराला पुरस्कारही मिळाला. साहित्य सम्राट न. चिं. केळकर ग्रंथोत्तेजक पारितोषिकही त्याला मिळाले. कोल्हापूरच्या जयप्रभा स्टुडिओची स्थापना १९३२ साली छत्रपती राजाराम महाराजांच्या प्रेरणेने झाली. त्यात आरंभी मूकपट तयार होत. पुढे बोलपट निघून लागले. भालजी पेंढारकरांनी आरंभापासून त्या स्टुडिओत लक्ष घातले. शिस्त लावली. प्रार्थनेने दिवस सुरू करण्याचा पायंडा पाडला.. पुढे भालजी काही काळ या स्टुडिओपासून दूर जातात... परत येतात... तेथेही राजकारण माजते. कालियामर्दन हा पिक्चर भालजी पूर्ण करतात पण त्याच्यावर दादासाहेब निंबाळकरांचे नाव टाकले जाते... १९३५मध्ये भालजी पुन्हा बाहेर पडतात. १९४२ साली 'बहिर्जी नाईक'साठी ते पुन्हा स्टुडिओत येतात. गांधी हत्येनंतरच्या काळात हा स्टुडिओ जळून भस्मसात होतो. भालजींना कैदेत टाकतात. मीठभाकरची प्रिंट जळते. जिद्दीने भालजी पुन्हा हा चित्रपट पूर्ण करतात. पावनखिंड, नायकिणीचा सज्जा, मोहित्यांची मंजुळा, साधी माणसं वगैरे चित्रपट काढतात. तांबडी मातीला राष्ट्रपती पदक मिळते. दादासाहेब फाळके पुरस्कार मिळतो. ९६व्या वर्षी भालजींचे देहावसान होते. स्टुडिओच्या आत्मवृत्ताच्या निमित्ताने हा सर्व भूतकाळ पेंढारकरांनी चित्रपटाप्रमाणे समोर उभा केला आहे.

प्रभाकर पेंढारकर हे तसे बाहेर सभासंमेलनात कधी दिसत नसत. आपल्या कामात ते मग्न असत. पुरस्कार मिळाले पण ते त्यामुळे हुरळून गेले नाहीत. आपल्या लेखनाविषयांबाबत त्यांना पूर्ण माहिती असे. ते चाचपडत नसत. निसर्ग, माणूस आणि नियती या सर्वांचे व्यापक भान त्यांना होते. मानवी बुद्धीचा आणि अहंकाराचा प्रभाव कसा कार्यनाश करतो याचे त्यांना घडलेले दर्शन विदारक होते. त्याकडे वस्तुनिष्ठ दृष्टीने ते पाहत असत. महाकादंबरीकाराची दृष्टी त्यांना होती. परंतु फार सीमित विषय घेऊन त्यांचेच जगडव्याळरूप हेरण्यात त्यांनी समाधान मानले. 'सरंगढांग' हेच त्यांच्या लेखनातले सर्वोच्च शिखर ठरले.

शंकर सारडा

ई-१० पाटील रिजन्सी, १५ एरंडवणे, पुणे ४११ ००४
फोन ९८२३२६१०२३

मेहता पब्लिशिंग हाऊस
२०१० प्रकाशित झालेल्या पुस्तकांची यादी

कादंबरी

प्रस्थान	रेखा बैजल	१५०/-
द अॅटर्नी : स्टीव्ह मार्टिनी	अनु. अजित ठाकूर	३५०/-
क्रायसिस : रॉबिन कुक	अनु.डॉ. प्रमोद जोगळेकर	३५०/-
जॅपनीज ऑर्किड : रेई किमुरा	अनु. स्नेहल जोशी	२००/-
शांताराम : ग्रेगरी डेव्हिड रॉबर्ट्स	अनु. अपर्णा वेलणकर	९९०/-
द फकीर : रुझबेह एन. भरूचा	अनु. सुनीति काणे	१८०/-
वन शॉट : ली चाइल्ड	अनु. बाळ भागवत	३४०/-
गर्ल्स ऑफ रियाध : रजा अल्सानिया	अनु. स्नेहल जोशी	२६०/-
द फर्म : जॉन ग्रिंशॉम	अनु. अनिल काळे	४४०/-
जिना : हिंदुस्थान-फाळणी-स्वातंत्र्य जसवंत सिंग	अनु. अशोक पाध्ये	५००/-
नेक्स्ट : मायकेल क्रायटन	अनु. डॉ. प्रमोद जोगळेकर	४००/-
अरुणाची गोष्ट : पंकी विराणी	अनु. मीना कर्णिक	१८०/-
द बॉय इन द स्ट्राइड पायजमाज् : जॉन बायेन	अनु. मुक्ता देशपांडे	१२०/-
पिरॅमिड : टॉम मार्टिन	अनु. उदय भिडे	३००/-
उद्ध्वस्त	उमेश कदम	१५०/-
सीविच : ऑलिस्टर मॅक्लान	अनु. अशोक पाध्ये	२४०/-
आवा मारू : टायटॅनिक ऑफ जपान : रेई किमुरा	अनु. चारुलता पाटील	२००/-
सूड	नितीन बापट	८०/-
आदिपर्व	डॉ. प्रमिला जरग	३००/-
माय कझिन रेशेल : डॉफने द्यू मोरियेर	अनु. स्नेहल जोशी	३००/-
बर्न्ट शॅडोज : कमिला शामसी	अनु. रेश्मा कुलकर्णी	३२०/-
ए थाऊजंड स्प्लेन्डीड सन्स : खालिद हुसैनी	अनु. मधुकर प्रधान	३२०/-
कथासंग्रह		
कुरुक्षेत्रानंतर : महाश्वेतादवी	अनु. वर्षा काळे	६०/-
भेटीगाठी	शंकर पाटील	११०/-

खुश खरेदी	शंकर पाटील	१००/-
श्रीगणेशा	शंकर पाटील	१२०/-
गारवेल	शंकर पाटील	१३०/-
नष्टनीड : रवींद्रनाथ टागोर	अनु. नीलिमा भावे	१४०/-
तरुणांनो होशियार!	निरंजन घाटे	१००/-
ज्याचं करावं भलं...	निरंजन घाटे	१००/-
रोबॉट फिक्सिंग	निरंजन घाटे	१३०/-

आत्मकथन

कॅच मी इफ यू कॅन :	अनु. ज्योत्स्ना लेले	२००/-
फ्रँक अबॅगनेल/स्टॅन रेडिंग		
मॅन, इंटरप्टेड : जेम्स बेली	अनु. विदुला टोकेकर	१८०/-
सर्कल ऑफ लाइट :	अनु. उषा महाजन	३५०/-
किरणजीत अहलुवालिया, राहिला गुप्ता		
द रोड ऑफ लॉस्ट इनोसन्स :	अनु. भारती पांडे	१६०/-
सोमाली माम		
स्लमगर्ल ड्रीमिंग : रुबिना अली	अनु. मैत्रेयी जोशी	१२०/-
मना सर्जना	डॉ. अनिल गांधी	२००/-
उधाण वारा : तसलिमा नासरिन	अनु. विलास गीते	४००/-
गो किस द वर्ल्ड : सुब्रतो बागचा	अनु. सुनीति काणे	१५०/-
पानगळीच्या आठवणी	शोभा चित्रे	२००/-
द डाइव्हिंग बेल अँड द बटर फ्लाय	डॉ. धरणीधर रत्नाळीकर	९०/-
जीन - डोमिनिक बॉबी		

व्यक्तिचरित्रे

थेंबभर पाणी अनंत आकाश	सुरेखा शहा	२८०/-
रुसी मोदी : द मॅन हू ऑल्सो मेड स्टील	अनु. अंजनी नरवणे	२००/-
पार्थ मुखर्जी, ज्योती सबरवाल		

राजकीय

द पार्लमेन्टरी सिस्टिम : अरुण शौरी	अनु. अशोक पाथरकर	२२०/-
'लेट्स किल गांधी!' : तुषार अ. गांधी	अनु. अजित ठाकूर	६९५/-
वाळवीग्रस्त वृक्षाला पोलादी कुंपण		
वाचवेल का? : अरुण शौरी	अनु.कॅ.राजा लिमये	४५०/-

मार्गदर्शनपर

चार जबरदस्त फंडे	संजीव परळीकर	७०/-
------------------	--------------	------

ललित लेख

जन्मठेप गिरिजा कीर १५०/-

सत्यकथा

कोल्ड स्टील : टीम बुके, बायरॉन उसी अनु. सुभाष जोशी ३००/-

संकलित प्रवचने

मीरेच्या प्रेमतीर्थावर : ओशो अनु. स्वाती चांदोरकर १५०/-

मीरा एक वसंत आहे : ओशो अनु. स्वाती चांदोरकर १५०/-

मीरेची मधुशाला : ओशो अनु. स्वाती चांदोरकर १५०/-

मीरा श्यामरंगी रंगली : ओशो अनु. स्वाती चांदोरकर १५०/-

शिवसूत्र भाग १ : ओशो अनु. डॉ. वृषाली पटवर्धन १५०/-

शिवसूत्र भाग २ : ओशो अनु. डॉ. वृषाली पटवर्धन १५०/-

संकलित व्याख्याने

अ बेटर इंडिया अ बेटर वर्ल्ड : अनु. चित्रा वाळिंबे २५०/-
एन.आर. नारायण मूर्ती

पाकशास्त्र

केक्स अपर्णा परचुरे १५०/-

चिकन सूप मालिका

चिकन सूप फॉर द कपल्स सोल : अनु. अवंती महाजन १६०/-

: जॅक कॅनफिल्ड, मार्क व्हिक्टर हॅन्सन,
मार्क अॅण्ड क्रिसी डोनेली आणि
बार्बरा डी एन्जेलिस

चिकन सूप फॉर द सिस्टर्स सोल : अनु. सुनीति काणे २५०/-

: जॅक कॅनफिल्ड, मार्क व्हिक्टर हॅन्सन,
पॅटी आणि नॅन्सी मिचेल, हेदर आणि केटी मॅकनमारा

चला जाणून घेऊ या! मालिका

प्रार्थना : जे.पी.वासवानी अनु. अपर्णा देशपांडे ४०/-

उच्च रक्तदाब : डॉ. सावित्री रामय्या अनु. डॉ. मुग्धा गोखले ४०/-

हार्ट अटॅक : डॉ. सावित्री रामय्या अनु. ज्योतिका चितळे ५०/-

पोषक आहार : डॉ. सावित्री रामय्या अनु. स्वाती शहा ४०/-

स्वयंप्रेरणा : विकास मलकानी अनु. मीना टाकळकर ५०/-

आयुर्वेदाद्वारे आहार आणि आरोग्य अनु. ज्योतिका चितळे ५०/-

बद्धकोष्ठता : डॉ. सावित्री रामय्या अनु. डॉ. मुग्धा गोखले ४०/-

रिलॅक्सेशन : विकास मलकानी	अनु. मीना टाकळकर	५०/-
शाकाहार : आर. एन. लखोटिया	अनु. स्वाती शहा	४०/-
नाटक		
कथा अकलेच्या कांघाची	शंकर पाटील	७०/-
आरोग्य-माहितीपर		
उष्ण जलोपचार : डॉ. पॅट्रिक होरे	अनु. सुभाष जोशी	१२०/-
डेव्हिड हार्प		
अन्नपुराण : आयुर्वेदिक आधुनिक	डॉ. अरविंद लिमये	३५०/-
वैज्ञानिक लेख		
विज्ञानातील सरस आणि सुरस	राहुल गोखले	१८०/-
स्वप्नचौर्य	निरंजन घाटे	१२०/-
सुगरणीचं विज्ञान	डॉ. बाळ फोंडके	१८०/-
विज्ञानकथासंग्रह		
अश्मजीव	डॉ. संजय ढौले	१९०/-
बालवाङ्मय		
चालणारे बूट आणि मजेदार गोष्टी	संस्मिता गुप्ते	५०/-
जादूचा अंगरखा आणि मजेदार गोष्टी	संस्मिता गुप्ते	५०/-
पतंगाची करामत आणि मजेदार गोष्टी	संस्मिता गुप्ते	५०/-
पिनू-चिनूची चतुराई आणि		
मजेदार गोष्टी	संस्मिता गुप्ते	५०/-
बूम बूम बैल आणि जंमत गोष्टी	अरुंधती महाम्बरे	५०/-
तीन छोटे मासे आणि जंमत गोष्टी	अरुंधती महाम्बरे	५०/-
फ्रँकलिन : पोलेत बूज्वा, ब्रेन्डा क्लार्क		
फ्रँकलिनचा नवा मित्र	अनु. मंजूषा आमडेकर	५०/-
फ्रँकलिनचं पांघरूण	अनु. मंजूषा आमडेकर	५०/-
फ्रँकलिन आणि रात्रीची धमाल	अनु. मंजूषा आमडेकर	५०/-
फ्रँकलिन शाळेत जातो	अनु. मंजूषा आमडेकर	५०/-
फ्रँकलिनचा वार्डट दिवस	अनु. मंजूषा आमडेकर	५०/-
फ्रँकलिन सायकल चालवतो	अनु. मंजूषा आमडेकर	५०/-
फ्रँकलिन आणि हरवलेला कॅमेरा	अनु. मंजूषा आमडेकर	५०/-
फ्रँकलिन आणि वादळी पाऊस	अनु. मंजूषा आमडेकर	५०/-
शाळेच्या नाटकात फ्रँकलिन	अनु. मंजूषा आमडेकर	५०/-
फ्रँकलिन आणि सण	अनु. मंजूषा आमडेकर	५०/-

नवेकोरे

एक दिवस

शोभा चित्रे

१४० रु. पोस्टेज २५ रु.

‘एक दिवस’

ते

‘असाही एक दिवस’

या अकरा ललित लेखांचा संग्रह म्हणजे शोभा चित्रे यांच्या सातत्याने चाललेल्या संवेदनशील धडपडीचा आलेख आहे.

अमेरिकेत ४० वर्षांहून अधिक काळ राहूनसुद्धा

आपल्या मराठी मातीवरील, माणसांवरील, भाषेवरील

प्रेम विरळ न होऊ देता ‘तिथल्या’ आणि ‘इथल्या’ संस्कृतींना

अनुभवाच्या माध्यमात जोडून साध्या, सोप्या, सरळ भाषेतून

वाचकांशी संवाद साधत त्यांच्या हृदयाचा

नकळत ठाव घेण्याची त्यांची वृत्ती,

आणि संयत व शांत स्वभावाच्या लेखनातून

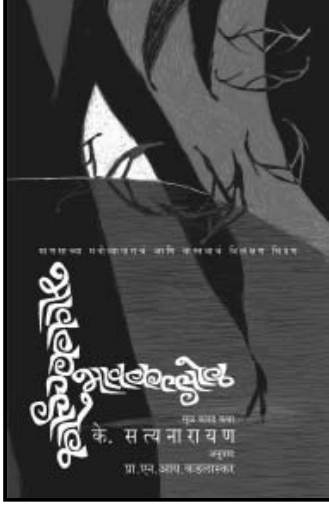
त्यांनी शमविलेली वादळे अथवा निर्माण केलेली खळबळ -

या सगळ्यांचा एक विलोभनीय पट या संग्रहात पाहायला मिळतो.

हे वेगळे अनुभवविश्व वाचकाला खुणावत राहते, भुरळ घालते.

नवेकोरे

भावकल्लोळ

मूळ कन्नड कथा
के. सत्यनारायण

अनुवाद
प्रा. एन. आय. कडलास्कर

१२० रु. पोस्टेज २५ रु.

के. सत्यनारायण यांच्या कथांतील पात्रे, प्रसंग, घटना, निसर्ग, ग्रामीण व निमनागरी जीवनसरणी ही मंड्या, बंगळुरू व आसपासची गावे यामध्ये बंदिस्त झालेली आहे. त्यात चित्रित झालेली कुटुंबव्यवस्था आणि त्यात मुरलेले धार्मिक व पारंपरिक संस्कार हे अस्सल कर्नाटकी आहेत. त्यामुळे या कथांचे स्वरूप कौटुंबिक कथा असेच आहे. काही कथांतून आधुनिक जीवनाचे कवडसे उमटलेले दिसतात. काही परदेशी पाहुणे अधूनमधून वावरताना दिसतात; पण ते अपवादात्मकच!

त्यांच्या कथांची निवेदनशैली प्रवाही आहे, ती भरगच्च तपशिलाने सजलेली आहे.

त्यांच्या कथांतून प्रादेशिकतेचे वातावरण सतत जाणवत राहते

त्यांच्या कथांचे आणखी एक वैशिष्ट्य म्हणजे त्यामधले कौटुंबिक वातावरण. कुटुंबात एकत्र राहणारी मुलेबाळे, कुटुंबात साजरे होणारे समारंभ, रीतिरिवाजांचे पालन, संसारात रमलेली मुलेबाळे, त्यांच्या येणाऱ्या वार्ता, त्यामुळे आठवणारे पुराणातले समांतर प्रसंग आणि घटना यांचे वैचित्र्य.

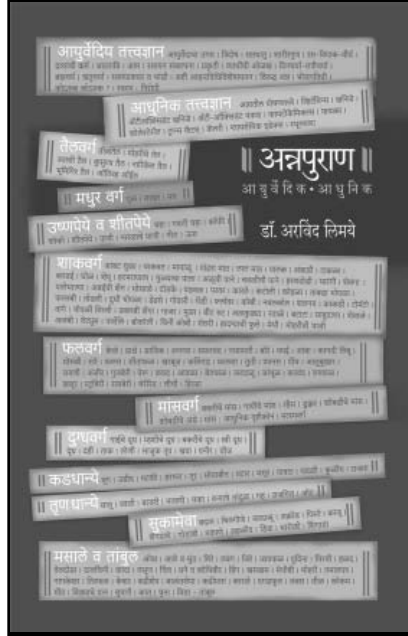

पुस्तक परिचय

आपल्या आहारातील २८८ अन्नप्रकारांची वैशिष्ट्ये

अन्नपुराण

डॉ. अरविंद लिमये

६४ / डिसेंबर २०१० : मेहता मराठी ग्रंथजगत

एकूण आपल्या सृष्टीची निर्मिती, आणि तिच्याशी सुसंबद्ध मानव शरीराची संकल्पना यावर भारतीयांचा आयुर्वेद हा आधारलेला आहे.

आधुनिक पाश्चात्यांचा विचार अन्नपदार्थातील प्रथिने, स्निग्धपदार्थ, कर्बोदके, खनिजे, कॅलरी, व्हिटॅमिन्स वगैरेचे विश्लेषण करण्यावर भर देणारा आहे.

तृणधान्ये, शाकवर्ग, फलवर्ग, कडधान्ये, सुकामेवा, मसाले, पेये वगैरे प्रकारातील २८८ पदार्थांचे आयुर्वेदिक व आधुनिक दृष्टिकोनातून स्वरूपवर्णन करण्याचा प्रयत्न 'अन्नपुराण' या पुस्तकात केला गेला आहे. सर्व अन्नप्रकारांचा समग्र विचार करणारे हे पहिलेच पुस्तक असावे.

मानवी आयुष्य म्हणजे शरीर, इंद्रिये, मन आणि आत्मा यांचा संयोग असे चरकाचार्यांनी म्हटले आहे. शरीराच्या आधाराने हा आत्मा म्हणजेच सचेतन जीवात्मा सुखदुःख उपभोगतो. म्हणून शरीर सुदृढ हवे. शरीर सुदृढ राहते ते आहार, निद्रा आणि ब्रह्मचर्य या तीन उपस्तंभांवर! या संदर्भात आयुर्वेदाची जी पायाभूत मांडणी आहे ती एकूण मानवी जीवनाचे व शरीराचे स्वरूप व सृष्टीचे स्वरूप यातील नाते स्पष्ट करणारी आहे.

आपली सृष्टी ही पृथ्वी, आप, तेज, वायू आणि आकाश या पंचमहाभूतांनी बनलेली आहे. ज्ञानबीज, क्रियाबीज आणि उपादानबीज (सत्त्व, रज, तम) या तीन (सृष्टीतील विविध द्रव्ये आणि गुण निर्माण होण्यापूर्वीच्या) मूलभूत अवस्थांपासून चराचर सृष्टीची निर्मिती झाली. सृष्टीतील हेच घटक मानवी शरीरातही असतात. सत्त्व, रज, तम म्हणजे पित्त, वात आणि कफ हे मानवी शरीरातील त्रिदोष होत. वात (आकाश+वायू), पित्त (तेज+आप), कफ (पृथ्वी+आप) या त्रिदोषांचे परिणाम लक्षणांच्या स्वरूपात दिसतात.

वातदोष गतिमान असल्याने शरीरातील प्रत्येक हालचालीला तो कारण असतो.

पित्तदोष (अग्नी) शरीरातील परमाणूंच्या पचनास कारणीभूत असतो. .

कफदोष हा शरीरातील अनेकविध परमाणूंचा संयोग घडवून तो टिकवून धरणारा असतो.

या त्रिदोषांचे समप्रमाण, संतुलन म्हणजे आरोग्य असे आयुर्वेदाचे गृहीत कृत्य आहे.

या त्रिदोषांचे प्रमाण रोज सकाळी, दुपारी, सायंकाळी, रात्री बदलत राहते. ऋतूप्रमाणेही ते बदलते. देहाची निर्मिती मातृबीज आणि पितृबीज यांच्या संमीलनाने होते. या बीजांमध्येच वात, पित्त, कफ हे असतात. शरीराच्या वेगवेगळ्या भागात, घटकात ते असतात. त्यांचे प्रमाण कमी-जास्त झाले की वेगवेगळ्या

शारीरिक तक्रारी निर्माण होतात. शरीराचे धारण करणारे सप्तसाधू आहाररसामधून बनतात. रस, रक्त, मांस, मेद, अस्थी, मज्जा आणि शुक्र हे सप्तधातू होत. त्रिदोषांमुळे हे धातू बिघडतात. जो धातू बिघडेल त्याप्रमाणे रोगनिर्मिती होते.

त्रिदोष, सप्तधातू यांच्याचप्रमाणे मल ही संकल्पनाही आयुर्वेदात आहे. स्वेद, मूत्र आणि विष्टा हे तीन मल आहाराच्या पचनक्रियेतून निर्माण होतात.

सृष्टी पंचमहाभूतात्मक असते त्याप्रमाणे आहारद्रव्येही पंचमहाभूतात्मक असतात.

आहारद्रव्यातील एकूण ४१ गुणांपैकी मानवी शरीराशी संबंधित वीस गुण आहेत. या शरीर गुणांच्या दहा जोड्या आहेत. गुरू-लघू, शीत-उष्ण, स्निग्ध-रूक्ष, मंद-तीक्ष्ण, स्थिर-सर, मृदू-कठीण, पिच्छिल-विशद, श्लक्ष्ण-खर, स्थूल-सूक्ष्म, सांद्र-दव

अन्नाचा आस्वाद आपण जिभेने घेतो. अन्नाची चव म्हणजे रस. रसही पंचमहाभूतांपासून बनतात.

मधूर, आम्ल, लवण (खारट), कटू (तिखट), तिक्त (कडू) आणि कषाय (तुरट) हे सहा रस. या प्रत्येक रसात दोन महाभूतांचे आधिक्य असते.

आहार किंवा औषध म्हणून घेतल्यावर वनस्पती, खनिजे किंवा प्राणिजन्य द्रव्ये आपल्या शरीरावर काही विशिष्ट कार्ये करतात. हे कार्य २० शारीरिक गुणांनुसार असते. आयुर्वेदात या कार्यांना दीपन, पाचन, बृंहणीय (शरीर पुष्ट करणे), बल्य (बलवर्धन), जीवनीय (शरीर, मन आणि आत्मा यांचा संयोग). लेखन (धातू व मल यातील द्रवत्वाचे शोषण करून ते खरवडून काढणे), अनुलोमन (मलाचे निःसरण), विरेचन, ग्राही, स्तंभनो, वर्ण्य, (त्वचेला कांती-तेज देणे), कंठ्य, केश्य, चक्षुष्य, मेध्य, संधानीय, वयस्थापन (आयुष्य स्थिर राखणे), हृदय (हृदयाला व मनाला हितकारक) अशी नावे दिलेली आहेत.

शरीरातील विविध व्यापार चालू असताना शरीर घटकांची हानी होत असते. ती भरून काढण्यासाठी अन्नग्रहण करावे लागते. या अन्नाचे रूपांतर शरीरवाढीला योग्य अशा प्रकारच्या द्रव्यात करण्यासाठी अग्नीची गरज असते. आयुर्वेदात अग्निसंकल्पना मांडताना जाठराग्नीला मुख्य स्थान दिले गेले आहे. त्यानंतर सात धातूंचे सात धात्वाग्नी आणि पंचमहाभूतांचे पाच पांचभौतिक अग्नी असे बारा अग्नींचे स्वरूप स्पष्ट करण्यात आले आहे. 'जाठरो भगवान अग्नीः' म्हणजे भगवंत अग्नी रोज आपल्याला भुकेच्या रूपात आपले अस्तित्व दाखवतो असे म्हटले आहे. रोजचे भोजन हे उदरभरण नव्हे तर यज्ञकर्म आहे ही भावना ठेवून शुचिर्भूत देहाने व मनाने भोजन करावे असे भारतीय संस्कृती सांगते.

स्त्रीबीज आणि शुक्र यांच्या संयोगाने गर्भधारणा होते. गर्भामध्येही वात, पित्त, कफ हे त्रिदोष असतात. वातप्रकृती, पित्तप्रकृती, कफप्रकृती, वातपित्तात्मक

प्रकृती, वातकफात्मक प्रकृती, कफपित्तात्मक प्रकृती आणि त्रिदोषात्मक प्रकृती अशा सात प्रकारच्या प्रकृती असतात. या प्रकृतीनुसार आहार, विहार, दिनचर्या, ऋतूचर्या ठेवणे हितावह असते. औषध योजना करतानाही प्रकृतीप्रमाणे करणे आवश्यक मानले गेले आहे. (अॅलोपथीत एकच औषध सर्वांना सरसकट दिले जाते. ते रोग दाबून टाकण्यासाठी असते.) प्रकृतीनुसार शरीरयष्टी, त्वचा, वर्ण, सांधे, दात, डोळे, कपाळ, घाम, केस, अग्नी, बल, निद्रा, आवडते रस, स्वभाव यांच्यात फरक पडतो.

अग्निमांघ्र, अतिसार, आम्लपित्त, उलटी (सर्दी), कावीळ, ग्रहणी (कोलायटिस), पंडुरोग (अॅनिमिया), अजीर्ण, अरोचक, प्रवाहिका, विसूचिका, तृष्णा, उचकी, खोकला, राजक्षम्या (क्षय), दमा, हृद्रोग, सूज (शोथ), रक्तपित्त, शीतपित्त, मूर्च्छा, अपस्मार, कुष्ठ, विसर्प (कोड), प्रमेह (मूत्रप्रवृत्ती, मधुमेह), अर्दित (चेहऱ्याचा पक्षाघात), गुल्म (ट्युमर), अर्शा, सर्दी, पीनस (सायन सायटिक), रक्तप्रदर, श्वेतप्रदर वगैरे व्याधींची वर्णने आयुर्वेदात येतात.

प्रकृती, करण/संस्कार, संयोग, राशि, देश, काल, उपयोग संस्था, उपयोक्ता या आठ गोष्टींचे पालन केले असता आहार हितकर होतो.

‘आहारविधिविशेषायतन’ म्हणजे दोन आहारद्रव्यांचे मिश्रण. हे मिश्रण हितकारक असले तर शरीराला फायदा होतो. अहितकारक असेल तर ते विरुद्ध अन्न ठरते.

विरुद्ध अन्नाने प्रमेह, मूळव्याध, ग्रहणी, रक्तपित्त आदी रोग होतात. शरीराचे तेज, बल, स्मृती, बुद्धी यांचा न्हास होतो.

विरुद्ध आहाराचे उदाहरण म्हणून मीठ व दूध एकत्र करणे, दुधाबरोबर केळे, सफरचंद, चिकू, अननस वगैरे फळे खाणे, दुधाबरोबर खारी बिस्किटे, पान, फरसाण खाणे, दूध आणि मासे यांचा संयोग करणे, सरसूच्या तेलाचे मासे तळून वा शिजवून खाणे, च्यवनप्राशबरोबर दूध पिणे, दही गरम करणे यांचा निर्देश करता येईल.

“समदोषः समाग्निश्च समधातूमल क्रियः

प्रसन्नत्मेन्द्रिय मनः स्वस्थ इत्यभिधीयते।”

या श्लोकात सुश्रुताचार्यांनी स्वस्थ म्हणजे निरोगी व्यक्तीचे वर्णन केले आहे. ज्या व्यक्तीच्या शरीरातील त्रिदोष, सप्तधातू, सर्व मल, अग्नी यांचे साम्य आहे आणि त्यामुळे इंद्रिये, मन आणि आत्मा यांच्या ठिकाणी प्रसन्नता आहे ती व्यक्ती स्वस्थ होय. आत्म्याच्या प्रसन्नतेसाठी मन प्रसन्न असावे लागते. मनाच्या प्रसन्नतेसाठी, दोष, धातू, मल, अग्नी यांचे समप्रमाण आणि इंद्रियांचे प्राकृत कार्य आवश्यक आहे. तसेच मनाच्या रज, तम दोषांमुळे निर्माण होणारे ईर्ष्या, द्वेष, मत्सर इत्यादी षड्रिपूंचे

प्राबल्य टाळायला हवे.

“मैत्री, करुणा, मुदिता (हर्ष) आणि उपेक्षा या चार गोष्टी आचरणात आणणे हे प्रसन्न मनासाठी आवश्यक असते.” असे भगवान पंतजली यांनी म्हटलेले आहे.

चित्तप्रसादन म्हणजे स्ट्रेस मॅनेजमेंट. अहंकार सोडा, सर्वांशी मैत्री करा, आनंदी वातावरणात राहा. मन प्रसन्न राहिल.

आधुनिक पाश्चात्य आहार-आरोग्यविषयक भूमिका आयुर्वेदापेक्षा भिन्न पायावर उभी आहे. अन्नातील पोषणतत्त्वे म्हणजे कार्बोहायड्रेट्स, प्रोटीन्स, फॅट्स, व्हिटॅमिन्स, मिनरल्स, पाणी यांचा विचार महत्त्वाचा मानतात. या प्रत्येक घटकाचे स्वरूप आणि कार्य यांचे विवेचन केले जाते.

अँटी-ऑक्सिडंट खनिजे, अँटी-ऑक्सिडंट यंत्रणा, फायटो केमिकल्स, फायरो स्टिरॉल्स, फायबर, कोलेस्टेरॉल, ट्रान्सफॅट्स, कॅलरी, ग्लायसेमिक इंडेक्स, घटकांच्या आधारे व्याधींचे स्वरूप जाणून घेऊन त्यांचा बंदोबस्त करण्यावर पाश्चात्य वैद्यकशास्त्र भर देते.

डॉ. अरविंद लिमये यांनी आयुर्वेदिक आणि आधुनिक पाश्चात्य आहारशास्त्र आणि औषधशास्त्र यांच्या संदर्भात एकूण २८८ प्रकारच्या पदार्थांचे गुणधर्म ‘अन्नपुराणा’त मांडले आहे.

‘अन्नपुराण:आयुर्वेदिक आधुनिक’ हे डॉ. अरविंद लिमये यांचे पुस्तक म्हणजे आहारशास्त्राचा बीजग्रंथ असे म्हणायला हरकत नाही. “आपल्या आहारात येणाऱ्या खाद्यपदार्थांच्या गुणात्मक माहितीचा खजिनाच” या पुस्तकाद्वारे वाचकांपुढे खुला होतो, असे डॉ. एस. आय. नागराळ आणि डॉ. कुमुद नागराळ यांनी म्हटले आहे, ते शंभर टक्के खरे आहे. आपल्या आहारात कडधान्ये, तृणधान्ये, सुकामेवा, शाकवर्ग-भाज्या, फलवर्ग-फळे, मत्स्य वर्ग मासे, मांसवर्ग, दुग्धवर्ग, तैलवर्ग, मधुरवर्ग, उष्ण व शीतपेये, मसाले या सर्व प्रकारातील मिळून तब्बल २२८ वस्तूंचा समावेश होतो आणि या पुस्तकात या प्रत्येक वस्तूची आहारशास्त्राच्या दृष्टीने नेमकी माहिती देण्यात आली आहे. त्यामुळे एखाद्या पाठ्यपुस्तकाप्रमाणे, संदर्भ ग्रंथाप्रमाणे हे पुस्तक उपयुक्त झाले आहे. ही माहिती देताना प्रथम त्या वस्तूची संस्कृत, हिंदी, इंग्रजी आणि लॅटिन नावे देण्यात आली आहेत.

उदाहरणार्थ, गहू हे तृणधान्य. त्याचे संस्कृत नाव गोधूम. हिंदी नाव गेहूँ. इंग्रजी नाव व्हीट. लॅटिन नाव Triticum Aestivum त्यानंतर चरकसंहिता, क्षेमकुतूहल वगैरे संस्कृत ग्रंथातील त्याबद्दलचे ‘रस-विपाक-वीर्य’ वर्णन करणारे श्लोक देऊन रस, विपाक, वीर्य, दोषघ्नता, महत्त्वाचे गुण, त्यातील उष्मांक

(कॅलरीज्), प्रोटिन्स, फॅट, कार्बोहायड्रेट्स्, अमायनो अॅसिड्स्, फॅटी अॅसिड्स्, मिनरल्स, व्हिटॅमिन्स, अँटी-ऑक्सिडंट्स् यांची माहिती दिली आहे.

गव्हाबद्दलचा हा श्लोक पहा.

कफशुक्रपदो बल्यः स्निग्धः सन्धानकृत सरः।

जीवनो बृंहणो वीर्यो व्रणयो रुच्यः स्थिरत्वकृत् ।। भा.प्र.

* रस-मधुर, विपाक-मधुर, वीर्य-शांत, दोषघ्नता-वातपित्तहर, कफवर्धन

कफप्रदो नवीनो न तु पुराणः (वाग्भट)

* नवीन गहू कफप्रद असतो. जुना गहू कफप्रद नसतो. त्यामुळे वसंतऋतूत जुना गहू खाल्लेला चालतो.

* महत्वाचे गुण- स्निग्ध, सर, गुरू

* नंतर गव्हाच्या वेगवेगळ्या जाती, प्रकार, ते खाण्याची पथ्ये याबद्दलचे तपशील दिले आहेत. उदा. गव्हाने शरीराला स्थिरत्व येते. मोडलेली हाडे जुळतात. हाडे बळकट होतात. क्षय झाला तर गहू खावा.

* १०० ग्रॅम गव्हामध्ये ३४६ कॅलरी असतात.

* १०० ग्रॅम गव्हात फायबर १२.५ मिलिग्रॅम, प्रोटिन्स ११.८ ग्रॅम, फॅट १.५ ग्रॅम, कार्बोहायड्रेट्स ७१.२ ग्रॅम असतात. मिनरल्स-कॅल्शियम ४१ मिलिग्रॅम, फॉस्फरस ३०६, आयर्न ५.३, मॅग्नेशियम १३८, सोडियम १७, पोटॅशियम २८४, क्रोमियम ०.०१२ मिलिग्रॅम.

* इसेन्शियल अमायनो अॅसिड्स, फॅटी अॅसिड्स, व्हिटॅमिन्स, अँटी ऑक्सिडंट्स यांचे घटक व प्रमाण

* गव्हाचे वेगवेगळे खाद्यपदार्थ

चपाती, रोटी, फुलके, खीर, रव्याचा शिरा, उपमा, मैदा (व्हाइट ब्रेड, पिझ्जा, पेस्ट्री, केक्स, नान, बिस्किटे)

मैदा निःसत्व असल्याने त्यात व्हिटॅमिन्स, लोह, कॅल्शियम मिसळण्याचा पाश्चात्य देशात प्रघात व कायदा आहे. भारतात असा कायदा नाही.

* गव्हाची पोळी, फुलका, रोटी आहारात आवश्यक. मात्र तळलेल्या पुऱ्या फक्त सणासुदीला खाव्या.

* गव्हांकुराचे फायदे रक्तातील हिमोग्लोबीन वाढते. त्वचारोग बरे होतात. गव्हांकुर म्हणजे हिरवे रक्त.

या पुस्तकात २८८ अन्नपदार्थांचे अशा प्रकारे सुसूत्र वर्णन आले आहे.

या पुस्तकाच्या शेवटच्या भागात गर्भवतीचा आहार, सूतिकेचा (बाळंतिणीचा) आहार, मातेचे दूध, लंघन-उपवास, शाकाहार की मांसाहार, मुधमेहीचा आहार

ही प्रकरणे आहेत. ती उद्बोधक आहेत. 'मधुमेहींचा आहार' काय असावा याबद्दल आधुनिक दृष्टिकोन आणि आयुर्वेदिक दृष्टिकोन या दोन्हींचा परामर्श घेतला आहे.

मधुमेह हा एकदा झाला की आयुष्यभर त्या व्यक्तीची त्यातून सुटका होत नाही. आयुर्वेद, अलोपथी, होमिओपथी यापैकी कुठल्याच पॅथीमध्ये मधुमेहाचा परिणामकारक इलाज सापडत नाही. मधुमेहाचे उपचार हे आहार योजना, व्यायाम, औषधोपचार, नातलग व रुग्ण यांचे प्रशिक्षण या चार आरधारस्तंभांवर अवलंबून आहेत. दिवसात ठरलेल्या कॅलरीजचा आहार दिवसभर विभागून घेणे मधुमेही व्यक्तीला गरजेचे असते. घराबाहेर पडताना लिमलेटच्या गोळ्या, चॉकलेट, ग्लुकोज बिस्किटे हे पदार्थ बरोबर ठेवावेत. चक्कर येणे, घाम येणे, डोके दुखणे, थकवा वाटणे अशी लक्षणे जाणवल्यास हे पदार्थ खावेत.

आहार नियंत्रणाने मधुमेहावर नियंत्रण ठेवून सामान्य जीवन जगता येते. इन्शुलिन डिपेंडंट टाइप १, नॉन इन्शुलिन डिपेंडंट टाइप २ असे मुख्य प्रकार आहेत. गर्भारपणी होणारा मधुमेह हा स्वतंत्र प्रकार.

मधुमेह हा रोग असाध्य आहे असे आयुर्वेदात म्हटले आहे. औषध व आहारविहाराची पथ्ये याद्वारे विशिष्ट ऋतुचर्या आयुष्यभर पाळावी लागते.

आयुर्वेदिक दृष्टिकोनातून हिरडा, आवळा, कवठ, जांभूळ ही फळे मधुमेही व्यक्तीला उपयुक्त आहेत. मधुमेही व्यक्तीने शंभर योजने चालावे, नियमित व्यायाम करावा असेही सांगितले आहे.

आयुर्वेदाने कफदोष टाळून मेदधातू वाढू नये अशी काळजी घेण्याचा सल्ला दिला आहे तर कार्बोहायड्रेट्स नियंत्रण करण्याचा इशारा आधुनिक दृष्टिकोन देतो.

मधुमेही व्यक्तींनी सुंठ, हळद घालून दूध उकळून प्यावे. दही पूर्णतया टाळावे. ताक पिताना त्यात सैंधव, ओवा, सुंठ, हिंंगाष्टकचूर्ण घालावे.

बोकड, मेंढी, कोंबडीचे मांस खायला हरकत नाही. मात्र मासे, बदक, खेकडा वगैरे पाण्यात व दलदलीत राहणाऱ्या जलचर प्राण्यांचे मांस टाळावे.

प्रत्येक पदार्थाची माहिती वाचताना अनेक आश्चर्यकारक तपशील आढळतात आणि आपल्या रुढ समजुतींना धक्का बसतो. आपल्या प्राचीन ऋषिमुनींनी वनस्पतींचा किती सखोल अभ्यास केलेला होता हे लक्षात येते.

'अन्नपुराण' मुळे आपल्या अन्नपदार्थांबद्दलच्या ज्ञानात निश्चितच नेमकेपणा येईल.

किंमत : ३५० रु. सभासदांना : सवलतीत पोस्टेज : ३० रु.

७० / डिसेंबर २०१० : मेहता मराठी ग्रंथजगत

आमची नवीन प्रकाशने

आदिपर्व

डॉ. प्रमिला जरग

छत्रपती शिवरायांचे आजोबा मालोजीराव भोसले यांच्या कर्तृत्वाची ओळख करून देणारी अभ्यासपूर्ण ऐतिहासिक कादंबरी

३००रु. पोस्टेज ३०रु.

सूड

नितिन बापट

मोठ्या बहिणीवर झालेल्या अन्यायाच्या प्रतिशोधाची कहाणी

८०रु. पोस्टेज २०रु.

अश्मजीव

डॉ. संजय ढोले

मूलभूत, आधुनिक, सैद्धान्तिक तसेच क्लिष्ट विज्ञान समाजातील सर्वापर्यंत पोहोचवणाऱ्या मनोरंजक विज्ञानकथा

१९०रु. पोस्टेज २५रु.

अरुणाची गोष्ट

पिंकी विराणी अनु. मीना कर्णिक

‘आय वॉन्ट अॅन एन्ड टु धिस लाईफ’ असं देखील सांगू न शकणाऱ्या अरुणा शानबागची गाजलेली ही जगावेगळी सत्यकहाणी...

२००रु. पोस्टेज २५रु.

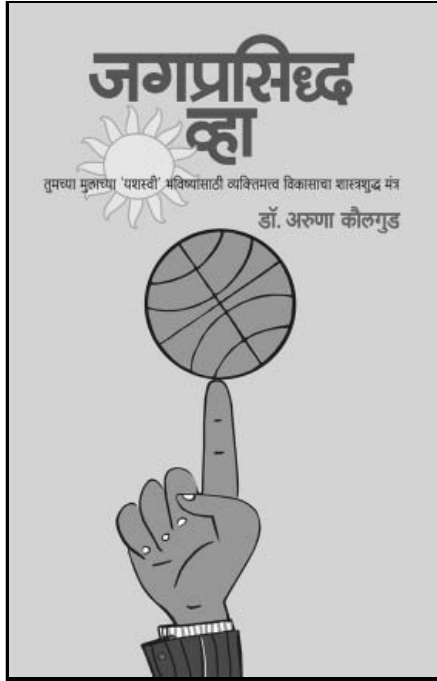
मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१० / ७१

पुस्तक परिचय

आपल्या शारीरिक, बौद्धिक,
भावनात्मक, सामाजिक आणि अध्यात्मिक
व्यक्तिमत्त्वाचा विकास करण्याचा मार्ग

जगप्रसिद्ध व्हा

डॉ. अरुणा कौलगुड

आपल्याला यश, पैसा, कीर्ती, प्रसिद्धी, मान्यता मिळावी, आपला जगभर गाजावाजा व्हावा असे प्रत्येकाला वाटते. ते आपल्या कर्तृत्वावर अवलंबून असते. व्यक्तिमत्त्वावर आणि वर्तनशैलीवर अवलंबून असते. 'जगप्रसिद्ध व्हा' हे पुस्तक त्या दृष्टीने उपयुक्त आहे.

अर्थशास्त्रात एम. ए. आणि कॉर्पोरेट प्लॅनिंग अँड अॅडमिनिस्ट्रेशन या विषयात डॉक्टरेट, मुंबई आणि एस.एन.डी.टी. या विद्यापीठात प्राध्यापक, ऐच्छिक निवृत्तीनंतर व्यवस्थापन सल्लागार आणि मार्गदर्शक, उद्योजकता प्रशिक्षण देणाऱ्या ट्रेन्ड-मोटिव्हेटर - असा वैविध्यपूर्ण अनुभव गाठीशी असणाऱ्या डॉ. अरुणा श्यामकांत कौलगुड यांनी 'जगप्रसिद्ध व्हा' या पुस्तकाची निर्मिती करून शालेय आणि महाविद्यालयीन मुलांच्या उज्ज्वल भविष्यासाठी व्यक्तिमत्त्व विकासाची दिशा स्पष्ट केली आहे.

स्पर्धात्मक बाजारपेठेत टिकून राहण्यासाठी, औद्योगिक कॉर्पोरेट क्षेत्रात कर्मचाऱ्यांची, तंत्रज्ञांची, अधिकाऱ्यांची मानसिकता बदलण्यासाठी वेगवेगळे प्रशिक्षण कार्यक्रम १९८५ नंतर राबविण्यात येऊ लागले. त्या प्रशिक्षण कार्यशाळांमध्ये वर्तनशास्त्र (बिहेविअरल सायन्स) या विषयावर भर असे आणि व्यक्तिमत्त्व विकासावर विशेष लक्ष केंद्रित केले जाई. नवीन कर्मचाऱ्यांची भरती करताना त्यांचे वर्तनकौशल्य, सकारात्मक मानसिकता आणि गुणवत्ता तपासून घेण्यासाठी वर्तनकौशल्य मूल्यमापन चाचण्या विकसित करण्यात आल्या. त्यांचा फायदा मुंबई-पुणे परिसरातील नामवंत कंपन्यांनी घेऊन आपल्या कंपन्यांच्या कार्यसंस्कृतीचे वेगळेपण आपल्या कर्मचाऱ्यांच्या मनावर ठसवण्याचा प्रयत्न केला. आपल्या कंपन्यांच्या ब्रँडचा दबदबा निर्माण केला.

व्यक्तिमत्त्व विकास आणि वर्तनकौशल्य विकास हा एक संस्कार आहे; स्वतःमध्ये बदल घडवून आणण्याची ती एक प्रक्रिया आहे, 'मी कोण आहे' पासून सुरुवात करून 'मला आयुष्यात काय साध्य करायचे आहे' हे निश्चित करून, ते उद्दिष्ट गाठण्याचा पद्धतशीर प्रयत्न करायला प्रवृत्त करणारा तो एक कार्यक्रम आहे याची जाणीव त्यामुळे दृढमूल होण्यास मदत झाली.

डॉ. अरुणा कौलगुड यांनी गेल्या तीन दशकांत शेकडो कर्मचारी, शिक्षक, विद्यार्थी युवक यांच्यासाठी 'व्यक्तिमत्त्व विकास आणि वर्तनक्षमता विकास' कार्यशाळा घेतल्या, समुपदेशन केले, वैयक्तिक मार्गदर्शन केले. या कार्यक्रमांतून जे अनुभव संचित त्यांना गवसले ते त्यांना पुस्तकरूपात सादर करावेसे वाटले. त्याचे फलित म्हणजे त्यांचे 'जगप्रसिद्ध व्हा' हे पुस्तक. 'जगप्रसिद्ध व्हा' हे त्याचे शीर्षक असले तरी व्यक्तिमत्त्व, सामाजिक व्यक्तिमत्त्व आणि आध्यात्मिक व्यक्तिमत्त्व यांची गुणवैशिष्ट्ये सूत्ररूपाने मांडण्यावर या पुस्तकाचा भर आहे. या सर्व प्रकारच्या व्यक्तिमत्त्वांचा

समतोल विकास साधल्याने आपली शक्तिस्थाने आपल्याला गवसतील आणि स्वतःची भविष्यातील आदर्श प्रतिमा तयार करता येईल. सद्यःप्रतिमा आणि आदर्श प्रतिमा यांच्यातील अंतर कमी करण्याची प्रक्रिया सुरू करून स्वतःमध्ये जाणीवपूर्वक बदल घडवून आणता येईल आणि आपल्या कार्याने जनमानसात आपले स्थान व महत्त्व प्रस्थापित करता येईल. कीर्ती, सन्मान आणि मान्यता मिळवता येईल.

“व्यक्तिमत्त्व म्हणजे कोणत्याही व्यक्तीचे बाह्यस्वरूप, ज्ञान, माहिती, गुण, कार्यकौशल्ये, वर्तन कौशल्ये, क्षमता, दृष्टी, दृष्टिकोन, श्रद्धा, विचार, मानसिकता, आवड, वृत्ति-प्रवृत्ती या सर्वांचे एकत्रित सादरीकरण किंवा प्रकटीकरण” अशी व्याख्या या पुस्तकात देण्यात आली आहे. (पृष्ठ २)

ही व्याख्या तशी खूपच सर्वसमावेशक आहे.

अंतःप्रेरणा, स्वभावप्रवृत्ती, दृष्टिकोन, वर्तनप्रवृत्ती या निकषांनुसार व्यक्तिमत्त्वांचे प्रकार पाडता येतात.

अंतःप्रेरणेच्या प्रभावाने कार्यरत असणाऱ्या व्यक्तींमध्ये मान्यता प्रेरणा, सत्ता प्रेरणा आणि यश सिद्धी प्रेरणा यानुसार गट पडतात.

प्रत्येकाच्या स्वभावप्रवृत्तीनुसार शरणागत प्रवृत्ती, आक्रमक प्रवृत्ती, आग्रही प्रवृत्ती असे फरक दिसतात.

सकारात्मक आणि नकारात्मक दृष्टिकोनाचा प्रभावही प्रत्येक निर्णयावर जाणवतो. वर्तनप्रवृत्तीतही अंतर्मुख आणि बहिर्मुख असा भेद दिसून येतो.

व्यक्तिमत्त्वाचे पाच प्रमुख घटक आढळून येतात.

१. शारीरिक व्यक्तिमत्त्व
२. बौद्धिक व्यक्तिमत्त्व
३. भावनिक व्यक्तिमत्त्व
४. सामाजिक व्यक्तिमत्त्व
५. आध्यात्मिक व्यक्तिमत्त्व

या प्राथमिक घटकांच्या आधारे स्वयं अभ्यास करून आपले व्यक्तिमत्त्व कुठल्या प्रकारचे आहे हे ठरवता येते.

‘मी कोण आहे’ या प्रकरणात स्वोट (आपली बलस्थाने, आपल्या त्रुटी व उणिवा, आपल्यापुढच्या संधी आणि आपल्यापुढचे धोके वा अडचणी) सिद्धान्ताच्या संदर्भात आपल्या व्यक्तिमत्त्वाचे स्वरूप जाणून घेता येते. आपल्या अंगच्या कौशल्यांची आणि शक्तिस्थानांची पेढी-स्किल इनव्हेंटरी - स्किल मॅपिंग ठरवता येते. आपल्या प्रगतीसाठी ‘स्वोट’ संकल्पना तीन मार्गदर्शक मंत्र देते.

१. आपली गुणवैशिष्ट्ये विकसित करून, स्पर्धकांना मागे टाकण्यासारखे काहीतरी करून दाखवा.

२. आपल्यातील त्रुटी, कमतरता, दोष दूर करून आपली शक्तिस्थाने बळकट करा.

३. स्वतःसाठी संधी तयार करा. संधी ओळखा. संधीची वाट बघत बसू नका.

आपल्या शारीरिक व्यक्तिमत्त्वामध्ये काही गोष्टी (वर्ण, उंची, शरीरयष्टी) आहेत तशा स्वीकाराव्या लागतात. त्याबद्दल आपण न्यूनगंड बाळगता कामा नये. काही गोष्टी बदलता येतात. पोशाख, केशरचना, अलंकार, मेकअप, पादत्राणे इत्यादींबाबत नीटनेटकेपणा ठेवता येतो. आहार, व्यायाम, झोप-विश्रांती, व्यसनांपासून मुक्ती याद्वारे आपले आरोग्य निकोप राखता येते. व्यसन म्हणजे मद्यपान, धूम्रपान, मादक द्रव्ये एवढेच नसून आजकाल मोबाइलचा अतिवापर, टू व्हीलरचे वेड, भरधाव वाहन चालवण्याची वृत्ती हेही व्यसनात समाविष्ट करायला हवे.

आकलन क्षमता, सृजनशीलता, स्वयंप्रेरणा, ध्येय निश्चिती, नियोजन कौशल्य, काम करण्यातील शिस्तबद्धता, वस्तुनिष्ठ विचार करण्याची क्षमता, सकारात्मक आणि आशावादी दृष्टिकोन, वेळेचे नियोजन हे आपल्या बौद्धिक व्यक्तिमत्त्वाचे काही विशेष आहेत. वाचन, इंटरनेट, लेखन कौशल्य, संवाद कौशल्य, वक्तृत्व कौशल्य, पाठांतर व क्रीडा नैपुण्य यांनी आपल्या बौद्धिक व्यक्तिमत्त्वाचा विकास साधता येतो. आपली हुशारी, स्मरणशक्ती, निरीक्षण शक्ती, आकलनक्षमता, ज्ञानसंपादनाची जिद्द, नियोजन कुशलता, कार्यप्रणाली, सकारात्मक वृत्ती, वस्तुनिष्ठ विचार करण्याची कुवत, माणसे पारखण्याची क्षमता यावर आपली बौद्धिक क्षमता ठरते.

राग, क्रोध, संताप, चीड, चिडचिड, दुःख, भय, भीती, शोक, उदासीनता, अवहेलना, तिरस्कार, अपमान, स्वार्थ, द्वेष, विश्वासघात, मत्सर, शंका, संप्रभम, दुराग्रह, खेद, खंत, वासना, विषण्णता, कपटीपणा, लबाडी वगैरे नकारात्मक भावना आणि आनंद, सुख, प्रेम, माया, ममता, श्रद्धा, विश्वास, संवेदनशीलता, सामर्थ्य, कणव, उत्सुकता, जिज्ञासा, विवेक, कुतूहल, जिद्द, समर्पण, त्याग वगैरे सकारात्मक भावना आपल्या जीवनात वेळप्रसंगानुसार अनुभवाला येतात. त्या भावना आपल्यात आहेत हे आपल्याला विशिष्ट घटनाप्रसंगी जाणवते.

आपले भावनिक व्यक्तिमत्त्व खूप गुंतागुंतीचे असते. शब्द, देहबोली आणि कृती याद्वारे आपल्या भावना व्यक्त होतात. आपले मनोव्यापार आणि आंतरक्रिया यांचे विश्लेषण वर्तनाधिष्ठित आणि व्यावहारिक पातळ्यांवर करता येते. (बिहेविअरल अँड ट्रॅन्झॅक्शनल अॅनॅलिसिस) आपल्या व्यक्तिमत्त्वात आणि मनात एक बालक, एक तरुण, एक वृद्ध कायम विद्यमान असतात आणि प्रत्येक प्रसंगात ते डोकावत असतात. या व्यक्तिगत भावनांचे सामूहिकीकरण होत असते. सकारात्मक आणि नकारात्मक प्रतिसाद त्यातून जाणवतात. आपले भावनिक व्यक्तिमत्त्व उत्साही, आनंदी, विवेकी, कणखर, प्रेमळ, सहृदयी, संवेदनशील, सकारात्मक, स्वयंप्रेरित,

अस्मितापूर्ण, विश्वासार्ह, निःस्वार्थी, प्रेरक, कृतज्ञ, विनयशील असावे असे बहुतेकांना वाटते.

निरुत्साही, दुर्मुखलेले, उदास, अविवेकी, मतलबी, लबाड, संवेदनाशून्य, नकारात्मक, स्वयंकेंद्रित, तापट, चिडखोर, मत्सरग्रस्त, खोटारडे, स्वार्थी, दुष्ट अशी आपली नकारात्मक प्रतिमा असू नये असेही बहुतांशी लोकांना वाटते. परंतु आपल्या या नकारात्मक भावनांची जाणीवच अनेकांना नसते. खलनायकाची भूमिका ते नकळत बजावत असतात. आपले भावनिक व्यक्तिमत्त्व सशक्त, समर्थ आणि कणखर व्हावे यासाठी स्वतःच प्रयत्न करण्याची गरज असते.

आपला जन्म होतो आणि आपल्याला एक सामाजिक ओळख प्राप्त होते. आपले आईवडील, कुटुंब, जात, धर्म, प्रदेश, भाषा, आर्थिक स्तर, पालकांचे समाजातील स्थान, जीवनशैली, रीतिरिवाज, संस्कार यामुळे आपले सामाजिक व्यक्तिमत्त्व बनते. वय वाढते तसे आपले सामाजिक व्यक्तिमत्त्व बहुआयामी होत जाते. समाजातला वावर वाढतो. परस्परसंबंधांचे एक नेटवर्क तयार होते. 'आय अँम ओके यू आर ओके' या संकल्पनेद्वारे परस्पर संबंधांचे स्वरूप स्पष्ट करण्यात आले आहे. त्याच्या आधारावर या पुस्तकात कंपनीतील इंडक्शन ट्रेनिंगची माहिती देण्यात आली आहे. सांघिक कामासाठी अनुकूल मनोभूमिका विकसित करावी लागते.

सांघिक कौशल्य विकसित करण्यासाठी उद्दिष्ट निश्चिती, साधन सामग्रीचे नियोजन, उद्दिष्टपूर्तीचे वेळापत्रक, नेतृत्वाची निवड, कामाचे वाटप, प्रत्येकाची भूमिका आणि जबाबदाऱ्या निश्चित करणे, प्रेरणा देणे, उद्दिष्टपूर्ती झाल्यावर त्या कामाच्या माहितीचे संकलन आणि ताळेबंद व हिशेब सादरीकरण या बाबींकडे लक्ष द्यावे लागते.

सामाजिक व्यक्तिमत्त्वाचा विकास करण्यासाठी आपल्या सहकाऱ्यांची नावे लक्षात ठेवणे, गुणवैशिष्ट्ये जाणून घेणे, प्रत्येक नाते अर्थपूर्ण करणे, सामाजिक बांधिलकी जोपासणे वगैरे पथ्ये पाळणे श्रेयस्कर ठरते. आपले सामाजिक व्यक्तिमत्त्व लोकांना आकर्षक वाटावे यासाठी समंजसपणा, निर्व्यसनीपणा, सहकार्याची वृत्ती, प्रसन्नपणा, संवाद कौशल्य, निरपेक्षवृत्ती, सामाजिक बांधिलकीचे भान, नेतृत्वाचे गुण यांची जोपासना करणे हितकारक ठरते.

आपल्या आध्यात्मिक व्यक्तिमत्त्वाचेही मोल मोठे असते. आपल्या जीवनाची सार्थकता, शांती-समाधान, आपल्या आध्यात्मिक धारणेवर ठरते. चारित्र्यसंपन्न, सात्त्विक व्यक्तीला समाजात आदर मिळतो. 'सत्य असत्याशी मन केले ग्वाही' अशी धारणा असल्याने आपत्तीच्या वेळीही मनाचे संतुलन ढळत नाही.

व्यक्तिमत्त्व विकास ही सतत चालणारी प्रक्रिया आहे. स्वतःची सद्यःकालीन प्रतिमा तयार करणे, स्वतःची भविष्यकाळातील आदर्श प्रतिमा तयार करणे या दोन्ही प्रतिमातील फरक भरून काढण्यासाठी नियोजनाचा

आराखडा करणे, बदलांची नोंद ठेवणे, ध्येय साध्य झाल्यावर नवीन प्रतिमेवर ठाम राहणे आणि नवीन बदलासाठी सदैव सिद्ध असणे हे आपल्या व्यक्तिमत्त्व विकासाचे टप्पे आहेत.

व्यक्तिमत्त्व विकासाची एक आखीव-रेखीव कार्यशाळा म्हणून या पुस्तकाचे महत्त्व मोठे आहे. त्या दृष्टीने आपण या पुस्तकातील वेगवेगळ्या प्रकरणात दिलेल्या प्रश्नावल्यांची प्रामाणिकपणे उत्तरे लिहून काढायला हवीत. त्या उत्तरांमधून आपल्याला कोणत्या गोष्टींमध्ये बदल करायला हवेत, कोणत्या गोष्टींचा त्याग करायला हवा हे स्पष्ट जाणवेल. या प्रश्नावल्यांमुळे आपले स्वतःचेच आकलन आपल्याला नव्याने होऊ शकेल. जागोजागी दिलेल्या उदाहरणांमुळे, दृष्टान्तांमुळे, केस स्टडीप्रमाणे तो तो मुद्दा व्यवस्थित मनावर ठसेल. व्यक्तिमत्त्व विकासातील वेगवेगळे पैलू आत्मसात करण्याची इच्छा त्यामुळे तीव्रतर होत राहील. जगप्रसिद्ध होण्याची आकांक्षा पूर्ण होईल असे नाही; परंतु आपले व्यक्तिमत्त्व आकर्षक आणि अष्टपैलू होऊन आपल्या आप्तजनांना, सहकारी कर्मचाऱ्यांना, आपल्या समाजातील सुहृदांना हवेहवेसे आणि आदरणीय निश्चित वाटेल. व्यावहारिक पातळीवरही त्यामुळे यशाची कवाडे आपल्यासाठी खुली होतील.

या पुस्तकाच्या आरंभीच लेखिकेने 'या पुस्तकाचा वापर कसा करावा?' याबद्दल एक दहा सूत्री टिपण दिले आहे. त्यात या पुस्तकाचे प्रमुख उद्देश स्पष्ट केले आहेत. हे पुस्तक केवळ मनोरंजनाचे पुस्तक नाही असे ठळक टाईपात छापले आहे. दिलेल्या उद्देशानुसार पुस्तकातील प्रकरणांमध्ये विस्तृतपणे विवेचन केले आहे. म्हणून हे पुस्तक एखाद्या कार्यशाळेच्या मॅन्युअलप्रमाणे बहुमोल झाले आहे.

डॉ. अरुणा कौलगड यांचे त्याबद्दल अभिनंदन करायला हवे.

किंमत : १८० रु.

सभासदांना : सवलतीत

पोस्टेज : २५ रु.

अफगाणिस्तानातील ३० वर्षांच्या

अस्थिर काळातील

अनौरस मरियम आणि सुस्थापित

कुटुंबातील लैला यांची संघर्षमय

कथा.

जगप्रसिद्ध कादंबरी 'द काइट

रनर'चे लेखक खालिद हुसैनी

यांच्या शब्दात

New York Times
Bestseller

ए थारुजंड
स्प्लेन्डीड सन्स

खालिद हुसैनी

अनु. मधुकर प्रधान

३२० रु. पोस्टेज ३० रु.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१० / ७७

पुस्तक परिचय

समृद्ध आणि समाधानी जीवनासाठी

चार जबरदस्त फंडे

संजीव परळीकर

७८ / डिसेंबर २०१० : मेहता मराठी ग्रंथजगत

पाल्य व्यक्तिमत्त्वाचा कानमंत्र, पुढाकार घ्या, विक्रीकौशल्य शिका, केल्याने होत आहे रे, झटपट व्यक्तिमत्त्व विकास, चार शब्द घ्यावे-घ्यावे या सहा पुस्तकांद्वारे संजीव परळीकर यांनी वर्तनशैली, नेतृत्वगुण विकास, व्यक्तिमत्त्वाची जडणघडण, सकारात्मक जीवनदृष्टी वगैरे विषयांवरचे आपले चिंतन सादर केले आहे. या त्यांच्या पुस्तकांचा वाचकांना फायदाही झाला आणि होत आहे. त्यांच्या कार्यशाळांना त्यामुळे चांगला प्रतिसाद मिळतो. सामान्य कामगार म्हणून औषध कंपनीत कामाला सुरुवात करून, पर्सोनेल मॅनेजमेंटचे शिक्षण घेऊन, ट्रेनिंग विभागात कार्यरत राहून, इनोव्ह सोर्स सोल्युशन या कंपनीत कार्यकारी संचालक वगैरे उच्चपदे भूषविणारे संजीव परळीकर व्यवस्थापन क्षेत्रातले आपले अनुभव सांगून मार्गदर्शनपर प्रशिक्षण वर्गाद्वारे शेकडो उत्साही तरुणांना प्रगतीचा आणि विकासाचा संदेश देत आहेत.

त्यांचे नवे पुस्तक 'समृद्ध जीवनासाठी चार जबरदस्त फंडे' या नावाने नुकतेच मेहता पब्लिशिंग होऊनतर्फे बाजारात आले आहे.

या पुस्तकात चार फंडामेंटल - प्राथमिक सूत्रे सांगून, त्यांचे सांगोपांग विवेचन केले आहे.

भूतकाळातील अनुभवांची आणि त्यातून उद्भवलेल्या समज-गैरसमजांची भुते आपल्या मानगुटीवर बसलेली असतात. गैरसमजाची, विसंवादाची भुते आपल्या नातेसंबंधात, मित्रवर्गात, आपल्या जीवनात पदोपदी धुडगूस घालतात आणि आपल्या आयुष्यातील आनंद हिरावून घेतात. ही भूतकाळातील भुते जर जागरूकपणे झुगारून देता आली तर आपले नातेसंबंध सर्वसामान्य होतील, गैरसमज दूर होतील आणि जीवनाकडे निरपेक्ष, निरामय दृष्टीने बघण्याचा आनंद मिळवता येईल असा त्यांचा पहिला फंडा आहे.

गैरसमजाची भुते, तिरस्काराची भुते, भीतीची भुते, कडक शिस्तीची आणि काटेकोर वर्तनाची अपेक्षा करणारी भुते, न्यूनगंडाची भुते बालपणापासून आपल्या मानगुटीवर बसलेली असतात. त्यांना रजा द्या. मोकळे व्हा. स्वातंत्र्य मिळवा.

आपण काही गोष्टी चूक वा गैर मानतो. काही गोष्टी योग्य, रास्त वा बरोबर मानतो. एखादी गोष्ट चूक किंवा बरोबर याबद्दल आपण आपल्या या विशिष्ट चष्म्यातून बघून निर्णय घेतो. "चूक आणि बरोबर यांचा चष्मा हा एक मानसिक स्तर असतो. हा चष्मा लावला की एक विशिष्ट मानसिक स्तर गाठला जातो. हा चष्मा टाकला की दुसरा मानसिक स्तर गाठला जातो. या दोन स्तरांमुळे आपल्या वागण्यात जमीन-अस्मानाचा फरक पडतो. हा चष्मा लावला की मग इतरांच्या बऱ्याच गोष्टी चुकीच्या दिसू लागतात आणि त्याबाबतची आपली संवेदनक्षमता फारच तीव्ररूप धारण करते. एका उदाहरणाने हे लक्षात येऊ शकेल. आपला मुलगा

नखे कुरतडताना दिसला की अक्षताला चिडायला होते. ती त्याच्यावर चिडते. त्याला रागावते. नखे कुरतडणे चूक हा अक्षताचा पक्का समज. त्यामुळे त्या चष्यातून मुलाकडे बघितल्यावर तिची चिडचिड होणारच. पण हा चष्या थोडा बाजूला ठेवून जर नखे कुरतडणाऱ्या मुलाला बघून न चिडता, त्याच्यावर न रागवता, त्याला योग्य वेळ बघून नखे कुरतडण्याचे काय काय दुष्परिणाम होतात हे समजावून सांगितले तर मुलाची ती सवय लवकर सुटू शकेल. चूक आणि बरोबर हा चष्या टाकून दिला म्हणजे चुकीच्या गोष्टी लवकर सुधारता येतात असा अनुभव येतो. लोकांच्या चुका चुकीच्या पद्धतीने निदर्शनास आणून देण्याने मनातली रागाची ऊर्जा उफाळून येते. चूक आणि बरोबरचा चष्या टाकला तर असे प्रकार नीट हाताळले जाऊन रागाची ऊर्जा मनात साठून राहणार नाही. इतरांशी आपले संबंध दुरावणार नाहीत. दुसऱ्यांचं चुकीचं वागणं संघर्षाशिवाय त्याच्या निदर्शनाला आणून देता येते.”

चूक आणि बरोबरचा चष्या टाकून दिला तर आपल्याला कुठल्याही बाबतीत यशच लाभेल.

तिसरा फंडा ‘चूक आणि बरोबर’च्या धर्तीवरचाच आहे. तो म्हणजे ‘जर-तर’ची भाषा न वापरणे. ‘जर-तर’ची भाषा फार फसवी असते. जर-तरची भाषा ही सबबी शोधणारी असते, दोषांचे खापर दुसऱ्यावर फोडणारी असते. आपल्या चुकांचे आणि त्रुटींचे समर्थन करणारी असते. जर-तरची भाषा बदलली तरच आयुष्याला कलाटणी मिळू शकते. नशीब बदलू शकते. भाषा बदलल्यावर कोणतेही कृत्य अन्य कोणावर अवलंबून राहत नाही. भाषा बदलली म्हणजे एखादी गोष्ट करण्याबाबतचा सिद्धिपणा किंवा चालढकलपणा संपतो. एखादी गोष्ट आपण करणार किंवा करणार नाही याबद्दलची धारणा पक्की ठरते. मी अमुक अमुक गोष्ट करणार आहे असे मनःपूर्वक म्हटल्यावर अनिश्चितता संपते. नातेवाईकांशी असणारे संबंध, मित्रमैत्रिणींशी असणारे संबंध, घरातील संबंध, कार्यालयातील सहकार्यांशी असणारे संबंध, या सगळ्यांवर आपल्या भाषेचा, आपल्या शब्दाचा, त्या शब्दामागे असणाऱ्या आपल्या सच्चेपणाचा परिणाम होतो. कोणाला शब्द दिला तर भाषेतील स्पष्टतेमुळे आणि त्या स्पष्टतेला साजेशा कृतीच्या खात्रीमुळे नात्यागोत्यांमध्ये निरर्थक आणि अकारण ताणतणाव संपुष्टात येतात. एखादे काम जमण्यासारखे नसेल, एखाद्या कामासाठी वेळ देणे शक्य होणार नसेल तर तसे स्पष्ट सांगण्याचे, नकार देण्याचे बळ अंगी येते. भाषेतील बदलांमुळे निर्णयामध्ये ठामपणा येतो.

जर-तरची भाषा बेभरवशाची असते. नशिबावर भिस्त ठेवणारी असते.

अमुक एक काम नक्की करीन अशी भाषा ते काम करण्याची ईर्षा जागवते. ती भाषा इतरांनाही निश्चित आश्वासक वाटते. जर-तर ची भाषा आपल्याला अनेक समस्यांमध्ये लोटते. ताणतणाव निर्माण करते.

भाषेचा व्यापक विचार केला तर भाषेमुळे आपल्या जीवनात अनेक प्रॉब्लेम्स निर्माण होतात असे दिसून येते. उदाहरणार्थ - आपण प्रत्येक गोष्टीकडे टेन्शन किंवा वैताग म्हणूनच बघतो. तशीच भाषा आपल्या तोंडी येते. उदारणार्थ,

- * आयुष्य म्हणजे नुसते टेन्शन. एक प्रश्न सुटला तर दुसरा लगेच समोर उभाच.
- * यंदा पाऊसच पडला नाही. शेते उजाड. कसे जगायचे माणसाने?
- * पुण्यातली ट्रॅफिक म्हणजे नुसता वैताग!
- * या उकाड्याने हैराण केलंय.

संजीव परळीकरांचे या फंड्याबाबतचे विवेचन मोठे मार्मिक आहे.

आपल्या जीवनात आज काही अडचणी असतील, आजारपणे असतील, ताणतणाव असतील, कंटाळवाणेपणा किंवा एकाकीपण असेल, टेन्शन असेल - ते सगळे तुमच्या भाषेतून आलेले असते हे लक्षात घ्या. आपण वस्तुस्थिती काय आहे तेच सांगत आहोत असे आपल्याला वाटत असते. पण गंमत अशी की तुम्ही विशिष्ट शब्दांद्वारे काही गोष्टी बोलू लागता आणि त्या गोष्टी तुमच्या आयुष्यात ठाण मांडून बसतात. तुमची भाषा बदला. सकारात्मक भाषा वापरा. तुमचे जीवन सकारात्मक होईल. सकारात्मक ऊर्जा तुमच्या जीवनात सुख-समृद्धी आणील, अशा स्वरूपाचे त्यांचे प्रतिपादन आहे.

आपल्या जीवनातला चौथा फंडा कुठला? हे सांगताना परळीकर जीवन अर्थशून्य आहे, जीवनाला वेगळा काही अर्थ नाही याकडे लक्ष वेधतात.

हे जीवन म्हणजे एक आव्हान आहे. हे जीवन सुंदर आहे. रंगीबेरंगी आहे असे आपल्या वाचनात येते.

तसेच हे जीवन क्षणभंगुर आहे. हा संसार निरर्थक आहे. जीवन असुरक्षित आहे. तणावग्रस्त आहे. जीवन म्हणजे संघर्ष आहे; असेही आपल्या मनावर ठसवण्याचा प्रयत्न साहित्य-कला यातून होत असतो...

जीवन असे आहे आणि तसे आहे - असे तर्क व्यर्थ आहेत. जीवनात आव्हाने असतात, सौंदर्य असते, रंगढंग असतात. क्षणभंगुरता, असुरक्षितता, तणाव, संघर्ष असतात - हे सर्व असतात. ही सगळी मते खरी आहेत आणि तरीही खरी नाहीत असे परळीकर म्हणतात. कारण **जीवन हे अर्थशून्यच आहे असे त्यांचे गृहीतकृत्य आहे.** जीवनाबद्दलचे बाकी सर्व निष्कर्ष किंवा अर्थ हे तुम्ही अनुभवातून काढलेले असले तरी तुम्ही अनुभवले म्हणून ते खरेच आहेत असे मानता; यात खरी गफलत होते.

त्या गफलतीच्या स्पष्टीकरणासाठी परळीकर लँडमार्क एज्युकेशनच्या कार्यशाळेत ऐकलेले उदाहरण देतात.

पाणी आपल्या जीवनाला आवश्यक असते. पाण्यावाचून प्राणीसृष्टीचे अस्तित्त्व संभवत नाही.

या पाण्याचा रंग कोणता? पाण्याचा आकार सांगता येईल का?

पाण्याला रंग नाही, आकार नाही, त्याप्रमाणेच जीवनाला काही अर्थ नाही.

पाण्यात जो रंग मिसळू, पाणी ज्या पात्रात टाकू, तस त्याला रंग आणि आकार येतो. त्याचप्रमाणे आपण जीवनाचा जो अर्थ काढू तो अर्थ आपला असतो. तो अर्थ आपल्याला खरा वाटतो. पण तो आपल्याला खरा वाटला तरी तो जीवनाचा खरा अर्थ नसतो. जीवनाला स्वतःला काहीच अर्थ नसतो. तुम्ही तुमच्यासाठी काढलेला अर्थ तुमच्यासाठी खराही असेल पण तरीही तो निरर्थक असतो. तुमचे मान-अपमान, तुमचे राग-लोभ, तुमची आसक्ती-विरक्ती हे सगळे तुम्ही काढलेल्या अर्थाचे खेळ आहेत. त्याला काहीही अर्थ नाही. ते सगळे अर्थशून्य आहे याची कल्पनाही आपल्याला नसते. कल्पनेचे खेळ म्हणजेच वास्तव असे आपण समजून चालतो. पण हे वास्तव म्हणजे शून्य असते.

असे हे चार फंडे! त्यांचे आकलन व्यवस्थित झाले तर जीवनातले अनेक गुंते सोडवता येतील. हे चार फंडे वरकरणी वेगवेगळे वाटले तरी एकाच गोष्टीचे वेगवेगळे पैलू आहेत.

आपल्या मानगुटीवरची पूर्वग्रहांची आणि गैरसमजुतींची भुते दूर करा. बरोबर आणि चूक याबद्दलचे आपले चष्मे काढून टाका. आपल्या भाषेत बदल करा. आपले आग्रह-दुराग्रह सर्व अर्थशून्य आहेत; त्यामुळे जीवनही अर्थशून्य आहे हे लक्षात येईल. प्रत्येक दिवस म्हणजे नवी कोरी पाटी असेल. रात्री झोपताना डोक्यावर ओझे नसेल.

जीवन निरर्थक आहे, अर्थशून्य आहे असे मानणे किंवा तसे सूत्र स्वीकारणे हे आपल्याला चमत्कारिक वाटेल. परंतु हे सूत्र मानसिकतेत रुजले तर आपले जीवन अधिक सोपे आणि आशयघन होऊ शकेल.

प्रत्यक्षात हा फरक कसा जाणवेल?

जीवन अर्थशून्य आहे असे मानले तर कुटुंबासाठी किंवा समाजासाठी आपण खूप काही केले किंवा करित आहोत असा अहंकार बाळगता येणार नाही. आपण जे केले ते आपल्या समाधानासाठी केले, त्यात विशेष काही नाही. आपण जे केले त्यासाठी लोकांनी आपल्या उपकाराच्या ओझ्याखाली जगत राहावे, आपल्याला आदराने वागवावे, आपल्या आज्ञेत राहावे अशी अपेक्षाही करणे अनावश्यक ठरले. आपण जे केले ते आपल्या समाधानासाठी केले या भावनेने झोपही गाढ लागेल, दिवसअखेर कोणतीही अपेक्षा किंवा इच्छा सतावणार नाही, जे केले त्याचे ओझे कोणावर टाकण्याची गरज भासणार नाही. आपण अमुक अमुक केले म्हणून

आपल्या मुलांनी आपण सांगतो तसेच वागावे, आपण सांगतो तोच अभ्यास करावा, आपण सांगतो त्याबाहेर काही करू नये अशी अपेक्षा राहणार नाही. त्यामुळे मुलांचे व्यक्तिमत्त्व स्वतंत्र आणि प्रगल्भ बनेल. जबाबदारीने वागण्याची वृत्ती त्याच्यात रुजेल. आपल्या आई-वडिलांचे निरपेक्ष प्रेमही त्यांना दिसेल. अपेक्षा ठेवून केलेली मदत हा व्यवहाराचा भाग असतो. त्याचे ओझे कोणालाही नको असते. 'जीवन निरर्थक आहे' याचा खरा अर्थ ध्यानात आला की प्रत्येक दिवस आनंददायक ठरतो. आजचा दिवस संपला. आजची बाकी शून्य. उद्या जगलो तर परत कोरी पाटी. तिच्यावर हवे तर आपल्याला समाधानासाठी सुंदर चित्र काढायचे आणि रात्री बाकी शून्य करून टाकायचे. असे जीवन सुंदर होईल. ते अर्थशून्य राहणार नाही.

हे चार फंडे नीट समजावून घेतले तर आपल्याला जगण्याचा खरा आनंद मिळवता येईल. आपल्या मानसिकतेत आमूलाग्र बदल होऊन आपल्याला जीवनाकडे पाहण्याची नवी, निकोप दृष्टी लाभेल.

तरुणतरुणींनी हे पुस्तक आत्मसात केले तर त्यांच्या भावी कर्तृत्वाला व्यापक अवकाश मिळू शकेल.

चुकीच्या अपेक्षांचे आणि खोट्या प्रतिष्ठेचे ओझे त्यांच्या मानगुटीवर असणार नाही. मुक्त, स्वच्छ मनाने ते आपल्या आयुष्याचे आणि जीवनशैलीचे रंगरूप साकार करू शकतील.

किंमत : ७० रु. सभासदांना : सवलतीत पोस्टेज : २० रु.

शिवसूत्र

भाग १

नवे कोरे

ओशो

अनु. डॉ. वृषाली पटवर्धन

शिवसूत्र

भाग २

बीजासारखे रुजा आणि वृक्षासारखे व्हा.
 थेंबासारखे, लाटेसारखे मिसळून जा आणि सागरासारखे व्हा.
 बुडून जा! विरून जा! मिसळून जा.
 आत्म-सरोवरात, सर्वस्वानं एकरूप होऊन जा;
 म्हणजे तुम्ही महासागर व्हाल! विशाल व्हाल!
 मग तुम्हाला कुठलीच सीमा नाही, कुठलंच दुःख नाही, वेदना नाही
 मग तुम्ही दीनवाणे नाही, दरिद्री नाही.
 मग तुम्ही असाल समृद्ध-संपन्न, सम्राट.
 परमेश्वराची सगळी रूपं तुमची आहेत.
 मग तुम्ही 'तुम्ही' नाही; तुम्ही परमेश्वर आहात!

किंमत प्रत्येकी १५० रु. एकत्रित पोस्टेज ३० रु.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१० / ८३

पुस्तक परिचय

भवरलाल जैन यांनी शून्यातून
उभे केलेले विश्व

थेंबभर पाणी, अनंत आकाश

सुरेखा शहा

८४ / डिसेंबर २०१० : मेहता मराठी ग्रंथजगत

उद्योगधंधांच्या वेगवान प्रगतीचा हा काळ आहे. नावीन्यपूर्ण उत्पादने बाजारात आणून अल्पकाळात अब्जाधीश होणाऱ्यांच्या कौतुकाचा आणि महत्तेचा हा काळ आहे. भांडवलशाहीकडे आज तुच्छतेने बघितले जात नाही. श्रीमंतीचा ध्यास म्हणजे नैतिकतेचा न्हास असे समीकरण आज कोणी मांडत नाही. भ्रष्टाचाराने अल्पावधीत कोट्यवधींची माया जमवणाऱ्या राजकारण्यांच्या आणि नोकरशहांच्या कहाण्या वृत्तपत्रातून रोज समोर येत असल्या तरी औद्योगिक क्षेत्रातल्या अवाढव्य उलाढालीतून आणि माहिती तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रात जगभरातील जनसामान्यांच्या गरजांच्या पूर्ततेसाठी अभिनव सेवा देणाऱ्या संघटित प्रयत्नातून अफाट कमाई करणाऱ्यांचा दबदबाही वाटावा असा हा काळ आहे. वीस-पंचवीस वर्षात जगातील सर्वात श्रीमंतांच्या प्रभावळीत स्थानापन्न होणाऱ्या उद्योजकांच्या यशोगाथा आज घोरोघर पोचल्या आहेत आणि एक अग्रगण्य भावी महासत्ता म्हणून भारताची प्रतिमा जगापुढे अधोरेखित होत आहे. टाटा-बिर्ला यांच्यासारखी औद्योगिक घराणी आपल्या शताब्दीचे सोहळे करित असतानाच दुसरीकडे दहावीस वर्षात त्यांच्यापेक्षाही अतिवेगाने उद्योगधंध्यात प्रगती करणारी नवी घराणी मूळ धरीत आहेत. इन्फोसिस, रिलायन्स उद्योगसमूह, विप्रो, मित्तल स्टील ही एकदोन पिढ्यांमध्ये प्रचंड झेप घेणारी काही घराणी. भारताची प्रचंड बाजारपेठ, सुस्थितीतला तीस कोटींवरचा मध्यमवर्ग, उत्पादनांना वाढती मागणी यामुळे आपल्या शेअरबाजारात रोज एक लाख हजार कोटींच्या शेअर्सची उलाढाल होते.. परदेशी भाग भांडवलही मोठ्या प्रमाणावर येत राहते आणि भारताची गंगाजळी आपल्या आर्थिक व्यवस्थेच्या भक्कमपणाची जाणीव देऊन आश्चर्य करित असते.

भारतीय वाचकांना या नव्या उद्योजकांच्या यशोगाथा प्रेरणादायक वाटतात. मराठी वाचकांनाही त्या भुरळ घालतात. पुरुषार्थाचे नवे आदर्श तरुणवर्गाला कर्तृत्वाची नवी क्षितिजे दाखवतात.

‘शेंबभर पाणी अनंत आकाश’ ही अशाच एका आदर्श उद्योजकाची यशोगाथा आहे. १९६३ साली रॉकेल एजन्सीपासून आरंभ करणारे वाकोद-जळगावचे जैन ब्रदर्स हे दुकान अल्पावधीतच शेतकऱ्यांना कृषीअवजारे, पाइप, ट्रॅक्टर, खते, बी-बियाणे, कीटकनाशके वगैरेचा पुरवठा करणारे एक मोठे केंद्र बनले. पिकांना पाणी देण्यासाठी शेतात पाइप लाइन घातली तर पिकांना नेमके आणि व्यवस्थित पाणी मिळते, पीक चांगले येते, पाण्याची बचतही होते हे जैन ब्रदर्सनी खान्देशातील शेतकऱ्यांच्या मनावर बिंबवले. प्रात्यक्षिकाद्वारे पटवले. त्यामुळे पीव्हीसी पाइपांची मागणी वाढली; परंतु पाइप मागणीप्रमाणे मिळत नव्हते तेव्हा भवरलालभाऊ जैन यांनी उत्पादकाचा पाठपुरावा केला. पण तो म्हणाला, “आमच्याकडे एवढेच उत्पादन होते. ते सर्व वितरकांना पुरवावे लागते. तुम्ही काय एकटेच वितरक आहात का आमचे?”

“मग मीही पाइपचे उत्पादन सुरू करू का?” भवरलालभाऊ जैन यांचा प्रश्न

“करा ना!”

“तुम्ही मार्गदर्शन कराल ना?”

“आपल्याच पायावर धोंडा पाडून घ्यायला सांगताय की भाऊ तुम्ही! तुम्ही आज आमचे वितरक आहात. उद्या फॅक्टरी घातली की स्पर्धक व्हाल. तेव्हा तंत्रज्ञान तुम्हाला द्यायला आम्ही मूर्ख थोडेच आहोत?”

...आणि भवरलाल जैन यांना त्या उत्पादकाने जणू आव्हानच दिले. हिंमत असेल तर स्वतःच फॅक्टरी काढा.

भवरलाल जैन यांनी ते आव्हान स्वीकारले. पीव्हीसी पाइपची फॅक्टरी उभी केली.

केवळ वितरकाच्या भूमिकेतून जैन ब्रदर्सने उत्पादकाच्या वर्गात प्रवेश केला.

वाकोद येथील पिढीजात दुकानातील संचित सात हजार रुपये भांडवल घेऊन बीकॉम, एलएलबी झालेले, पब्लिक सर्व्हिस कमिशनची परीक्षा पास झालेले तरुण भाऊ वकिली किंवा नोकरी न करता रॉकेलची एजन्सी घेऊन स्वतःचा नवा धंदा जळगावला सुरू करतात आणि दहा पंधरा वर्षांच्या अविरत मेहनतीने अनेक कंपन्यांच्या एजन्सीज् मिळवून जैन ब्रदर्सचा व्याप वाढवत नेत, वितरक-एजन्टाच्या व्यवसायातून उत्पादक कारखानदाराच्या पंक्तीत प्रवेश करतात, आणि पुढच्या तीन दशकात ठिबक सिंचन प्रणाली विकसित करून त्या क्षेत्रात जागतिक पातळीवर दुसऱ्या क्रमांकाचे स्थान पटकावतात; एवढेच नव्हे तर सात हजार रुपयांच्या भांडवलावर सुरू केलेल्या व्यापाराची उलाढाल ३७०० कोटींवर नेऊन २०१० साली सातशे कोटींचा नफा मिळवतात ही यशोगाथा कोणालाही स्तिमित केल्याशिवाय राहणार नाही.

व्यवसायाचा व्याप वाढवण्यासाठी नित्य नव्या कल्पनांना आणि तंत्रज्ञानाला आत्मसात करण्याची, काळाचा रागरंग बघून बदल स्वीकारण्याची मनाची लवचिकता लागते. तशी कल्पकता भवरलाल जैन यांनी दाखवली. पाण्याची टंचाई असलेल्या इस्त्राएल या छोट्याशा देशात रेताड वाळवंटी प्रदेशातही अन्नधान्याचे विक्रमी पीक काढण्यात येते हे वाचनात आल्यावर भाऊंनी त्या देशाचा दौरा केला. ठिबक सिंचन पद्धतीने पिकांना योग्य त्या वेळी पाणी देण्याच्या पद्धतीने पाण्याची मोठ्या प्रमाणावर बचत होते, कमी पाण्यात जास्त पीक घेता येते हे त्यांच्या लक्षात आले. पिकांच्या मुळाशी ठराविक प्रमाणात थेंब थेंब पाणी देण्याच्या ठिबक सिंचन पद्धतीने झाडांना, पिकांना समप्रमाणात पाणी पुरवले जाते, त्यामुळे पिकांची वाढ समप्रमाणात आणि जोमाने होते. शिवाय जमीनही पाणथळ होत नाही. जमिनीची प्रत, पिकाचा प्रकार, झाडाचे वय, पावसाचे प्रमाण, जमिनीतून होणाऱ्या बाष्पीभवनाचे प्रमाण वगैरे मूलभूत घटकांचा विचार करून ठिबक सिंचन पद्धतीत पाणी देण्याचे प्रमाण आणि वेळापत्रक ठरवले जाते. नेहमीच्या पद्धतीने पूर्ण पाणी देऊन जितके पीक निघते,

त्यापेक्षा तिपटी-चौपटीने जास्त पीक ठिबक सिंचनाने येते आणि भाज्यांचा, फळांचा, पिकांचा दर्जाही उत्तम असतो. पाण्याची साठ सत्तर टक्के बचत करणारी इस्राएलची ठिबक सिंचन पद्धत भाऊंना वैशिष्ट्यपूर्ण वाटली. वालुकामय, रुक्ष ओसाड प्रदेशात थेंब थेंब पाण्याचे तंत्र वापरून इस्राएल अन्नधान्याच्या उत्पादनात स्वयंपूर्ण झाला, येथील शेतकरी समृद्ध, उन्नत झाला. महाराष्ट्राची भौगोलिक स्थिती यापेक्षा चांगली असून, पावसाच्या लहरीने अल्पवृष्टी, अतिवृष्टी किंवा दुष्काळ यांना तोंड देणारा महाराष्ट्रातला शेतकरी कायम कर्जबाजारी राहतो, त्याचे दुःख-दारिद्र्य दूर करण्यासाठी ठिबक सिंचन पद्धती हे एक वरदान ठरेल अशी भाऊंची खात्री पटली. पीव्हीसी पाइपचे उत्पादन ते करित होते; शेतीला पाइपद्वारे पाणीपुरवठा करून चांगले पीक घेत होते; परंतु ठिबक सिंचनाने त्यापेक्षाही अधिक आणि उत्तम पीकाची, पाणीबचतीची किमया साध्य होत होती.

तंत्रज्ञांशी आणि शेतकऱ्यांशी चर्चा करून भवरलाल जैन यांनी ठिबक सिंचन पद्धतीची सर्वांगीण माहिती मिळवली आणि इस्राएलहून परतल्यावर ठिबकसिंचनाचे संच तयार करण्यास आरंभ केला. निरनिराळी पिके, शेतांचे आकार, विद्राव्य खतांचा वापर वगैरे प्रयोग करून, प्रात्यक्षिकाद्वारे शेतकऱ्यांना या तंत्राचे फायदे त्यांनी दाखवून दिले. ठिबक सिंचन संच विक्रीची व्यापक वितरणव्यवस्था उभी केली. येणाऱ्या अडचणींचे निराकरण करण्यासाठी तंत्रज्ञांचे प्रशिक्षण वर्ग सुरू केले. तांत्रिक सल्ला देण्यासाठी केंद्रे उभारली आरंभी काही भागांची जर्मनी-इझ्राएलमधून आयात केली जाई; पुढे हे भाग येथेच तयार करून जैन इरिगेशन कंपनी याबाबत स्वयंपूर्ण झाली.

या पद्धतीचा वापर करण्यासाठी शेतकरी आधी तयार होत नसत; त्यासाठी भवरलाल जैन यांना खूप मेहनत घ्यावी लागली. कवी ना. धों महानोर हे भवरलालजींचे मित्र. सल्लागार. त्यांच्या शेतावर भवरलालजींनी ठिबक सिंचन संच बसवला. पारंपरिक पद्धतीने एका पिकासाठी लागणाऱ्या पाण्यावर तीन तीन पिके घेता येतात हे त्यांनी दाखवून दिले.

पिकाच्या मुळाशीच पाणी दिले जात असल्याने अतिरिक्त पाण्याच्या वापराने शेतातील माती वाहून जात नाही आणि शेतात तणही वाढत नाही. त्यामुळे मजुरीच्या खर्चातही बचत होते. हळूहळू ही पद्धत वापणाऱ्या शेतकऱ्यांच्या संख्येत वाढ होऊ लागली. गुजरात, आंध्रप्रदेश, तामिळनाडू वगैरे राज्यात जैन इरिगेशनच्या शाखा सुरू झाल्या. इझ्राएलच्या नॉनडॅन कंपनीशी भागीदारी मिळाली. अमेरिकेतल्या कास्केड, ॲक्वरियस, न्यूसेडार वगैरे कंपन्या जैन इरिगेशनने ॲक्वायर केल्या. ठिबक सिंचन क्षेत्रात जगात दुसऱ्या क्रमांकाची कंपनी म्हणून जैन इरिगेशनने स्थान पटकावले. गतवर्षी या कंपनीची वार्षिक उलाढाल ३७०० कोटीची झाली आणि ७०० कोटींचा फायदा तिला झाला.

टिबकसिंचन संच, पीव्हीसी पाइप, यांच्याच प्रमाणे टिंबरॉन प्लॅस्टिक, पीव्हीसी फोमशीट्स, केळीची टिशू कल्चर रोपे, कांदा निर्जलीकरण, फूड पार्क, सौर उत्पादने, फ्रूट पार्कमधील अन्नप्रक्रिया वगैरे उद्योगातही जैन कार्यरत आहेत. गांडूळ खतप्रकल्प, रोपनिर्मिती केंद्र, फळबागांची शास्त्रशुद्ध उभारणी या क्षेत्रातही कंपनीचा दबदबा आहे. शेतकऱ्यांना आर्थिक स्थैर्य लाभावे, त्यांचे आर्थिक नुकसान होऊ नये या दृष्टीने हे सर्व प्रकल्प महत्त्वाचे आहेत. पर्यावरण रक्षण, पाणी व शेतीचे रक्षण, शेतकऱ्यांचा आर्थिक विकास ही उद्दिष्टेही त्याद्वारे साध्य व्हावीत यावर कटाक्ष असतो.

जळगाव-पाचोरा मार्गावरचा काळ्या दगडधोंड्यांचा शिरसोली खडकमाळ अजिंठा डोंगर रांगांच्या वायव्येला होता. रस्त्यापासून दीडशे ते दोनशे फूट उंचीवरच्या टेकड्यांचा हा भाग पाण्याअभावी उजाड, ओसाड, वैराण बनला होता. जमीन निकृष्ट दर्जाची, पोत खराब. पडीक. पीक पाण्यास निरुपयोगी. या जमिनीवरची आकारणी एकरी फक्त दोनतीन रुपये होती. भवरलाल जैन यांना एकदा या भागातून जाताना या टेकड्यांनी जणू साद घातली. हा डोंगरमाळ विकत घेण्याचे ठरवले. वेगवेगळ्या शेतकऱ्यांकडून ही तुकड्यातुकड्यांची, नापीक, पडीक टेकडी त्यांनी विकत घेतली. टेकडीवर जाण्यासाठी रस्ता हवा, म्हणून टेकडीखालची वीस-एकवीस एकर शेतजमीन भरमसाट भाव देऊन घेतली. त्या शेतजमिनीत एक जुनी विहीर होती. तिच्यातला गाळ व दगड काढले. या भागात पाणी लागणार नाही असे भूजल सर्वेक्षण विभागाच्या अधिकाऱ्याने सांगितले. “या जमिनीच्या पोटात पाणीच नाही. हा ब्लॅक झोन आहे.”

तेव्हा त्या शेतात तळे करून प्लॅस्टिक फिल्म तळाशी अंथरून त्यात पाणी साठवण्याची कल्पना आर. बी. जैन यांनी सुचवली. भरवलाल भाऊंना ती पसंत पडली. तळे तयार करण्यात आले. पावसाळ्यात तळ्यात पाणी साठले. पण तळ्यात अंथरलेली प्लॅस्टिक फिल्म फाटली आणि तळ्यात साठेलेले पाणी पाझरून गेले... शेवटी नागझरी गावापासून पाच किलोमीटरची पाइप लाइन घालून शेतीसाठी पाणी आणणे आणि मोठा पाझर तलाव बांधणे हे दोन मार्ग चोखाळण्यात आले आणि जैन हिल्सचा पाण्याचा प्रश्न मिटला. एक कोटी पाच लाख लीटर क्षमतेचा पाझर तलाव १९९३ मध्ये पूर्ण झाला. त्याला जैन सागर असे नाव देण्यात आले. भाऊंच्या या भगीरथ प्रयत्नाने पाणी उदंड झाले. सीताफळ, पेरू, साग, नारळ, कडूनिंब, चिंच, आंबा, डाळिंब यांच्या राया उभ्या राहिल्या. १९९५ मध्ये शिरसोलीच्या डोंगरमाथ्यावरची आणखी १२९ एकर जमीन भाऊंनी विकत घेतली. डोंगरमाथ्यावरची जमीन पूर्णतया खडकाळ होती. बुलडोझरचा वापर करून दगडधोंडे मुळापासून उखडण्यात आले. माथ्यापासून पायथ्यापर्यंत टेकडीच्या चारी बाजूंच्या उतारावर जमिनीची धूप थांबवण्यासाठी पायथ्यापायथ्यांचे सपाट ओटे तयार करण्यात आले. जमिनीची धूप थांबावी यासाठी वेगवेगळे मार्ग वापरण्यात आले. टेकडीच्या उतारावर

आणि पायऱ्यांसारख्या सपाट ओट्यावर चिच, सीताफळ, पेरू यांची शेकडो झाडे लावण्यात आली.

भाऊंनी टाकरखेड्याला गिरणा नदीकाठची १६० एकर खारवट नापीक जमीन घेऊन तीही आंबा, आवळा यांच्या झाडांनी हिरवीगार करून टाकली.

जैन हिल्सवर फुललेली वनश्री म्हणजे भाऊंच्या पुरुषार्थाची जितीजागती निशाणी आहे.

जैन हिल्स लगतची एक दगडाची खाण त्यांनी पस्तीस लाख रुपये देऊन विकत घेतली. अवघ्या २४ तासात हा सौदा त्यांनी पूर्ण केला. या खाणीत त्यांनी जलाशयाची निर्मिती केली. वनराई फुलवली.

हैदराबादपासून ५० किलोमीटर अंतरावरच्या कोंडामडगू येथील फ्रूट ज्युसची बंद असलेली फॅक्टरी त्यांनी विकत घेतली आणि बारा एकरात फूड फॅक्टरीची उभारणी केली.

तामिळनाडूमध्ये कोडमतूरजवळच्या उदमलपेटला कांध्याच्या फॅक्टरीसह मोठी जमीन घेतली. एकसारखा समतल भूस्तर असलेल्या तेराशे एकरांच्या त्या जमिनीवर मध्यभागीच ३० फूट उंचीचा लालभडक पाषाण उभा होता. त्या उत्तुंग पाषाणातून कृषिवलाचे भव्य शिल्प निर्माण करण्याचा घाट त्यांनी घातला.

जैन उद्योगसमूहाची ही यशोगाथा वाचताना भाऊंच्या दूरदर्शीपणाचा, पुरुषार्थाचा, कल्पकतेचा पदोपरी प्रत्यय येतो.

‘थेंबभर पाणी अनंत आकाश’मध्ये उद्योजकाची कहाणी तर वाचायला मिळतेच; त्यांच्या कुटुंबाची आणि निकटवर्तीयांचीही ओळख होते. राजस्थानातून येऊन वाकोदसारख्या छोट्याशा गावात व्यवसाय करणाऱ्या चोरडिया परिवाराने पुढे जळगावाला रॉकेलची एजन्सी घेऊन कृषिक्षेत्राला लागणाऱ्या उपकरणांच्या व साहित्याच्या वितरणाचे विस्तृत नेटवर्क उभे केले. कुटुंबातील सर्वांची साथ मिळाली. आई गौराबाई, भाऊंच्या पत्नी कांताबाई, चार मुले... सर्वांची साथ मोलाची ठरली. जैन चॅरिटीज् तर्फे अनेक उपक्रम आणि पुरस्कार हाती घेण्यात आले. ‘अनुभूती’ शाळेची स्थापना करण्यात आली. वाकोद या मूळगावी समाजोपयोगी कामे करण्यात आली. सौर उर्जेचे दिवे गावभर बसवण्यात आले. सुसज्ज हॉस्पिटल उभारण्यात आले. जैन हिल्सवर मुलांसाठी शिबिरांचे आयोजन करण्यात आले.

...सौ. सुरेखा शहा यांनी भरपूर तपशील मिळवून भवरलाल जैन यांच्या व्यावसायिक, कौटुंबिक आणि सामाजिक जीवनाची सम्यक कल्पना यावी अशी चरित कहाणी सिद्ध केली आहे.

जैन इरिगेशन, ठिबक सिंचन संच, जैन हिल्स, अनुभूती स्कूल... राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय मानसन्मान... याद्वारे प्रकट होणारा पुरुषार्थ प्रेरणादायक ठरावा.

किंमत : २८० रु. सभासदांना : सवलतीत पोस्टेज : ३० रु.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१० / ८९

पुरस्कार

* बा-बापू पुरस्कार

“महात्मा गांधीजींच्या विचारांनी भारलेल्या कार्यकर्त्यांच्या संपर्कात आल्यानंतर त्यांच्या विचारांनी माझे जगणे समृद्ध केले. जीवनाचा खरा आनंद ‘गांधी विचारात’ असल्याची मनाची पक्की खूणगाठ झाल्याने येथून परत फिरण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही” अशी भावना कोलकत्यातील सामाजिक कार्यकर्ते शैलेशकुमार बंदोपाध्याय यांनी गांधी राष्ट्रीय स्मारक समितीतर्फे आयोजित ‘बा-बापू पुरस्कार’ वितरण प्रसंगी व्यक्त केली. या वेळी व्यासपीठावर गांधी नॅशनल मेमोरियल सोसायटीचे विश्वस्त व ज्येष्ठ शास्त्रज्ञ डॉ. रघुनाथ माशेलकर, पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. रघुनाथ शेगावकर, लीला भट, बा-बापू शतकोत्तर रजत जयंती समितीच्या अध्यक्षा शोभना रानडे, सहायक सचिव शोभा सुपेकर, डॉ. विजय भटकर, मोहन धारिया, शांतिलाल सुरतवाला, गांधी राष्ट्रीय स्मारक समितीचे अध्यक्ष अभय फिरोदिया, विश्वस्त ताजुद्दीन सामोजी, डॉ. सुषमा येवले, श्रीकांत सावजी, अलाहाबादच्या रशिदा खान, डॉ. नामदेव सावंत, छाया बंदोपाध्याय, मीनाक्षी आपटे, आर्मेन मोदी आदी उपस्थित होते.

बंदोपाध्याय यांना सामाजिक कार्याबद्दल बापू पुरस्कार देण्यात आला असून, ‘बा’ पुरस्कार चेन्नईच्या डॉ. सरोजिनी वरदाप्पन यांना प्रदान करण्यात आला. मागासलेल्या जातीजमातीसाठी केलेल्या कार्याबद्दल त्यांना या पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. तर पुण्यातील डॉ. रझिया अब्दुल रहीम पटेल व डॉ. विश्वास येवले यांना विधायक कार्यकर्ता पुरस्कार देण्यात आला.

पुरस्कार मिळविलेल्या मान्यवरांनी त्यांना मिळालेला पुरस्कार लगेच गांधी नॅशनल मेमोरियल सोसायटीला अर्पण केला. पंधरा हजार रुपये रोख, स्मृतिचिन्ह आणि मानपत्र, असे ‘बा-बापू’ पुरस्काराचे स्वरूप असून, पाच हजार रुपये रोख, स्मृतिचिन्ह व मानपत्र असे विधायक कार्यकर्ता पुरस्काराचे स्वरूप आहे.

गांधीजी आपल्या वडिलांना भेटण्यासाठी मद्रासला येत असत. त्यामुळे आपल्याला लहानपणापासूनच त्यांच्या विचारांचा सहवास लाभला. त्यामुळे मी स्वतःला भाग्यवान समजते, असे प्रतिपादन ‘बा’ पुरस्कार विजेत्या डॉ. सरोजिनी वरदाप्पन यांनी केले. समारंभात डॉ. रघुनाथ माशेलकर यांची संकल्पना व संपादन असलेल्या ‘टाइमलेस

इन्स्पेक्टर-रिलिव्हिंग गांधी' या पुस्तकाचे प्रकाशन करण्यात आले. शोभनाताई रानडे यांनी मानपत्रांचे वाचन केले. शोभा सुपेकर यांनी सूत्रसंचालन केले.

*** फैयाज यांना 'विष्णुदास भावे पुरस्कार' प्रदान**

यंदाचा 'विष्णुदास भावे पुरस्कार' सुप्रसिद्ध अभिनेत्री, गायिका फैयाज शेख यांना 'मराठी रंगभूमी दिनी' सांगली येथे प्रदान करण्यात आला.

मराठी रंगभूमीची दीर्घकाळ सेवा करणाऱ्या नाट्यकर्मींना अखिल महाराष्ट्र नाट्य विद्यामंदिर समिती व राज्य मराठी नाट्य परिषद यांच्यातर्फे हा पुरस्कार दिला जातो. गौरवपदक, ११ हजार रु. रोख आणि स्मृतिचिन्ह असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे. गद्य आणि संगीत नाटके, पार्श्वगायन, काव्यवाचन, संगीत शिक्षण, हिंदी-मराठी चित्रपट आणि टीव्ही मालिका अशा विविध क्षेत्रांतील फैयाज यांच्या कार्याचा गौरव करण्यात आला.

४४ वर्षांच्या कारकिर्दीत मराठी रसिकांनी जी दाद दिली त्यासाठी मी त्यांची सदैव ऋणी राहीन, या शब्दांत फैयाज यांनी आपल्या भावना व्यक्त केल्या.

टीव्हीच्या वाढत्या प्रभावामुळे मराठी संगीत रंगभूमी दृष्टिआड होत चालल्याची खंत व्यक्त करतानाच रंगभूमीला पुन्हा गतवैभव प्राप्त होईल, अशी अपेक्षा रामदास कामत यांनी व्यक्त केली. राम कुलकर्णी व सुनीती गुणे या स्थानिक कलाकारांचा यावेळी सत्कार करण्यात आला.

यंदाचा नाट्याचार्य गोविंद बल्लाळ देवल पुरस्कार ज्येष्ठ गायक, अभिनेते अरविंद पिळगावकर यांना देण्यात आला.

*** स्वानंद किरकिरे यांना राष्ट्रीय पुरस्कार**

गीताच्या दृष्टीने त्यातील काव्य फार महत्त्वाचे असते, पण आपल्याकडे मधल्या काही काळात हे काव्य हरवले होते. मी माझ्या गीतांना काव्यात्मक पूर्णत्व देण्याचा प्रयत्न करतो, असे मत गीतकार स्वानंद किरकिरे यांनी व्यक्त केले.

पुणे श्रमिक पत्रकार संघाच्या वतीने किरकिरे यांच्याशी वार्तालापाच्या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते, यावेळी संघाचे अध्यक्ष श्याम दौंडकर, सरचिटणीस संतोष कुलकर्णी उपस्थित होते.

नाटक आणि चित्रपटांना मिळणाऱ्या अनुदानाबद्दल बोलताना ते म्हणाले, "अनुदानाने नाटक, चित्रपट चांगले होत नसतात. त्यासाठी दर्जेदार विषय, कलाकार आणि प्रेक्षकांची गरज असते. शासनाचे अनुदान असले, तर एखादे नाटक किंवा चित्रपट करताना त्याचे कलाकार प्रामाणिकपणे प्रयत्न करतातच असे नाही; पण जर स्वतःचे पैसे गुंतवलेले असले, तर माणूस पूर्ण प्रयत्न करतो. काही वेळेस अनुदान मिळविण्यासाठी 'नाटक' केले जाते."

राष्ट्रीय पुरस्काराबद्दल बोलताना ते म्हणाले, “राष्ट्रीय पुरस्कार मिळविणे ही प्रत्येक कलाकाराच्या आयुष्यातील चांगली घटना असते. राष्ट्रपतींच्या हस्ते मिळणारा हा देशातील सर्वोच्च पुरस्कार आहे.”

गीतांबद्दल बोलताना ते म्हणाले, “चित्रपटातील गाणी ही विषयाशी सुसंगत आणि चित्रपटाला पुढे नेणारी असावीत. शब्दांऐवजी विषयांवर आधारित गाणी असली, तर ती जास्त चांगली असतात. समाजाबद्दल माझ्या मनात असलेले प्रेम, राग, द्वेष माझ्या कलाकृतीमध्ये उमटते. त्यामुळे त्यात वेगळेपणा असते. गाण्यांचे रिमिक्स करण्यात काहीच सर्जनशीलता नसते. त्यामुळे या प्रकाराच्या विरोधात मी आहे. माझ्या गाण्यांचे रिमिक्स झालेले मला आवडणार नाही.”

* नितीन देसाई यांना व्यावसायिक गुणवत्ता पुरस्कार

“कलाकार देश घडवत असत पण सध्या या कलाकारांकडेच सरकार दुर्लक्ष करत आहे. कलाकारांकडे असणाऱ्या कल्पनांना चालना देण्यासाठी सरकारतर्फे विशेष धोरण आखले जाणे आवश्यक आहे,” असे मत ज्येष्ठ चित्रकार रवी परांजपे यांनी व्यक्त केले.

रोटरी क्लब ऑफ पूना मिडटाऊनतर्फे कलादिग्दर्शक नितीन देसाई यांना यंदाचा व्यावसायिक गुणवत्ता पुरस्कार देण्यात आला.

रोटरीचे प्रांत ३१३१चे प्रांतपाल प्रमोद जेजुरीकर, रोटरी क्लब ऑफ पूना मिडटाऊनचे अध्यक्ष शिरीष कर्णिक या वेळी व्यासपीठावर उपस्थित होते.

परांजपे म्हणाले, “रचना आणि नवनिर्मितीच्या क्षेत्रात कलाकारांकडून सातत्याने प्रयत्न होत असतात; परंतु या क्षेत्राकडे आणि पर्यायाने कलाकारांकडे शासनाने दुर्लक्षच होत आहे. शासनाने या क्षेत्राकडे लक्ष द्यावे म्हणून नागरिक आणि कलाकारांनी प्रयत्न केले पाहिजेत. त्यातून या क्षेत्राच्या विकासासाठी योग्य ध्येयधोरणे तयार होतील.”

सत्काराला उत्तर देताना देसाई म्हणाले, “बिचारा समजला जाणारा हा कलाकार बिचारा राहू नये यासाठी मी सुरवातीपासूनच प्रयत्नशील राहिलो. कलाकार सातत्याने कलाक्षेत्रातच जगत असल्याने त्याच्यात व्यावसायिकता नसते असे मानले जाते. कलेची प्रशंसा हाच त्याच्यासाठी पुरस्कार असतो. परंतु, व्यावसायिक गुणवत्तेसाठी मिळालेल्या या पुरस्काराने ही बाब चुकीची ठरविली. त्यामुळे हा पुरस्कार इतर पुरस्कारापेक्षा वेगळाच आहे.”

यावेळी ‘बाजीराव-मस्तानी’ मालिकेतील कलाकार अंगद म्हसकर (बाजीराव), प्रचिती म्हात्रे (मस्तानी) व कलादिग्दर्शक-निर्माते नितीन देसाई यांची सुधीर गाडगीळ यांनी प्रकट मुलाखत घेतली. क्लबचे सचिव सुबोध गुळवणी यांनी आभार मानले.

* 'गेली एकवीस वर्षे' सर्वोत्कृष्ट

इटली येथील बेनेक्वेटो या शहरात नुकत्याच झालेल्या जागतिक नाट्यमहोत्सवात पुण्यातील 'नाटक कंपनी' या संस्थेने सादर केलेल्या 'गेली एकवीस वर्षे' या नाटकाला प्रथम पुरस्कार मिळाला आहे. याच नाटकाने तीन महिन्यांपूर्वी इटलीमध्ये स्पोजेटो महोत्सवात रसिकांची वाहवा मिळवली होती.

बेनेक्वेटो या शहरात झालेल्या 'युनिव्हर्सो टिएट्रो' या नाट्यमहोत्सवात आशियातून प्रवेश मिळालेले 'गेली एकवीस वर्षे' हे पहिले नाटक होते.

या नाटकाने भारतीय रंगभूमीवरील थेसो महोत्सवातही सर्वोत्कृष्ट नाटकाचे पारितोषिक प्राप्त केले आहे.

वयाच्या एकविंशत पदार्पण केल्यानंतर मागील वर्षाचा (घडलेल्या आणि हरवलेल्या) इतिहास युवकाला कसा चहूबाजूंनी घेरतो आणि तो मानसिक वादळात कसा सापडतो, हे या नाटकात दाखविले आहे.

या नाटकाचे लेखन धर्मकीर्ती सुमन याने तर दिग्दर्शन आलोक राजवाडे याने केले आहे. अमेय वाघ, सिद्धार्थ मेमन, सायली फाटक, विश्वजित कदम, मनाली बिबिकर आणि गौतम रेड्डी यांनी या नाटकात भूमिका केल्या असून गंधार संगोराम याने संगीत दिले आहे. नेपथ्याची जबाबदारी हृषिकेश नागावकर याने तर व्यवस्थापकीय जबाबदारी सौरभ दफतरदार याने सांभाळली.

नाटक कंपनी ही नाट्यक्षेत्रात काम करणाऱ्या युवकांनी नुकतीच स्थापन केलेली नाट्यसंस्था आहे.

* महाराष्ट्र ग्रंथोत्तेजक संस्थेचे पुरस्कार

शुद्धलेखन कितीही क्लिष्ट असले तरी लेखकाच्या मनातला विचार वाचकांच्या मनात यथास्थित पोहोचण्यासाठी शुद्धलेखनाचा लेखकसापेक्ष नव्हे, तर वाचकसापेक्ष विचार झाला पाहिजे, असे प्रतिपादन ज्येष्ठ समीक्षक डॉ. द. भि. कुलकर्णी यांनी केले.

कोल्ड स्टील

टीम बुके / बायर्ॉन उसी अनु. सुभाष जोशी

भारतीय वंशाची ब्रिटनमधील सर्वात श्रीमंत व्यक्ती - लक्ष्मी मित्तल - यांनी जागतिक पातळीवरील प्रसिद्ध उद्योगसमूहाशी केलेली अब्जावधी डॉलर्सची लढाई

३०० रु. पोस्टेज ३० रु.

महाराष्ट्र ग्रंथोत्तेजक संस्थेचा शतकोत्तर चौदावा वर्धापनदिन आणि ग्रंथ पारितोषिकांचे वितरण डॉ. कुलकर्णी यांच्या हस्ते झाले. शिक्षणतज्ज्ञ प्र. ल. गावडे, संस्थेचे कार्यवाह गो. बं. देगलूरकर, अ. नी. नवरे या वेळी उपस्थित होते.

देवनागरी लिपी चिन्हांची शास्त्रीय ओळख आणि आरेखन परिभाषा या प्रा. मुकुंद वा. गोखले यांच्या पुस्तकाला न्यायमूर्ती म. गो. रानडे पारितोषिक, मुकुंद ना. जोशी यांच्या दक्षिण दिग्विजय या पुस्तकाला लोकहितवादी रा. ब. गोपाळ हरी देशमुख पारितोषिक आणि लक्ष्मण दिनकर यांच्या योग याज्ञवल्क्य या पुस्तकाला इचलकरंजी प्रो. चिं. ग. भानु पारितोषिक या वेळी देण्यात आले.

डॉ. कुलकर्णी म्हणाले की, लिपी, विरामचिन्हे, लेखनविषयक नियम ही लेखनप्रक्रिया लिहिण्याच्या दृष्टीने कठीण वा सोपी हा वादच अप्रस्तुत आहे. वाचकाच्या बाजूनेच त्याचा विचार व्हायला हवा. शास्त्रांशी तडजोड करता कामा नये. पण शुद्धलेखनाचे तत्त्वज्ञान स्पष्ट झाल्याशिवाय त्याचा वादही सुटणार नाही. रोमन लिपीमुळे सध्या मराठी भाषेपेक्षा देवनागरी लिपीवर मोठे संकट आले आहे. संस्कृतीचे संमीलन होणे गैर नाही, पण आपल्या संस्कृतीत सातत्य ठेवणे गरजेचे आहे. पुणे शहराने आजही विद्यासंस्कृती जपली आहे. आजचा ग्रंथ सोहळा हे त्याचेच प्रतीक आहे. अशा संशोधकाचे आणि संशोधनाचे मूल्य लक्षात घेतले पाहिजे. डॉ. गावडे म्हणाले की, भारतीय संस्कृतीचे आयुर्मान वाढवणारे संशोधन करणे, ही महत्त्वाची गोष्ट आहे. असेच संशोधन झाले पाहिजे.

प्रा. गोखले म्हणाले की, यंत्रसिद्धीमुळे अक्षरे आणि शब्दांवर अनेक मर्यादा आल्या आहेत. त्यामुळे शुद्धलेखनात निर्माण होणाऱ्या दोषांना आळा घातला पाहिजे. पुष्पा लिमये यांनी सूत्रसंचालन कले. श्रीधर सहस्रबुद्धे यांनी आभार मानले.

* 'मेजॉरिटी' : सर्वोत्कृष्ट चित्रपट

जगभरातील सिनेमांची प्रेक्षकांशी गाठ घालून देणाऱ्या बाराव्या 'मामि' या आंतरराष्ट्रीय चित्रपट महोत्सवात तुर्कस्तानचे दिग्दर्शक फेरेन युसे यांचा 'मेजॉरिटी' हा सिनेमा सर्वोत्कृष्ट ठरला.

दिग्दर्शक ऑलिव्हर स्टोन आणि निर्माता-अभिनेता मनोजकुमार या दोघांना जीवन गौरव पुरस्कार देण्यात आला.

जुहुच्या चंदन सिनेमामध्ये झालेल्या सोहळ्यात ज्युरींनी 'ज्युरी ग्रॅण्ड पारितोषिका'साठी मायकेल नोएर आणि टीबीएस लिंडहोम यांनी दिग्दर्शित केलेल्या 'आर' या डॅनिश सिनेमाची निवड केली. 'मेजॉरिटी'चा नायक बार्तू कुचूकक्का ग्लायन याची सर्वोत्कृष्ट अभिनेता म्हणून तर 'व्हायटल साइन्स' या केनेडियन सिनेमाची अभिनेत्री मारी हेलेन बेल्वांझ हिची सर्वोत्कृष्ट अभिनेत्री म्हणून परीक्षकांनी निवड केली. अनोचा सुविचा

कार्न्पाँग यांचा 'मंडेन हिस्ट्री'साठी सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक म्हणून गौरव करण्यात आला.

'ब्युटीफुल' या स्पॅनिश सिनेमाचा पुन्हा खेळ दाखवण्याची मागणी करणाऱ्या प्रेक्षकांनी याच सिनेमास प्रेक्षक पसंतीचा पुरस्कार दिला तर मुंबईतील ख्यातनाम कॉलेजमधील 'यंग क्रिटीक'च्या टीमने डॅनिअल व्हेगा आणि दिएगो व्हेगा यांच्या 'ऑक्टूब्रे' या फ्रेंच सिनेमाला सर्वोत्कृष्ट म्हणून निवडले.

या समारंभास आशुतोष गोवारीकर, श्याम बेनेगल, रमेश सिप्पी, यश चोप्रा आदी मान्यवर उपस्थित होते.

महोत्सवातील 'डायमेन्शन मुंबई' या लघुपट महोत्सवात कॉलीन डिकूना याच्या 'मुंबईकर गणेश' यास लघुपटाचा पुरस्कार मिळाला. अविनाश मेढे दिग्दर्शित 'ती' आणि अभयकुमार दिग्दर्शित 'मेरा घर' हे लघुपट उपविजेते ठरले.

* केळकर पुरस्कार

“ग्रंथालये ही नेहमी वाङ्मयीन संस्कृतीच्या केंद्रस्थानी असायला हवीत. त्यांच्याभोवती ज्ञानोपासकांचे मोहोळ जमायला हवे. समृद्ध ग्रंथशाळा हेच आपल्या सार्वजनिक संस्कृतीचे वैभव आहे. मात्र, अद्याप आपल्याकडे ग्रंथांविषयी पुरेशी, सजग अशी आस्था नाही. याचबरोबर महाराष्ट्रीय ज्ञानोपासकांची कसदार परंपरा दारिद्र्याशी दोन हात करतच वाढत आहे. हे चित्र आता बदलायला हवे,” अशी अपेक्षा लोकसाहित्याचे गाढे अभ्यासक डॉ. रा. चिं. ढेरे यांनी व्यक्त केली.

पुणे मराठी ग्रंथालयाच्या वतीने आयोजित साहित्यसम्राट न. चिं. केळकर पुरस्कार वितरण सोहळ्यास डॉ. ढेरे यांना प्रकृतिअस्वास्थ्यामुळे उपस्थित राहता आले नाही. या वेळी त्यांच्या कन्या डॉ. अरुणा ढेरे यांनी त्यांचे मनोगत वाचून दाखवले आणि मोहन दाते यांच्या हस्ते त्यांचा पुरस्कार स्वीकारला आणि डॉ. ढेरे यांचे मनोगत वाचून दाखवले.

या वेळी लेखिका हेमा लेले, साहित्यिक भारत सासणे, 'अंतर्नाद'चे संपादक भानू काळे यांना साहित्यविषयक, तर ग्रंथालयीन कार्यकर्ते श्याम शेलगावकर यांना ग्रंथालयीन पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. मानपत्र, शाल, पुष्पगुच्छ आणि दहा हजार रुपये असे पुरस्काराचे स्वरूप होते.

“ग्रंथालयांना पुरेशी जागा नाही, आर्थिक पाठबळ नाही, सेवकवर्गाचा अभाव, द्रष्टे संचालक नाहीत, अशी अनेक ग्रंथालयांची अवस्था आहे; तर दुसरीकडे इथला विचारवंत, अभ्यासक, ज्ञानोपासक आणि त्यांच्याशी संबंधित वर्ग पुरेशा आर्थिक पाठबळाअभावी अनेक अडचणींना तोंड देत आहे. ही स्थिती बदलण्यासाठी प्रयत्न व्हायला हवेत. तहान-भुकेइतकीच 'पुस्तके वाचणे' हीसुद्धा जगण्याची गरज आहे,

असे वाटणारी माणसे घडायला हवीत. तहान-भूक विसरून ज्ञानाच्या प्रांतात रमणारी, झोकून देऊन काम करणारी माणसे लिहिती व्हायला हवीत,” असे विचार डॉ. ढेरे यांनी मनोगतात मांडले.

हेमा लेले म्हणाल्या, “माझ्या कवितेत, लेखनात जीवनवृत्ती आहे, त्या जीवनवृत्तीला पुरस्कार रूपाने या जुन्या-जाणत्या संस्थेने दाद दिली, याचा मला अतिशय आनंद आहे.”

“वाचणारी माणसे अजिबातच नाहीत असे कधी होणार नाही. रेडिओने ज्याप्रकारे कात टाकली, तसेच पुस्तकविश्वाचेही होईल,” असे भानू काळे यांनी सांगितले.

सासणे म्हणाले, “सर्वसामान्यांच्या वेदना, कष्ट, तडफड याला शब्दरूप देण्याचे लेखकाचे काम अतिशय अवघड असते.”

ग्रंथालयाचा आत्मा म्हणजे ग्रंथ आणि ग्रंथाचा आत्मा म्हणजे साहित्यिक होय, असे सांगून शेलगावकर यांनी ग्रंथालयांचे अनुदान वाढायला हवे, अशी अपेक्षा व्यक्त केली.

* बाळासाहेब सरपोतदार करंडक स्पर्धा

“एकांकिका सादरीकरणाच्या निमित्ताने संघ म्हणून एकत्र येणे, ही जास्त महत्त्वाची गोष्ट आहे. केवळ अभिनयाची पेशकश यादृष्टीने नाटकाकडे न पाहता एक संवादाचे व व्यवस्थापनाचे माध्यम म्हणून त्याकडे पाहा.” असे आवाहन प्रसिद्ध अभिनेते आनंद इंगळे यांनी ‘बाळासाहेब सरपोतदार करंडक प्रसंगनाट्य स्पर्धे’च्या बक्षीस वितरण प्रसंगी केले. या वेळी परीक्षक नितीन धंदुके व विनिता पिंपळखरे, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. सी. एन. रावळ आदी उपस्थित होते.

विनिता पिंपळखरे म्हणाल्या, “प्रसंगनाट्य स्पर्धेचा उद्देश स्पर्धकांचे प्रसंगावधान, उत्स्फूर्तता व झटपट निर्णय घेण्याची क्षमता पाहणे हा असतो.”

सांघिक नाट्य सादरीकरणातील प्रथम क्रमांक गरवारे महाविद्यालयाला व द्वितीय क्रमांक विश्वकर्मा इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी यांना मिळाला. सायली पोटफोडे, ज्ञानदा पानसे, आरोह वेलणकर, आदित्य भट यांना अभिनय आणि अक्षय जोशी

एनस्लेव्हड

राहिला गुप्ता अनु. सुनीति काणे

आपल्या नजरेआड समाजात चालू असलेल्या गुलामगिरीला बळी पडलेल्या पाचजणांच्या मन हेलावून टाकणाऱ्या कथा.

३००रु. पोस्टेज ३०रु.

आणि सौमित्र धारप यांना दिग्दर्शन पारितोषिके मिळाले.

*** केळकर ग्रंथोत्तेजक पारितोषिके**

केळकर-मराठा संस्थेच्या वतीने 'केसरी'चे माजी विश्वस्त साहित्यसम्राट न. चिं. केळकर यांच्या स्मरणार्थ देण्यात येणाऱ्या केळकर ग्रंथोत्तेजक पारितोषिकासाठी मीना देशपांडे यांच्या 'हुतात्मा' या कादंबरीची आणि माजी केंद्रीय मंत्री डॉ. मोहन धारिया यांच्या 'संघर्षमय सफर' या आत्मचरित्राची निवड करण्यात आली. तीन हजार रुपये रोख व सन्मानपत्र असे पारितोषिकाचे स्वरूप आहे.

केसरी-मराठी संस्थेचे माजी विश्वस्त कै. रा. वि. वारदेकर यांच्या स्मरणार्थ विज्ञाननिष्ठ प्रबोधनाच्या कार्यासाठी देण्यात येणारे पारितोषिक औरंगाबाद येथील डॉ. राजकमल पोतदार यांना देण्यात आले.

अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष डॉ. द. भि. कुलकर्णी पारितोषिक वितरण सोहळ्याचे प्रमुख पाहुणे आणि केसरीचे विश्वस्त संपादक डॉ. दीपक टिळक अध्यक्षस्थानी होते.

*** डॉ. म. के. ढवळीकर यांना पोतदार पुरस्कार**

“गणपती या दैवताची केवळ आशियामध्येच नाही, तर जगभरात मंदिरे आहेत. या दैवताची हिंदू, बौद्ध आणि जैन अशा तीन संप्रदायांमध्ये आराधना केली जाते,” असे ज्येष्ठ पुरातत्व अभ्यासक डॉ. म. के. ढवळीकर यांनी सांगितले.

महाराष्ट्र साहित्य परिषदेतर्फे भारत इतिहास संशोधक मंडळाचे चिटणीस डॉ. श्री. मा. भावे यांच्या हस्ते ढवळीकर यांना 'श्रीगणेश-आशियाचे आराध्य दैवत' या पुस्तकाबद्दल महामहोपाध्याय दत्तो वामन पोतदार पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. डॉ. ढवळीकर म्हणाले, “डेक्कन कॉलेजमध्ये नाणकशास्त्र विषय शिकवत असताना डोक्यावर हत्तीचे शिर असलेले अॅलेक्झांडरचे नाणे सापडले. उत्सुकतेपोटी ब्रिटिश म्युझियममधून त्याचा तपशील मिळविला. इसवीसन पूर्व ५० मधील ग्रीक नाण्यावर सोंडेसह गणपतीचे चित्र असलेले नाणे सापडले. इंडोनेशिया, अफगाणिस्तानमध्ये गणपतीच्या मूर्ती सापडल्या. जपानमध्ये गणपतीची मंदिरे आहेत. मध्य आशियात चार पायांचा गणपती आहे. विविध ठिकाणची गणपतीची रूपे पाहून या विषयात रस वाढत गेला.”

भावे यांनी आपल्या भाषणात पोतदार यांच्या आठवणींना उजाळा दिला. ते म्हणाले, “पोतदारांच्या व्यक्तिमत्त्वामध्ये विद्वत्ता, कर्तृत्व आणि जिद्द यांचा संगम आहे. प्रबोधन युगातील एक तेजस्वी तारा म्हणून त्यांचे महत्त्व आहे.”

वाचकांचा प्रतिसाद

मेहता मराठी ग्रंथजगत
सप्रेम नमस्कार,

दीपावली २०१०चा अंक मिळाला. वाचला. दिवाळी अंक वाचताना वाचक क्रमवारी आणि प्रतवारी लावत असतोच. त्यात पुन्हा परिचित लेखक, कवी यांना अग्रक्रम. शिवाय सवडीने वाचणे वेगळेच. अशी पार्श्वभूमीवर हे पत्र.

‘दिवस कॉलेजचे’ लेखमालेतील लेखक माझ्यापेक्षा १५ ते २० वर्षांनी मोठे. ठिकाणेही भिन्न. पण त्या त्या महाविद्यालयाविषयी वाचलेले, ऐकलेले असल्याने उत्सुकता वाढली. प्रथम वाचला तो नरेंद्र चपळगावकर यांचा लेख. मराठवाड्याकडे झालेले दुर्लक्ष तर फारच जुने. हे सारे त्यांनी आपल्या संयमित आणि न्याय्य भाषेत प्रकट केले आहे. योग्य संधी सोडली नाही तरच आपली प्रगती साधली जाते हे चपळगावकरांचे मत लेखाद्वारे युवा वाचकांना निश्चित कळेल.

‘भटुड्यांचे कॉलेज’ हे आचार्य अत्र्यांनी लावलेले विशेषण वाचून ‘परशुरामीय’ संतापतील. पण आता कोणतेही कॉलेज केवळ ‘भटांचे’ राहिलेले नाही हे खरे. त्यांचे बरेवाईट परिणाम अभटांनाही भोगावे लागणार हे निश्चित.

आमच्या सांगलीच्या विलिंग्डनचा उल्लेख कोठे दिसतो का ते पाहिले. श्री. शांतिलाल भंडारींनी ती इच्छा पूर्ण केली. नियोजित संमेलनाध्यक्षांनी इथेही स्थानमाहात्म मिळवले. भा. ल. महाबळ आणि डॉ. सुनीलकुमार लवटे यांचा उल्लेख केल्याविना राहवत नाही. असो.

श्रीधर विश्वनाथ सहस्रबुद्धे, पुणे
फोन ९८२३२८५३९०

सौ. शोभना शिकनीस,
नमस्कार,

मी आपल्याप्रमाणेच रुईया महाविद्यालयाचा एक विद्यार्थी (२००४ साली बाहेर पडलो.) ही ई-मेल करण्याचे कारण असे की, आपला ‘मेहता मराठी

९८ / डिसेंबर २०१० : मेहता मराठी ग्रंथजगत

ग्रंथजगत' दिवाळी अंकातील लेख वाचला. तुम्ही खूप छान लिहिले आहे. एकदम मस्तच! १९६०च्या काळातील कॉलेजचा फोटो देखील आवडला. त्या काळातील संपूर्ण कॉलेज जीवनाचे वर्णन तुम्ही अतिशय थोडक्या शब्दात आणि समर्पकपणे केले आहे. त्या काळी मुलींना, त्यात खास करून मराठी मध्यमवर्गीय मुलींना एकदाची ती काय शाळा शिकून पास झाली की लगेच त्यांचे पालक लग्न करून घ्यायचे, पण तसे तुमच्या बाबतीत घडले नाही. रुईयासारख्या ठिकाणी तुमचे शिक्षण पूर्ण झाले. ते शिक्षण करताना तुम्ही तुमचे बाकी छंद, आवडी-निवडीदेखील शिक्षण सांभाळून त्या सर्व जोपासल्या. (त्यांना आम्ही सध्या extra co curricular activities म्हणतो) याचे कौतुक करावे ते थोडेच. त्या पूर्ण करण्यासाठी अजूनही 'रुईया' सारखे कॉलेज मुंबईत नाही हे सत्य आहे. तेव्हाचे रुईयाचे दिवस कसे असतील ते प्रत्यक्षात तुम्ही आमच्या नवीन पिढीसमोर मोठ्या खुबीने ठेवले आहे. त्या काळातील प्राध्यापक मंडळी, त्यांचे किस्से... सर्वच अप्रतिम... त्या काळातील कॉलेज जीवन, आजचे कॉलेजजीवन आणि आजची तरुणी पिढी याबाबत तुम्ही तुमच्या लेखाअंती म्हटलेले आहे ते काही अंशी बरोबर आहे, पण आजही तुम्हाला रुईयामध्ये तो मध्यमवर्गीय मुलामुलींचा घोळका नक्कीच दिसेल... अर्थात काही गोष्टी आता ४० वर्षांनंतर बदलल्या आहेत. उदा. राजेश खन्नाची जागा आता रणबीरने घेतली आहे. गुलाबी पत्राची जागा आता रोझ डे ला लव्ह लेटर या नावाने घेतली आहे. एका गुलाबासकट त्यांची देवाणघेवाण सुरू असते. रुईयाचा वार्षिक 'उत्सव' हा देखील दणक्यात असतो. त्याची तयारी ३-४ महिन्याआधीच सुरू झालेली असते. त्यासाठी १००-१५० जणांची टीम सतत ३-४ महिने राबत असते. (मी स्वतः माझ्या कॉलेजजीवनात त्याचा एक हिस्सा होतो.) त्याला जरा या अलीकडच्या काळात व्यावसायिक रूप आले आहे. खरे... पण आजच्या युगाची ती गरजदेखील आहे. रुईयाची ही जी ३ वर्षे माझ्या आयुष्यात आली ती मी कधीही विसरणार नाही... माझा जो संपूर्ण कायापालट झाला त्याचे श्रेय रुईयामधील प्राध्यापक आणि तिथली संस्कृती यांनाच आहे. कधीकधी असे वाटते की, तांत्रिक महाविद्यालयाप्रमाणे अजून १ वर्ष हवे होते, तसे असते तरी अधिक धमाल करता आली असती. शेवटचे जे वर्ष असते ते तर फारच महत्त्वाचे. तुम्हाला आजही 'उत्सव'च्या शेवटच्या दिवशी बरीच मंडळी भावविश होताना दिसतील. "कल आज और कल... हम ना रहे या रहे कल... बस याद आयेगे यह पल...!!"

अमोल माळी
वरळी, मुंबई.

सप्रेम नमस्कार,

विषय - पुस्तक वाचन पहाणी/स्पर्धा

ह्या स्पर्धेत लॉट पद्धतीने ३० नावे प्रसिद्ध झाली आहेत. माझा क्रमांक शेवटचा आहे. पण आपण सुचविल्याप्रमाणे ह्या पुस्तकांची सूची बनवली आहे. ती सोबत जोडलेली आहे. वाङ्मयप्रकार हा पुस्तकाच्या नावावरून कळत नाही. लेखकांची नावे, प्रकाशन वर्ष, आवृत्त्यांची संख्या, प्राप्त पुरस्कार ही माहिती उपलब्ध नाही, पण वारंवारता कळते. काही मजेशीर निरीक्षणे नोंदवता येतात.

लॉटमध्ये आलेले पहिले दोन्ही क्रमांक मुंबईबाहेरचे आहेत. दोन्हीही स्त्रिया आहेत.

एका व्यक्तीची आवड केवळ अद्भुत आणि धार्मिक पुस्तकापुरती मर्यादित आहे. अन्य पुस्तके तिथपर्यंत पोहोचतात का?

इंग्लिश शीर्षकांच्या पुस्तकांची चलती आहे. ती केवळ शीर्षकांमुळेच लोकप्रिय झाली आहेत का? बरीच इंग्लिश पुस्तके लांबलचक नावांची असतात.

अनुवादित पुस्तके वाचण्याकडे कल आहे.

काही पुस्तके जास्त लोकप्रिय झालेली दिसतात. (वारंवारतेच्या निकषावर) 'ययाति' आजही लोकप्रिय आहे.

ऐतिहासिक संदर्भाची पुस्तके मागे पडली आहेत.

पहिले ७ क्रमांक मुंबई-पुण्याबाहेरचे आहेत. तीसमध्ये १४ स्त्रिया आहेत आणखी बरेच काही विश्लेषण करता येईल.

डॉ. श्रीकृष्ण कर्वे

मुलुंड (पूर्व) ४०० ०८१

स. न. वि. वि.

मेहता मराठी ग्रंथालयात दीपावली २०१० वाचण्यात आला वाचनीय आहे, मनुष्यांचे म्हणण्यापेक्षा व्यक्तीचे मन दोलायमान असते. आशावाद, निराशावाद यामध्ये मनुष्य म्हणजे सर्व लोक येतात. त्यांना सगळ्यांनाच संवेदना, भावना, बुद्धी, विचार करण्याची, समाजाचे काही देणे घेणे लागते असे वाटत नाही, विचारशक्ती नसते. या दीपावली अंकात सर्वच लेख अति अप्रतिम आहेत. अशा व्यक्तींमुळे राष्ट्र पुढे जाते. विकास होतो. ह्या व्यक्ती निर्माण करणारे, शिक्षक, विद्यार्थी संस्था कुठे गेल्या. अजूनही काही विद्यार्थी, शिक्षक आहेत पण संस्था नाही कारण नेत्यांच्या हातात संस्था आहेत त्यांना फक्त पैसा हवा म्हणून त्यांना शिक्षक मिळत नाहीत, अनेक कॉलेजेस प्राचार्यांशिवाय आहेत.

डॉ. जयंत जुननकर

नागपूर

मा. संपादक

स.न.वि.वि

ग्रंथजगतचा दीपावली २०१० चा अंक प्राप्त झाला. तो वाचला. आवडला. या अंकात “आपल्या महाविद्यालयीन जीवनाविषयीची मनोगते” वीस मान्यवरांनी लिहिली आहेत. या मनोगतांची निवड करताना विभागीय व समाजातील विविध स्तरांवरील मान्यवरांच्या मनोगतांचा समतोल साधला गेला आहे याची विशेषत्वाने जाणीव होते.

यापैकी काहीजण प्रथमच महाविद्यालयीन शिक्षण घेणाऱ्या पहिल्या पिढीचे प्रतिनिधी आहेत. त्यांना त्यासाठी जे प्रयत्न करावे लागले ते नवीन पिढीला मार्गदर्शक ठरणारे आहेत.

आजही उच्च शिक्षणाच्या क्षेत्रात विनाअनुदान तत्वावर महाविद्यालये सुरू करण्याची परवानगी देण्याच्या धोरणामुळे शिक्षण हे सर्वसामान्यांच्या आवाक्याबाहेर जात चालले आहे.

उच्च शिक्षणाच्या क्षेत्रात अद्याप आपणास बराच मोठा पल्ला गाठायचा आहे. कारण १६ ते २५ या वयोगटातील फक्त १२ टक्के मुले-मुली महाविद्यालयीन शिक्षणासाठी प्रवेश घेत आहेत. प्रगत देशात हे प्रमाण ५० टक्के आहे. या क्षेत्रातील जागतिक सरासरी २३ टक्के आहे.

अमेरिकन लायब्ररी ऑफ कॉॅंग्रेसचे मुखपृष्ठावरील छायाचित्र समर्पक आहे. हळव्या मनाची कवयित्री शैला सायनाकर, गीतारहस्याचे वाचन व खांडेकरांचा पत्रसंवाद हे लेखही वाचनीय आहेत. एकूण अंकच संग्राह्य आहे.

प्रा. व. सा. रोकडे

सातारा ४१५ ००४

मा. अशोक पाध्ये,

‘जिना’ हे पुस्तक वाचले. वाचकाला खिळवून ठेवणारे हे पुस्तक आहे. इतिहासातील बऱ्याच अज्ञात गोष्टी बाहेर आल्या आहेत.

माझे वडील श्री रघुनाथ कर्वे हे मुंबईच्या सरकारी लॉ कॉलेजमध्ये रजिस्ट्रार या पदावर होते. त्यावेळच्या बहुतेक राजकीय व्यक्ती या कायदेशास्त्रातील पदवीधर असल्याने त्यांचे व माझ्या वडिलांचे घरोब्याचे संबंध होते. प्रिन्सिपॉल डॉ. आंबेडकर, बा. गं. खेर, श्री. फैजी, श्री. छगला, बॅ. जयकर, पुण्यातील लॉ कॉलेजमधील प्रा. चितळे, हायकोर्ट न्यायाधीश वाय. व्ही. दीक्षित व बी. एन. गोखले वडिलांना नेहमी भेटत. त्यावेळी जिनांचा एक पी. ए. बहुतेक दामले नावाचा होता. जिनांचे पी. ए. अनेक होते. जिनांची किकली त्यावेळी जोरात चाले. कोर्टात भाषणे करताना पाच मिनिटांचा मोकळा वेळ मिळाला तरी ते बाहेर येत. दाराबाहेर असलेल्या आपल्या

नोकराकडे ठेवलेल्या पाईपमध्ये तंबाखू भरून चारपाच खोल झुरके मारत व पुन्हा आत जाऊन आपले भाषण सुरू करित.

१९४५ मध्ये माझ्या वडिलांना आपल्या आत्मचरित्राचे डिक्टेशन घेण्याचे काम करावे अशी जिना यांनी विनंती केली. त्यावेळी बॅ. जयकर यांच्यासाठी वडील लिहित होते त्यामुळे त्यांनी नकार दिला; आणि विचारले, “पण लवकरच पाकिस्तान निर्माण होणार असल्याने तुम्ही येथे आत्मचरित्र कशासाठी लिहून प्रसिद्ध करणार आहात?”

त्यावर जिना म्हणाले, “मी पाकिस्तानात वर्षभर राहून नंतर येथेच येणार. माझे विचार समस्त मुस्लिमांना पटतात असे नाही. मला तिथे पाकिस्तानातील भेंडी बाजारवाली मंडळी जिवंत ठेवणार नाहीत. ते माझा खून पाडतील. म्हणून तर मी माझा येथला बंगला विकला नाही. मी परत येथे येऊन मुंबईतच राहणार आहे.” मुंबईत पूर्वी भेंडीबाजारात खालच्या थरातील मुस्लिमांची वस्ती होती. त्यामुळे त्या भागात नेहमी हिंदू मुस्लिम दंगे होत असत.

‘जिना’ पुस्तकाने माझ्या साऱ्या जुन्या आठवणी उफाळून आल्या म्हणून हा लेखनप्रपंच. धन्यवाद!

प्र. र. कर्वे
कर्वे रोड, पुणे ४११ ००४

स.न.वि.वि

मी एक एस.टी. मध्ये कंडक्टर असून अशोक पाध्ये यांनी अनुवादित केलेली सर्व पुस्तके वाचली आहेत. अनेकदा मी परत परत तीच पुस्तक वाचतो.

रोहित काळे
कोल्हापूर

प्रशांत तळणीकर,

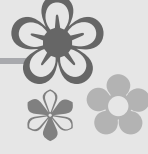
सप्रेम नमस्कार

वाडा सार्वजनिक लायब्ररी, जि. ठाणे मधून ‘द मॅजिक ऑफ थिंकिंग बिग’ हे पुस्तक वाचायला मिळाले. इंग्रजी पुस्तकाचा मराठी अनुवाद करून आपण चांगले काम केले आहे.

दिगंबर शिवराम फडणीस
वायले नगर, कल्याण(प) ४२१ ३०१

□

शब्दांजली

* प्रा. अरविंद टिकेकर

मुंबई विद्यापीठाचे माजी ग्रंथपाल आणि ग्रंथालयशास्त्राचे गाढे अभ्यासक प्रा. अरविंद टिकेकर यांचे २६ ऑक्टोबर रोजी हृदयविकाराच्या तीव्र झटक्याने निधन झाले. त्यांच्या पश्चात्य पत्नी आणि विवाहित मुलगा व मुलगी असा परिवार आहे.

त्यांचे कनिष्ठ बंधू 'लोकसत्ता'चे माजी संपादक डॉ. अरुण टिकेकर तसेच डॉ. विवेक पाटकर, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालयाचे संचालक कृष्णकांत शिंदे आदी मान्यवर अत्यंत संस्काराच्या वेळी उपस्थित होते.

ग्रंथालयशास्त्राचे तज्ज्ञ असलेल्या प्रा. अरविंद टिकेकर यांचे अनेक विद्यार्थी जगभरातील अनेक संस्थांमध्ये प्रमुख पदावर कार्यरत आहेत. प्रा. अरविंद टिकेकर यांनी ग्रंथालयशास्त्राचा अभ्यास केल्यावर आपल्याच जन्मगावी सोलापूरला तेथील तंत्रनिकेतनात (पॉलिटेक्निक) नोकरीला सुरुवात केली; पण शेवटी ते मुंबईत येऊन पोहोचले आणि मुंबई विद्यापीठाच्या ग्रंथालयात मार्शल-जोशी यांच्या हाताखाली काम करू लागले.

१६ वर्षांपूर्वी टिकेकर मुंबई विद्यापीठातून निवृत्त झाले आणि जणू त्यांच्या उत्साहाला भरते आले. ते विद्यापीठाच्या कालिना आवारातून मुलुंड ते राजा राम मोहन रॉय समितीच्या राष्ट्रीय कार्यकारीवर ते होते. मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालयाचे ते विश्वस्त होते. विद्यापीठ अनुदान मंडळाने त्यांना ग्रंथालय क्षेत्रातील नेट-सेट परीक्षांसाठी भारतभर पाठविले. कराडला यशवंतराव चव्हाणांच्या पत्रव्यवहाराची सोय लावण्यासाठी नेमलेल्या समितीवर टिकेकरांनी काम केले. दोन वर्षांपूर्वी रिझर्व्ह बँकेने ग्रंथालयाची घडी नीट बसवून देण्यासाठी टिकेकरांची नेमणूक केली होती.

* ज्येष्ठ लेखिका लीला गोळे

ज्येष्ठ लेखिका लीला गोळे (वय ८४) यांचे वृद्धापकाळाने निधन झाले. त्यांचे मागे दोन मुलगे, सुना आणि नातवंडे असा परिवार आहे.

लीला गोळे यांचा जन्म १३ मार्च १९२६ रोजी राजस्थानातील सरेरी गावी झाला. त्यांनी कादंबरी, चरित्रात्मक कादंबरी, बालसाहित्य, बालगीतसंग्रह आणि लघुकथा असे विविध वाङ्मय प्रकार हाताळले. 'अलकनंदा', 'कावेरी', 'गोदावरी'

या कादंबऱ्यांसह 'आम्ही किशोर भारताचे' हा सहा कादंबऱिकांचा संच, 'झुक झुक गाणी', 'साईई सुकृत्यो' हे बालगीत संग्रह, 'सामली', 'सुवासिनी' हे लघुकथासंग्रह, 'सिंहाचा वाटा' ही किशोर कादंबरी असे हे त्यांचे साहित्य आहे.

स्नेहल प्रकाशनचे रवींद्र घाटपांडे यांनी त्यांना संतचरित्रपर कादंबरीलेखनास प्रवृत्त केले. 'कैवल्य लेणे', 'नामाचा गजर', 'शांतिब्रह्म', 'साई', 'वैष्णव जन तो', 'आनंद ओवरी', 'आनंद वनभुवनी', 'शेगावीचा योगीराणा', 'ज्ञानराज मारुली', 'देहूचा देहडा', 'चोखा भक्तीचा सोयरा', 'यदुराणा' आणि 'नामयोगी' या कादंबरीलेखनातून त्यांच्या धार्मिकतेची प्रचिती येते. सध्या त्या शंकर महाराज यांच्यावरील कादंबरीलेखन करीत होत्या. लीलाताई कीर्तनकार आणि प्रवचनकार म्हणूनही प्रसिद्ध होत्या. स्नेहल प्रकाशनतर्फे दोन वर्षांपूर्वी त्यांना स्नेहांजली पुरस्कार प्रदान करण्यात आला होता.

* 'आवाज'चे संपादक सुहास पाटकर

मराठी वाचकांना खिडकी चित्रांची सवय लावणाऱ्या 'आवाज' या दिवाळी अंकाचे संपादक सुहास पाटकर (वय ५५) यांचे २ ऑक्टोबर रोजी बोरिवली येथे हृदयविकाराच्या झटक्याने निधन झाले.

दिवाळी अंकाच्या माध्यमातून मराठी वाचकांना मिश्रिल वाचण्याची सवय लावणाऱ्या 'आवाज' विनोदी अंकाचे प्रकाशन मधुकर पाटकर यांनी १९५१मध्ये सुरू केले. त्यांचे भाऊ भारतभूषण यांनी प्रकाशकपदाची तर सुहास पाटकर यांनी संपादकपदाची जबाबदारी यशस्वीरीत्या सांभाळली. ते भाईदर येथे वास्तव्यास होते. अलीकडेच त्यांची मुलगी प्राची हिचे डेंग्यू या आजाराने निधन झाले. आवाज दिवाळी अंकाच्या कामानिमित्त भारतभूषण यांच्या घरी ते बोरिवली येथे आले असता, त्यांना हृदयविकाराचा झटका आला.

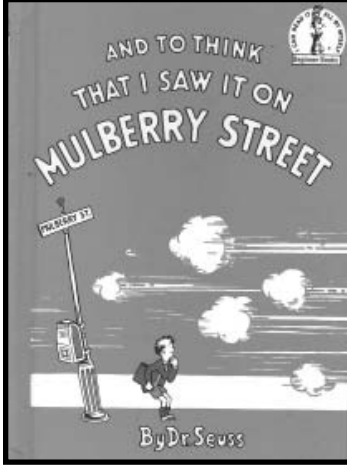
* ज्येष्ठ नाट्यनिर्माते जयसिंग चव्हाण

सखाराम बाइंडर, जंगली कबूतर, सूर्यास्त अशी एकापेक्षा एक दर्जेदार नाटके रंगभूमीवर आणणारे ज्येष्ठ नाट्यनिर्माते जयसिंग चव्हाण यांचे वृद्धापकाळाने वाशी येथे निधन झाले. ते ७७ वर्षांचे होते. त्यांच्या पश्चात पत्नी, मुलगा व मुलगी असा परिवार आहे.

बेस्टमध्ये नोकरीस असूनही नाटकाच्या प्रेमापोटी त्यांनी आपल्या 'नटेश्वर' व 'नाट्यसुविधा' या संस्थांद्वारे त्यांनी अनेक नाटके रंगभूमीवर आणली. निळू फुलेंबरोबर त्यांनी केलेल्या कलाकृती विशेष गाजल्या. काही काळ ते निर्माता संघातही कार्यरत होते. स्वभावाने अत्यंत मनमिळावू असलेल्या चव्हाण यांनी १९९२ ते ९८ या काळात अखिल भारतीय नाट्यपरिषदेचे प्रमुख कार्यवाह म्हणूनही काम पाहिले.

□

बालनगरी

आणि खरोखर
शाळेच्या रस्त्यावर
हे सारे मी बघितले
म्हणायचे का?

मी शाळेला रोज पायी चालत जातो.
घरून निघताना बाबा मला नेहमी म्हणतात,
बाळ, डोळे उघडे ठेवून चालत जा.
आणि जे काही दिसेल ते बघत जा.”

मी कुठे गेलो होतो
आणि मला काय काय दिसले
त्याबद्दल बोलू लागले की
ते माझ्याकडे रोखून बघतात
आणि करड्या सुरात म्हणतात,
तुझी नजर भलतीच तीक्ष्ण आहे

अशा फालतू गोष्टी सांगत जाऊ नकोस
मांजराला वाघीण बनवत जाऊ नकोस.”

आता आज घरी परतल्यावर
मी बाबांना काय सांगायला हवे?
इतका दूरचा शाळेचा रस्ता पार करायचा
आणि पुन्हा परत यायचे..
चालताना मी जे जे दिसेल ते बघत राहतो
जे बघतो ते नीट ध्यानात ठेवतो
पण खरे सांगायचे तर
माझ्या पायांची हालचाल सोडली तर
मला शाळेच्या रस्त्यावर फक्त एक
घोडा आणि बग्गी एवढंच काय ते दिसलं.
आता यात सांगण्यासारखे काय आहे का?
ते सांगण्यात नक्कीच काही अर्थ नाही
एक मोडकी जुनाट बग्गी आणि ती ओढणारा घोडा.

ही काही सांगण्याची गोष्ट नाही.
ही केवळ सुरुवात आहे
मी तर म्हणेन की ती बग्गी एक झेब्रा ओढत होता.
मी शाळेच्या रस्त्यावर अशी बग्गी बघितली
असे म्हटले तर कोणीही
त्या गोष्टीबाबत शंका घेऊ शकणार नाही

आता झेब्रा ठीक आहे
पण तरीही मनाला एक पटत नाही
झेब्रा... एवढा राजस देखणा प्राणी
आणि एक मोडकळीला आलेली बग्गी

ही गोष्ट अधिक रंगतदार बनवायला हवी.
तर ती ऐकायला लोकांना आवडेल.
मला दिसलेला गाडीवाला एक राजबिंडा सारथी होता.
आणि सोन्याने मढलेला निळ्या रंगाचा रथ
शाळेच्या रस्त्यावरून तो वादळासारखा दौडवत होता
...पण हे काही चालणार नाही.
झेब्रा हा प्राणी त्यासाठी फार छोटा ठरेल.
त्यापेक्षा रेनडियर अधिक शोभून दिसेल.
तो चपळ असतो आणि खूप दणकटही!
जुन्या शाळेच्या रस्त्यावर तो दिसेलही मोठा छान!

पण थांबा. एक मिनिट थांबा.
काहीतरी गफलत होते आहे.
चाकांवर चालणारी एक गाडी आपण ओढतोय
हे रेनडिअरला काही आवडणार नाही.
त्यापेक्षा त्याला एखादी मस्त घसरगाडी
पळवण्यात अधिक आनंद वाटेल.
हा हा! रेनडिअर आणि घसरगाडी...
मला सांगा, अशी कल्पना
कोणाच्या तरी डोक्यात येईल का?
बंड्या, खंड्या, जाड्या, रड्या
सांगा, सुमी तरी अशी कल्पना करू शकेल का?

पण आणखी एक बारीक बदल हवा.
त्यासाठी उशीर झालाय असे मानू नका.
रेनडिअरच्या ऐवजी एक हत्ती घसरगाडी ओढतोय
असे म्हटले तर किती मजा वाटेल, नाही?

मी हा हत्ती खूपच अवाढव्य आकाराचा
आणि ताकदवान असा निवडीन.
त्याला निळा रंग देईन.
त्याचे डोळेही मजेशीर, खोडकर असतील.
त्याला आणखी रुबाबदार बनवण्यासाठी
त्याच्यावरच्या अंबारीत हिरेमाणके घातलेला,
उंच सिंहासनावर राजा बसलेला आहे असे दाखवीन

शाळेच्या रस्त्यावर मी अशी मिरवणूक
बघितलीय असे मी म्हटले तर
मला सांगा, तुम्हाला हे पटेल ना?

पण अजूनही काहीतरी कमी आहे
असे मला का वाटतेय कळत नाही.

एक अगडबंब हत्ती एवढी हलक्या
वजनाची अंबारी वाहून नेतोय
म्हणजे तो हत्ती एखादा पतंग
हवेत उडवतोय असे वाटेल.

एखादा मोठा बँडवाल्यांचा ताफा मागे जोडला तर
किती रुबाबदार दिसेल, नाही?
आता असा दिमाखदार भव्य बँड वाजत असेल
तर ऐकणारे लोकही हवेत, नाही का?
पण ही मिरवणूक इतक्या भरभर चाललीय की
तिच्याबरोबर चालणे अवघडच!
मी एक ट्रेलर - जोडगाडीच लावतो

तशी ती जोडगाडी लावली तर
कोणी मनावर घेणार नाही
जर मागे पांढऱ्याशुभ्र पोशाखातला
एक माणूस बसला आणि
ऐकत राहिला तर हरकत नाही
पण हे योग्य म्हणायचे का?

मी करतो आहे ते योग्य आहे का?
मग ती गाडी टनापेक्षाही भारी होईल
एकट्या बिचाऱ्या प्राण्याला
एवढी जड गाडी ओढायला लावायची का?
त्याला कोणीतरी मदतीला का देऊ नये?
किमान एक तरी जोडीदार हवाच

आता मला काळजी वाटतेय एकाच गोष्टीची
शाळेचा रस्ता टिळक रस्त्याला लागतो
तिथे काहीतरी अडवायला ठेवले तरच
वाहतुकीचा होणारा प्रचंड खोळंबा थांबू शकेल
त्यासाठी वाहतूक नियंत्रक पोलीस मात्र हवा.
तोच वाहतुकीला शिस्त लावू शकेल
ती ट्रिक केवळ पोलिसालाच जमेल
आता वाहनांच्या टकरी होणार नाहीत
ती वाहने कमाल वेगाने धावू शकतील

त्या सर्वांच्या पुढे असेल - पायलट कार
महापौरही तेथे असेल
तो हे सर्व छान आहे असे म्हणेल
आपली हॅट तो उंच करील

महापौर आणि त्याचे सगळे नगरसेवक
हे लाल पांढरे झेंडे फडकवतील
तेव्हा ही गोष्ट खोटी आहे
असे कोणीही म्हणू शकणार नाही. नाही का?

आता ही गोष्ट कोणीही अमान्य करू शकणार नाही

शाळेच्या रस्त्यावर मी हे सर्व पाहिलेय असे मी म्हणेन

तेवढ्यात एक विमान वरून मोठा आवाज करीत जाईल.
आणि खाली असणाऱ्या शाळेतल्या मुलामुलींवर
चॉकलेट-पेपरमिंटच्या गोळ्यांचा वर्षाव करील.
त्यामुळे या गोष्टीत आणखीच रंग भरेल.

पण आणखीही भर घालू शकेन मी
दोन काड्यांनी जेवणारा चिनी माणूस
जादूचे खेळ करणारा एक जादूगार
आपली दहा फूट लांबीची दाढी विंचरणारा

आता आणखी काही कल्पना करायला वेळ नाही
मी घराशी पोचतोच आहे
मी कोपरा पार करून घराच्या फाटकाला धडकलो
पायऱ्या चढून गेलो

मला कमालीची धन्यता वाटत होती
कारण माझ्याजवळ अशी गोष्ट होती की
जिची कोणी कल्पनाही करू शकणार नाही

आणि ती सर्व मी शाळेच्या
रस्त्यावर पाहिली आहे प्रत्यक्ष!

पण बाबा अगदी शांतपणे मला म्हणतील,
तुझं स्टूल घे आणि त्यावर बस.
शाळेतून घरी येताना रस्त्यावर
काय काय दिसले ते मला सांग

सांगण्यासारखे कितीतरी होते
पण कुठून सुरुवात करावी हेच कळत नव्हते
बाबांनी माझ्याकडे रोखून बघितले.
त्यांच्या कपाळावर आठ्या उमटल्या

आपल्या बैठकीवरून ते दृष्टी रोखून म्हणाले,
तुला रस्त्यात काहीच दिसले नाही का?
लोक भेटले नाहीत का?
मन उचंबळून येईल असं
काहीच तुला दिसलं नाही का?

काहीच नाही” लालबुंद होत मी म्हटले,
एक साधा घोडा आणि
तो ओढत असलेली बग्गी
एवढंच मला शाळेच्या रस्त्यावर दिसलं.”

शंकर सारडा

(अमेरिकेतील गतशतकातील एक अग्रगण्य बालसाहित्यकार डॉ. स्पूस यांच्या
ॲड टू थीक डॉट आय सॉ इट ऑन मलबेरी स्ट्रीट” या कथेचे स्वैर रूपांतर)

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१० / १११

चित्र रंगवा

खारुताई

अगं, अगं खारुताई
किती ग तुझी चपळाई?
सदानकदा तुला घाई मला,
मला वाटते नवलाई

चढतेस झरझर, उतरतेस भरभर,
दमत नाहीस कथ्थी
सारखी धावतेस तरीही,
दिवसभर नेहमीच तू आनंदी

आणतेस कुठून रोज
वेगळी छोटी फळं छान
खाताना बघतेस दुकुदुकु
वाकडी करुन मान

खारुताई नेहमी राहू दे,
तुझी माझी दोस्ती
मी दिसल्यावर अशीच कर
हं शेपटी तुझी वरती

शेपटीला हात लावीन म्हटलं
तर तू पळतेस धूम
तुझ्यामागे धावताना,
मी खरचं होतो घामाघूम

उषा दातार
सिंहगड रोड, पुणे

ओळखा पाहू

नुकताच यांना 'गदिमा
पुरस्कार' जाहीर झाला आहे.

विजेत्यास रु. १०१ चे रोख
पारितोषिक दिले जाईल.

आपली उत्तरे दिनांक ५ जानेवारी २०११ पर्यंत आम्हाला मिळायला हवीत.
बरोबर उत्तरे देणाऱ्यांपैकी एकाची ड्रॉ पद्धतीने निवड करण्यात येईल.
निकाल फेब्रुवारी २०११च्या अंकात जाहीर होईल.

उत्तरे पाठविण्याचा पत्ता :

मेहता पब्लिशिंग हाऊस, माडीवाले कॉलनी, १९४१ सदाशिव पेठ, पुणे-४११ ०३०.

'सप्टेंबर' अंकातील 'ओळखा पाहू'चे उत्तर

शिवछत्रपतींच्या 'जाणता राजा' चे निर्माते - शिवशाहीर बाबासाहेब पुरंदरे

स्पर्धेचे विजेते - रेखा गव्हांदे - अकोला

मोहन पोतदार, अजिंक्य घाटे, राधाकृष्ण वाणी, सहदेवराव भोपळे, अश्विनी भोंगाडे -
अकोला, संजय इंगळे - नाशिक, मैत्रेयी सिधये, माधवी काळे, शि.वा.आठवले,
रामचंद्र आवटे, रा. द. दुमणे - पुणे, ममता भगत, अक्षय भगत, द. तु. नन्दापुरे -
यवतमाळ, चैत्राली रासकर - सातारा, अनिल मानकर - बुलढाणा, गणपत जाधव,
भीमराव गुंडे - सोलापूर, उषा कंठे, आशिष पचलोड, सुशीला पाटील, शुभम रिठे,
गिरीजा कंठे - अमरावती, दिवाकर धोंगड, वैभव कोतकर, चंद्रकांत अंबाडे, नंदकिशोर
शुक्ल, शर्मिला कुलकर्णी, रविंद्र सराफ (रावेर) - जळगाव, राघव चोपकर, स्मिता
साने - नागपूर, रामकृष्ण शेळके, सुरेश कात्नेश्वरकर, निखिल पटने - नांदेड, रमेश
गटकळ, सौरभ सरोदे - बारामती, केशव मराठे, मंदाकिनी उपाध्ये - अहमदनगर,
विठ्ठल घुसळे - नाशिक, देवेश मांजरेकर - मुंबई, करुणा चौधरी - भंडारा, सचिन
निसर्गन - जालना, आशा आठले - इन्दौर, सरिता सबनीस - कोल्हापूर

प्रायोजक : श्री.राजू जगदीशचंद्र मेहता, मे. हिराचंद नानचंद अँड कंपनी,
(साडी आडतीचे व लुंगीचे होलसेल व्यापारी) टिळक चौक, मालेगाव, जि.नाशिक.

सूचना - प्रायोजकांच्या पत्त्यावर उत्तरे पाठवू नका.

११४ / डिसेंबर २०१० : मेहता मराठी ग्रंथजगत

मेहता मराठी ग्रंथजगत

एप्रिल २००९ पासून वर्गणीदारांसाठी पुस्तक खरेदीवर सवलत
एक वर्षाला २०% तीन वर्षांना २५% पाच वर्षांना ३०%

एक वर्षाची

वर्गणी १५० रु.

तीन वर्षाची

वर्गणी ३५० रु.

पाच वर्षाची

वर्गणी ५०० रु.

तीन किंवा पाच
वर्षांसाठी वर्गणीदार झाल्यास पुस्तक भेट

३ वर्षाची वर्गणी पाठवल्यास
'चतुर बोकोबा' आणि 'नशीबवान शेखर'

लेखिका : वृषाली पटवर्धन
प्रत्येकी ३० रु. ची
पुस्तके भेट!

पोस्टेज २० रु.

५ वर्षाची वर्गणी पाठवल्यास
'शिवणकला-एक छंद'

(सलवार कमीज | स्कर्ट-ब्लाऊज
इव्हिनिंग गाऊन्स | मिडी)
लेखिका : हेमा कळके

हे ८० रु. चे
पुस्तक भेट!
पोस्टेज २० रु.

भेट पुस्तके
प्रती शिल्लक
असेपर्यंतच

मेहता मराठी ग्रंथजगत, द्वारा मेहता पब्लिशिंग हाऊस,
१९४१ सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी, बाजीराव रोड,
टेलिफोन भवन समोर, पुणे ४११ ०३०. फोन - (०२०) २४४७६६४४

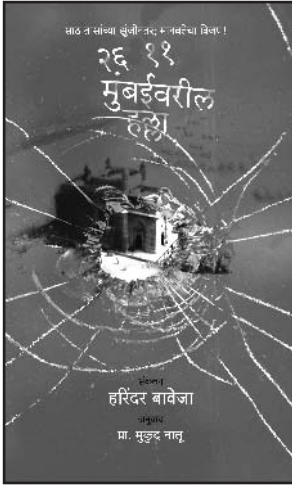
वर्गणी मनीऑर्डर अथवा डिमांड ड्राफ्टने वरील पत्त्यावर पाठवावी.

न २६/११ मुंबईवरील हल्ला

वी
न

कराचीहून सागर मार्गाने आलेले दहशतवादी, साठ तास देशाच्या आर्थिक राजधानीत रक्तरंजित थैमान घालतात; त्याची ही प्रत्यक्षदर्शी कहाणी.

परदेशी पर्यटक, श्रीमंत मंडळी यांची गर्दी असलेल्या कुलाब्यातील लिओपोल्ड कॅफे, ते हॉटेल ताज आणि हॉटेल ट्रायडेंट-ओबेरॉय पर्यतच्या मुक्त संचारात नरिमन हाऊस आणि सीएसटी येथेही त्यांनी बेबंद नरसंहार केला.

परंतु या भीतिदायक काळातही सामान्य मुंबईकरांनी दाखवलेले धैर्य आणि विविध सुरक्षा दलांतील अधिकारी आणि जवानांनी दाखवलेली कर्तव्यनिष्ठा यांनी मन उचंबळून येते.

धडाडीचे कार्यक्षम सर्वोच्च पोलिस अधिकारी 'ज्युलिओ रिबेरो' यांनी देशाच्या ढिसाळ सुरक्षाव्यवस्थेची केलेली चिरफाड काळजी निर्माण करते. अर्थात ते यावर उपायही सुचवतात. पण ते अंमलात कसे येणार हा वेगळा प्रश्न आहे.

...असे हल्ले भारताला आणखी काही काळ तरी सोसावे लागणार आहेत, याची कारणमीमांसा ज्येष्ठ पत्रकार हरिंदर बावेजा यांनी केली आहे.

मेहता पब्लिशिंग हाऊस

१९४१, सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी, बाजीराव रोड,
टेलिफोन भवन समोर, पुणे - ३०. फोन - (०२०) २४४७६९२४

प्रति,

संपादक, मुद्रक, प्रकाशक : सुनील अनिल मेहता यांनी हे मासिक १९४१, सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी,
पुणे ४११ ०३० येथून प्रसिद्ध केले. मुद्रण स्थळ : जय गणेश ऑफसेट, ३५६, अ गणेश पेठ, पुणे २.